

Univerzita Karlova v Praze

Pedagogická fakulta

Katedra dějepisu a didaktiky dějepisu

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Lázeňská móda za 1. republiky

Spa fashion trends during the 1st Republic era

Barbora Mikšovská

Vedoucí práce PhDr. Jiří Hnilica, Ph.D

Studijní program: Učitelství pro střední školy

Studijní obor: Učitelství všeobecně vzdělávacích předmětů pro základní a střední školy
Český jazyk - Dějepis

2015

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Lázeňská móda za I. republiky vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze 20. července 2015

.....

PODĚKOVÁNÍ

Na prvním místě bych ráda poděkovala PhDr. Jiřímu Hnilicovi, Ph.D. za jeho věcné připomínky a náměty, které mi poskytoval během sestavování diplomové práce. Především však za velkou trpělivost, s níž čekal na průběžné výsledky. Dále bych chtěla poděkovat pracovníkům Polabského muzea za jejich vždy velmi vstřícný přístup a podporu. A nakonec bych ráda poděkovala kamarádovi Pavlovi Křížovi, který mi moc pomohl při zpracování finální podoby práce.

ABSTRAKT

Diplomová práce je věnována tématu lázeňské módy a ošacení v Československu, konkrétně v letech 1924 – 1930. Na základě rozboru pramenů a komparaci poznatků z odborné literatury je zde reflektována záliba v pánském i dámském lázeňském odívání v letech 1924 – 1930 ve městě Poděbrady. Celá práce je rozdělena na pět oddílů. První část práce se věnuje historii lázeňství v Čechách a v kontextu Evropy. Druhý oddíl se zabývá prvorepublikovým ideálem krásy utužovaným v lázních a fenoménem „šviháka“ lázeňského. Ve třetí části se orientuji na každodenní prvorepublikovou módu v období 20. let. Čtvrtý úsek práce seznamuje čtenáře s historií města Poděbrad, vznikem lázní, zajímavostmi z lázeňského prostředí a propagací lázní. Poslední část odráží z pramenů už konkrétní odívání v Poděbradech v daném období. Práce si klade za cíl popsat módní diskurz prostřednictvím lázeňského časopisu i rozbořem fotografií z kolonády provinčních lázní. Součástí práce jsou také dobové ilustrace a fotografie, které dokreslují dobové módní prostředí v maloměstských lázních. Hlavním pramenem pro diplomovou práci byl fond Lázně Poděbrady, který je uložen v Polabském muzeu.

Klíčová slova: móda, historie lázeňství, Československo, období 1924 - 1930, ideál krásy, význam módy, fotografie, dandy, provincie

ABSTRACT

This thesis is devoted to the spa fashion and clothing in Czechoslovakia, particularly in the years 1924 - 1930. On the basis of sources and comparing the findings from the literature is reflected here penchant for spa clothing in the years 1924-1930 in Poděbrady. The entire work is divided into five sections. The first part focuses on the history of spas in Bohemia and in the context of Europe. The second part of the work attends the idea of the 1st Republic ideal of beauty. In the third section deals with the everyday venerable fashion during the given time. The fourth part introduces the readers to the history of the town, emergence of spa. It also deals with some points of interest about this local spa and, of course with spa advertising. The last part reflects the specific spa dress codes in Poděbrady. The work aims to describe local fashion site of this small town. The work also contains annexes, photographs that illustrate contemporary fashion ambience in provincial spa. The main source for the thesis was the fund of the Spa Poděbrady which is deposited at the Museum of the Labe Region.

Key words: Fashion, history of spa, Czechoslovakia, period 1924 – 1930, ideal of beauty, photography, importance of fashion, dandy, countryside,

OBSAH

1. ÚVOD.....	8
2. ROZBOR PRAMENŮ A LITERATURY	11
2.1 KRIKA PRAMENŮ.....	11
2.2 KRIKA LITERATURY.....	12
3. HISTORIE LÁZEŇSTVÍ V ČESKÝCH ZEMÍCH A V KONTEXTU EVROPY.....	15
3.1 POVĚSTI.....	15
3.2 HISTORIE.....	16
3.3 LÁZNĚ NA BRITSKÝCH OSTROVECH.....	21
3.4 ŽIVOT V LÁZNÍCH.....	22
3.4.1 <i>Komu lázně patřily.....</i>	22
3.4.2 <i>Sezóna</i>	23
3.4.3 <i>Hosté a pacienti.....</i>	24
3.4.4 <i>Ubytování a bydlení.....</i>	25
3.4.5 <i>Společenský život.....</i>	25
4. PRVOREPUBLIKOVÝ IDEÁL KRÁSY A FENOMÉN „ŠVIHÁKA LÁZEŇSKÉHO“	27
4.1 IDEÁL ŽENSKÉ KRÁSY V PRŮBĚHU STALETÍ	27
4.2 PRVOREPUBLIKOVÝ IDEÁL ŽENSKÉ KRÁSY	29
4.3 MUŽSKÝ IDEÁL KRÁSY.....	30
4.3.1 <i>Dandysmus.....</i>	31
4.3.2 <i>Švihák lázeňský.....</i>	32
5. MÓDA ZA PRVNÍ REPUBLIKY (1918-1930)	34
5.1 MÓDA V ČASOPISECH.....	35
5.1.1 <i>Módní a společenské časopisy.....</i>	35
5.1.2 <i>Společenské magazíny.....</i>	36
5.2 MÓDNÍ PRŮMYSL.....	38
5.3 MÓDA SAMA O SOBĚ	40
5.3.1 <i>Změny módní linie 1918 – 1924</i>	40
5.3.2 <i>Změny módní linie 1925 – 1930</i>	42
5.3.3 <i>Česká pánská móda.....</i>	45
5.4 SATIRA A KARIKATURA MÓDY.....	47
6. LÁZNĚ PODĚBRADY (NEJEN) V MÓDĚ REFLEKTOVANÉ	50
6.1 HISTORIE MĚSTA	50
6.2 VZNIK LÁZNÍ A URBANIZACE MĚSTA	51
6.2.1 <i>Lázně a cestovní ruch</i>	54
6.2.2 <i>Propagace lázní.....</i>	55
6.2.3 <i>Reklama lázní</i>	58
7. REFLEXE PODĚBRADSKÉ LÁZEŇSKÉ MÓDY	60
7.1 REFLEXE LÁZEŇSKÉ MÓDY Z PERIODIKA LÁZNĚ PODĚBRADY.....	61
7.1.1 <i>Sezóna 1924</i>	62
7.1.1.1 <i>Spodní prádlo a plavecké úbory.....</i>	62
7.1.1.2 <i>Večerní róby</i>	64
7.1.1.3 <i>Doplňky.....</i>	65
7.1.1.4 <i>Odpolední úbory.....</i>	66

7.1.2	Sezóna 1925	67
7.1.2.1	Plavecké úbory	67
7.1.2.2	Sportovní úbory	68
7.1.2.3	Společenské úbory	71
7.1.3	SEZÓNA 1926	72
7.1.3.1	Vycházkové úbory	72
7.1.3.2	Společenské úbory	73
7.1.4	Sezóna 1927	74
7.1.4.1	Spodní prádlo a plavky	74
7.1.4.2	Odpolední úbory	75
7.1.4.3	Sportovní úbory	76
7.1.5	Sezóna 1928	77
7.1.5.1	Vycházkové úbory	77
7.1.5.2	Večerní úbory	78
7.1.6	Sezóna 1929	79
7.1.6.1	Sportovní oděvy	79
7.1.6.2	Odpolední úbory	80
7.1.6.3	Večerní úbory	81
7.1.7	Sezóna 1930	82
7.1.7.1	Sportovní oděvy	82
7.1.7.2	Vycházkové oděvy	83
7.1.7.3	Večerní róby	84
7.2	POPIS LÁZEŇSKÉ MÓDY Z FOTOGRAFIÍ NA PROMENÁDĚ	85
7.2.1	Sezóna 1924	86
7.2.2	Sezóna 1925	88
7.2.3	Sezóna 1926	89
7.2.4	Sezóna 1927	90
7.2.5	Sezóna 1928	91
7.2.6	Sezóna 1929	93
7.2.7	Sezóna 1930	95
8.	ZÁVĚR	97
9.	SEZNAM POUŽITÝCH INFORMAČNÍCH ZDROJŮ	100
9.1	ARCHIVY	100
9.2	TIŠTĚNÉ PRAMENY	100
9.3	PERIODIKA	100
9.4	LITERATURA	100
9.5	BELETRIE	103
9.6	MEMOÁRY	103
9.7	SLOVNÍKY	103
10.	SEZNAM ODBORNÝCH POJMŮ	104
11.	SEZNAM OBRÁZKŮ Z TEXTU	106
12.	OBRAZOVÉ PŘÍLOHY	108
12.1	LÁZNĚ PODĚBRADY	108
12.2	PROPAGAČNÍ LÁZEŇSKÉ PŘEDMĚTY	112
13.	SEZNAM OBRAZOVÝCH PŘÍLOH	119

„Zdá se to být maličkostí, ale šaty mají mnohem důležitější úlohu, než nás jen udržet v teple. Mění náš pohled na svět a pohled světa na nás.“

Virginia Woolfová¹

1. ÚVOD

Prostor. Každá společnost si vytváří prostory adekvátně svým potřebám. Sportoviště, divadla, kostely či lázně nejsou jen hmotnými artefakty, tedy prostory materiálními, nýbrž současně místy sociálními a sociálně příznačnými. Jako takové vypovídají o formách sociálního života, s nimiž jsou funkčně spjaty. Tento rozměr je zajímavé pozorovat na ukázce provinčních českých lázní 20. let 20. století, Poděbrad.

Sezóna v lázních bývala před sto lety událostí vybrané společnosti. Důvodem cestování do lázní nebyla leckdy ani tak nutnost léčby, jako společenská prestiž. K příjemnému pobytu přispíval bohatý společenský život. Náležité oblečení v duchu panující módy bylo měřítkem úspěchu a sociálního postavení. V lázních si během letního období dávala dostaveníčko společenská smetánka i politické elity, intelektuálové a umělci. Umělci přispívali svojí přítomností k věhlasu lázní, často také lázeňské prostředí volili jako pozadí svých obrazů, románů, povídek a skladeb. Proměny stylu oblékání v první polovině 20. století je zajímavé sledovat na příkladech z poděbradské kolonády.

Módní žurnály, vznikající již na sklonku 18. století, napomáhaly rychlému šíření novinek a udávaly tón i v lázeňské módě. Obvykle vymezovaly tématu lázní jedno i více letních čísel, doporučujících trendy pro nastávající sezónu. V českých zemích módní osvětu nejprve zprostředkovávaly zahraniční časopisy. Až kolem roku 1862 začal vycházet první ženský časopis v češtině Lada, od roku 1870 časopis Květy a později Světozor, s módní přílohou Bazar. Objevily se Dámské Mody, od roku 1910 České Mody a mnoho dalších, více či méně úspěšných titulů. Až do 20. let 20. století se však v českých časopisech nepředstavovala původní česká módní tvorba, ale vesměs byly přetiskovány modely převzaté ze zahraničních listů.

¹ WOOLFOVÁ, V.: *Deníky*. Odeon. 2011, s. 357.

Kulturní život Evropy a následně i nově vzniklé republiky hluboce poznamenalo válečné vystřízlivění, jež vystupňovalo pochybnosti o tradičních hodnotách a urychlilo stávající nové trendy. Dopad rádia, fotografického aparátu Kodak, dostupných gramofonů a především kina na lidské vědomí byl nesmírný. Ve společensko-ekonomické oblasti pádila modernizace evropské společnosti kupředu, šlo však o velice nepravidelné skoky. Poválečná léta určovala přísná společenská pravidla pro typ oblečení všedního dne, společenského i lázeňského. Etiketa podněcovala dámy v lázních, aby se převlékaly do kostýmu, když se šly napít minerální vody, v jiné toaletě usedaly ke snídani, jinou měly k obědu a na odpolední procházku, další na večerní koncert. Lázeňské promenády byly přehlídkovým módním molem a dámy si nenechaly ujít příležitost, jak se každou novou sezónu svými toaletami patřičně blýsknout. Patřičnou disciplínu v odívání museli dodržovat, samozřejmě, i muži. Ať už zamířili na korzo či jen na zdravotní procházku, bylo nutné dodržet požadovaný *dress code*.

Móda tedy představuje bytostně společenský a historický útvar, který se omezuje na určitý typ společnosti. Módu dlouhodobě zakotvenou v lidských společnostech nelze ztotožňovat s prostým projevem marnivosti a touhy po jedinečnosti. Stává se výjimečnou a vysoce problematickou institucí, společensko-historickou entitou, charakteristickou pro samotnou modernost. Hodnoty demokratického věku rozhodujícím způsobem přispěly k rozvoji moderní módy. Ve vztahu k módě sehrály stejnou roli jako ve vztahu ke státu. V obou případech došlo v duchu zásady rovnoprávnosti k zavržení majestátních odznaků hierarchické, lidské i politické odlišnosti a proběhl nárůst a byrokratizace moci, kdy stále větší vliv na společnost získávají specializované instituce, i když se třeba dovolávají emancipačních hodnot, ať už to je princip novosti anebo kolektivní svrchovanosti.

Z tohoto hlediska nepředstavuje móda příznak třídních ambicí, nýbrž východisko ze světa tradice. Je jedním ze zrcadel, v němž lze spatřit to, co utváří náš vrcholně jedinečný historický úděl: popředí odvěké moci tradiční minulosti, moderní hledání novot a oslavu společenské přítomnosti.

Ambicí této práce je nabídnout pohled na lázeňskou módu ve vymezeném období, neboť absenci takového přehledu v rámci české literatury vnímám jako deficit. Práce se zabývá fenoménem módy, jenž je pro dobu 20. let minulého století poměrně stěžejní a následnou reflexí lázeňské módy z poděbradských magazínů a fotek.

Pramennou základnu práce tvoří dobové časopisy, módní a společenské žurnály reflektující pojetí módy v dané době, poděbradský magazín Lázně Poděbrady a fond Lázně Poděbrady s mnoha fotografiemi. Cílem práce je poskytnutí tematizace lázeňské módy, která může posloužit jako východisko pro další studium a bádání. Vzhledem k velkému časovému rozpětí první republiky, jsem se rozhodla reflektovat lázeňskou módu pouze v období 20. let, konkrétně v letech 1924 – 1930. V době, kdy začal vycházet pravidelný lázeňský zpravodaj Lázně Poděbrady.

Vlastní text práce je rozdělen do pěti hlavních částí. Obsahem první části je teoretické pojednání o historii lázeňství a jeho vymezení pro potřeby této práce. Dále následuje obecná charakteristika ideálu ženské a mužské krásy v 1. polovině 20. století. Třetí část je věnována módní časopisecké produkci, módním salonům a konkrétní módní tvorbě módním trendům. Ve čtvrté kapitole se již konkrétně zaměřuji na Poděbrady. Historii města, vznik lázní, cestovní ruch či propagaci lázní. Poslední část textu se zabývá konkrétními specifiky lázeňské módy v rámci lázní Poděbrady a její součástí je analýza oděvů utvořená na základě studia pramenných materiálů.

S ohledem na téma a názornost, jsme se po konzultaci s vedoucím práce rozhodli zařadit obrázkové ilustrace oděvů přímo do textu, aby je měl čtenář neustále před očima a nemusel je dohledávat v příloze. Přílohy obsahují informace o dalších obrázcích, na něž je v textu odkazováno, ale které již nemusí figurovat přímo v textu práce.

2. ROZBOR PRAMENŮ A LITERATURY

2.1 *Kritika pramenů*

Základním podkladem pro mou diplomovou práci se staly materiály z Archivu Polabského muzea v Poděbradech z fondu pod názvem Lázně Poděbrady. Nachází se v něm vedle bohaté fotodokumentace, ilustrační materiály, výroční zprávy o provozu lázní, dále např. listiny o zřízení památníku Bedřicha Smetany, četné sbírky vydané přímo akciovou společností Uhličité lázně a zřídla v Poděbradech ve 20. a 30. letech minulého století, bohatý propagační materiál, odborné lékařské spisy o lázeňské léčbě a indikaci lázeňské péče, ročenky vydávané každé tři roky Vyšetřovacími a léčebnými ústavy v Poděbradech apod.

V Archivu Polabského muzea jsou uloženy také archivní dokumenty doslova vyhozené lázeňským podnikem dne 4. listopadu 2004 během přestavby budovy Zimních lázní, které byly zachráněny pracovníci muzea procházející náhodou kolem. V soupisu těchto archivních materiálů nalezneme především původní stavební plány, a to nejen stavební plány architekta Františka Jandy, ale i projekty dalších stavitelů.

K vypracování diplomové práce jsem využila také služeb knihovny Polabského muzea, kde jsem prostudovala sbírky vydané Polabským muzeem či poděbradskými lázněmi, popř. propagační materiál. Doplnující informace jsem našla v „Poděbradských novinách“, týdeníku vycházejícím od roku 1909 pod názvem „Nezávislost“, u jejichž zrodu stál Ladislav Hájek, později Ladislav Volenec.

Měla jsem zde možnost nahlédnout také do časopisu vydávaného samotnými Lázněmi Poděbrady. Ten se také stal hlavním stavebním kamenem a nejvýznamnějším materiálem pro mou práci. Již dříve lázně vydávaly Seznam hostů či Lázeňský zpravodaj, které nechávaly uveřejňovat v časopise „Nezávislost“, ale samostatný lázeňský časopis s názvem „Lázně Poděbrady“ vycházel od roku 1924 pravidelně každou sobotu po celou lázeňskou sezonu až do roku 1939. Každé periodikum mělo okolo dvaceti stránek. Na začátku se obvykle nacházela hlavní zajímavá zpráva z regionu, která se týkala událostí následujícího týdne. Poté se čtenář dočetl krátké kulturní zprávy z vlasti i ze světa, následoval výčet aktivit a činností, kterých se mohou lázeňští hosté v Poděbradech zúčastnit, např. sekce: „Hudba a divadlo, Sport, lákaly na přitažlivé denní i večerní aktivity. Články doporučující nové módní trendy se objevovaly v každém zhruba třetím

čísla, nebylo to ovšem pravidlem. Ke konci zpravodaje byl zveřejněn seznam lázeňských hostů za poslední týden.

Během studia těchto pramenů jsem prošla okolo 170 čísel časopisu Lázně Poděbrady. Vyhledávala jsem především módní ilustrace a fotografie. Celkově jsem získala 130 obrázků a fotografií. Ovšem ne všechny obrazové materiály mohly být z hlediska kvality použity. V konečné části práci, jsou tedy využity všechny obrázky a fotografie, které bylo možno zhodnotit. Celkově jich zbylo na posouzení „pouhých“ 65. Špatná kvalita, malá velikost a nejasná viditelnost, bohužel, zredukovaly počet.

Lázeňský týdeník nejenže informoval o podnikání poděbradských lázní, ale soustavně je i propagoval. Současně uveřejňoval vedle seznamu lázeňských hostů i zprávy z kolonády, zprávy o významných kongresech, diplomatických, politických církevních či lékařských návštěvách, význačných hostech, programech promenádních koncertů či výstav a zprávy o dalších různých akcích. Dnes je časopis „Lázně Poděbrady“ cenným studijním materiálem pro poznání tehdejší doby. Nejsou zde zachyceny jen zprávy o lázních, ale o městě jako takovém. Jsou zde otištěny paměti a vzpomínky mnoha, pro tehdejší dobu, významných osobností, které se na historii města či lázní sami podílely.

Tyto periodické tiskoviny jsou díky své „bezprostřednosti“ z hlediska sledovaného tématu příhodným typem pramene, avšak při jejich využívání je nutné mít na paměti též jistá omezení. Čtenářská obec těchto periodik byla značně různorodá. Konzumenty zpravodaje je možné rozdělit na lázeňské hosty, kteří se zajímali o novinky v tomto provinčním městě a místní obyvatelé či personál hotelů, kaváren apod. Lze se domnívat, že značná část místních domorodců byla spíše občasnými či nepravidelnými čtenáři časopisu specializujících se pouze na zajímavosti týkající se jejich města. Hosté věnovali pozornost nejen novinkám, ale aktuálním módním trendům.

2.2 Kritika literatury

Vlivem poptávky lázeňských hostů vznikly mnohé příručky, které všestranně informovaly návštěvníky o městě a okolí, některé z nich byly doplněny i o orientační mapy širokého okolí či celkový plán Poděbrad. Takovou příručkou byl kupříkladu *Průvodce Československého kompasu*, s pěti vyobrazeními, mapkou Poděbrad s okolím a barevným plánem“ z roku 1922. U příležitosti 25. výročí objevení pramene minerální

vody vyšel roku 1930 sborník *Lázně Poděbrady. K 25letému jubileu objevení zřídla Poděbradky*.

Nápomocny mi byly i konzultace, odborné články či publikace od PhDr. Jany Hrabětové, etnografky, vedoucí Polabského národopisného muzea v Přerově nad Labem a pracovnice Polabského muzea v Poděbradech, která se tématy Lázně Poděbrady a město Poděbrady zabývá již léta. Ve vlastivědném zpravodaji Polabí to byl odborný článek *Lázně proutkem objevené, K šedesátiletému jubileu poděbradských lázní* nebo *Z historie poděbradských lázní*. Nedávno vyšla kniha *Poděbrady – Město mého srdce III. Z alba minulých časů*, kde v deseti kapitolách zachycuje nejpodstatnější a nejzajímavější, co se kdy v Poděbradech stalo, doplněné bohatým výběrem obrázků, plakátů, pohlednic ale i současných fotografií. Tato kniha je jakýmsi podrobnějším pokračováním prvního dílu *Poděbrady – Město mého srdce*, jehož autory jsou Petr Vácha a Jiří Stegbauer.

Autorkou mnohem novějších odborných publikací, jež popisují vývoj města Poděbrad, mimo jiné i vznik a vývoj lázní, je Eva Šmilauerová. Jedná se o knihy *Poděbrady v proměnách staletí* – 1. díl (do roku 1850), od nejstarších zmínek osídlení až do poloviny 19. století, a 2. díl (1850 – 1948) zachycující středočeské město Poděbrady na prahu 19. a 20. století a jeho vývoj do komunistického převratu 1948. Jedná se o velice komplexní knihu, která v jednotlivých kapitolách zachycuje historii města Poděbrady, včetně vzniku a vývoje lázní.

Kniha *Obrazy z dějin lázeňství* napsaná jedním z našich hlavních odborníků na lázeňství Vladimírem Křížkem, vědeckým pracovníkem Výzkumného ústavu v Mariánských lázních, byla vydána roku 1987. Autor pojímá lázeňství velmi komplexně, ukazuje jeho vývoj od samého počátku využívání přírodních zdrojů až ke sklonku 20. století. Významné je nastínění souvislostí, které ovlivňovaly rozvoj lázeňství, ať již válečné konflikty, společnost, vynálezy, či různé objevy. Obsahově se kniha v prvních kapitolách zaměřuje na vztah člověka a vody, kdy vznikaly první pověsti a povídky o zázracích spojených s vodou. Následují geograficky rozdílné vývoje lázeňství na evropském a asijském kontinentu. Dále se již autor orientuje na jednotlivé druhy léčby, přibližně v pořadí, ve kterém se začaly indikovat. Jedná se o jejich stručný popis, počátky objevení a nejvýznamnější místa, jež se daným typem léčby zabývaly. Velmi zajímavá kapitola nazvaná *Život v lázních*, líčí všemožné aspekty lázeňského života. Závěrečné části se zaměřují na zajímavé lázeňské lékaře a na vývoj vědecké balneologie. Pro tuto

práci byly významné kapitoly o všeobecném vývoji lázeňství světového i lázeňství na našem území, část kapitoly, která se zaměřovala na uhličitě prameny a lázeňské hosty.

Z hlediska literatury o módě využiji asi nejvíce informací ze studie *Česká móda 1918 - 1939 : Elegance první republiky* od Evy Uchalové, která je jednou z předních odbornic na vývoj české módy vůbec. Alespoň okrajově se dále odíváním ve válečných letech věnují také některé publikace ediční řady nakladatelství Lidové noviny, jako například *Móda 20. století nebo Od „zlatých dvacátých“ po Diora*. Autorka posledně zmíněné publikace je Jana Máchalová, která také stojí za autorstvím textu s názvem *Budiž móda*, kde se lze dočíst o nejvýraznějších osobnostech módy a módních převážně světových liniích. Velice zajímavá publikace znovu z ediční řady nakladatelství Lidových novin nese název *Boty, botky, botičky*.

Při sestavování práce bylo zapotřebí nastudovat kromě oblastí souvisejících přímo s odíváním i historická data našeho národa, jelikož český stát za posledních sto let postihlo mnoho zásadních událostí působících na všechny oblasti lidské společnosti a tedy také na módu. Pomohly mi velmi přínosné kniha od Zdeňka Kárníka *České země v éře První republiky a Křižovatky 20. století* od kolektivu autorů. Kniha se zabývající dějinami minulého století srozumitelně podává historickou tematiku v průběhu téměř celých stalet.

3. HISTORIE LÁZEŇSTVÍ V ČESKÝCH ZEMÍCH A V KONTEXTU EVROPY

Využívání přírodních léčivých zdrojů, koupele, lázně, pití vod a lázeňské léčení hrály v lékařství odedávna značnou roli jako jeden z nejstarších způsobů terapie, užívané od nepaměti až do současnosti.

3.1 *Pověsti*

Na velkém počtu romantických pověstí o objevu slavných pramenů a založení lázní lze vidět, jak velký význam se jim přisuzoval. Některé z nich jsou neobyčejně starého data a pocházejí dokonce z antické mytologie, jiné jsou naopak staré jen několik staletí. Tyto pověsti jsou si často velmi podobné, ačkoliv je od sebe dělí geograficky velké vzdálenosti i časové rozmezí. Je otázkou, zda vznikaly na více místech nezávisle, nebo zda se šířily z určitého centra. Jako objevitelé v nich často vystupují zvířata, která se v prameni vyléčila nebo jinde se stala obětí příliš horkých pramenů, a tak na ně upozornila.

U nás je nejpopulárnější pověst o lovu Karla IV. a pronásledování jelena, který se zachránil skokem ze skály, zatímco honící psi zahynuli ve vroucí vodě. Tak bylo objeveno Vřídlo, které dalo vzniknout pozdějším Karlovým Varům. Pověst však nevznikla v době Karla IV., ale byla nalezena až ve spise *Caspara Bruchia* z roku 1542. Jelen jako symbol vody se do této pověsti dostal až v 17. století a o století později se teprve hovoří o Jelením skoku.²

Pověsti o panovníkovi nebo významném šlechtici na lovu a zázračném uzdravení poraněného jelena se vyskytují i na mnoha jiných místech: v rakouském Gasteinu, v polských Cieplicích, v lázních Tiberias v Izraeli, kde byl na lovu sám král Šalamoun, v horských pramenech v Mongolsku se zase jelen poraněný lovcem Šunchlajem uzdravil. Také vepři se vyskytují v pověstech o zrodu několika lázní. V básni Ludwiga Uhlanda odkryl ve Wildbadu postřelený kanec teplý pramen. V Saliés-de Béarn objevil v 11. století lovec mrtvého kance zcela prosyceného vřídelní solí. Založení anglického Bathu je opředeno pověstí z doby kolem roku 800 o pasáčkovi Bladulovi, takto nemocném princí,

² KRÍŽEK, V.: *Obrazy z dějin lázeňství*. Praha: LIBRI, 2002. s. 21.

synovi krále Leara. Své malomocenství vyléčil horkou vodou a bahnem stejně jako před ním se vyléčili jeho vepři, a mohl se proto vrátit na královský dvůr.³

3.2 *Historie*

Ač se české lázeňství řadí mezi charakteristicky mladší, než jsou ta v oblasti Středozemního moře a západní Evropy, dokázalo se proslavit a získat uznání v mezinárodním měřítku a dnes patří k nejvyspělejším na světě, jak z pohledu lékařství, tak z pohledu balneologie. Cesta k této úctyhodné tradici trvala několik staletí. Též v dějinách balneologie a v oborech lékařství s ní spojenými dosáhli naši vědci značných úspěchů.

Zrod lázeňství u nás je podobně jako jinde v Evropě, jak už bylo řečeno, spojen s pověstmi o neobyčejných uzdraveních s pomocí vody. Nelze tedy přesně určit datum vzniku lázeňství. Asi nejstarší známé vyprávění o léčivé vodě na našem území, můžeme nalézt v kronice Václava Hájka z Libočan. Vztahuje se k Teplicím v Čechách, které byly dle pověsti založeny roku 762 a tím se řadí mezi nejstarší lázně nejen u nás, ale i ve střední Evropě.⁴ Od starověku až do dnešní doby se můžeme setkat s pověstmi o kouzelných uzdraveních ve spojitosti s vodou. Nelze se tedy divit, že minerální, a především termální zřídla upoutávala lidskou pozornost, povzbuzovala fantazii a ta dala za vznik mnoha pověstem. V okolí míst, k nimž se vztahovaly dané pověsti, velmi často vznikala nejprve poutní místa a následně i kostely. Tyto stavby symbolizovaly poděkování „vyšším silám“ za léčivé účinky pramenů. V 17. století vznikly desítky takových míst jak u nás, tak v celé střední Evropě. Na našem území můžeme nalézt vysoký počet minerálních pramenů a léčebných lázní, což představuje značný zdravotnický a ekonomický potenciál.⁵ Co se týče druhů léčebných metod či terapií, hlavní roli hrála především minerální voda. Pitné kúry se u nás rozšířily v 16. století, tedy o století později než tomu bylo v Itálii či Francii. Na výsluní se v této době dostávaly lázně s vlastními vývěry kyselek a minerálních vod vhodných k pitným kúram. U nás to byly především Karlovy Vary, které se tak staly ještě proslulejšími než dříve, kdy se aplikovaly pouze koupele. Období dlouhotrvajících

³ Tamtéž, s. 21-22.

⁴ KRÍŽEK, V.: *Obrazy z dějin lázeňství*. Praha: LIBRI, 2002. s. 13-15; HÁJEK Z LIBOČAN, V.: *Kronyka česká*, II, List 19b, Praha, 1819.

⁵ KAJLÍK, V. a kol.: *České lázně a lázeňství*. Praha: Ministerstvo pro místní rozvoj, 2007. s. 8

koupelí tak bylo nahrazeno pitím většího množství minerálních vod. Zkoušením, na co je ta která minerálka účinná, se jednotlivé vody diverzifikovaly dle užití. Karlovarské vody pomáhaly na problémy s trávicím ústrojím, mariánskolázeňské zase na problémy s močovými cestami.

Primární léčebnou metodou byly v lázních hlavně koupele, masáže a potní lázně, popis těchto procedur byl v počátcích pouze časový. O teplotě, popřípadě složení vody nenalezneme do poloviny 19. století žádnou zmínku. Jako léčebná metoda se využívala již od starověku vodoléčba, při které byla využita původně studená, teprve později i teplá voda ve formě koupelí, polevů, sprch, stříků, norných lázní nebo zábalů. Na našem území si vodoléčba získala oblibu až v první polovině 19. století a to zejména díky Vincenzi Priessnitzovi, jenž se specializoval na aplikaci studených zábalů. Tyto metody vzbudily ohlasy v Evropě, ba dokonce i v zámoří. Když roku 1829 Priessnitz založil první vodoléčebný ústav, začaly po jeho vzoru vznikat ústavy obdobného typu i ve světě. Druhá polovina 19. století znamenala významný rozkvět i pro přírodní kyselky, u kterých byly prokázány léčivé účinky oxidu uhličitého na cévní systém.⁶ Toto zjištění znamenalo počátek nové etapy v dějinách lázeňství, ve které byly využívány nové metody v již známých lázeňských městech, ale také objeveny nové lázeňské lokality, u nás například Poděbrady.⁷ Následujícím objevem se stal nález chemických prvků radia⁸ a radonu na konci 19. století, s nimiž je spojeno využití tzv. radonové vody k léčebným účelům. Díky tomu mohly vzniknout významné lázně, jako jsou lázně Jáchymov, či Brambach v Krušných Horách.⁹ Kromě výše uvedených lázeňských procedur byly také odedávna používány materiály, které se v pozdější době souhrnně označovaly jako peloidy.¹⁰ Po odkrytí vhodných rašelinišť a slatinišť na počátku 19. století se tato léčba rozšířila do mnoha středoevropských lázní. V Českých zemích se jednalo o Mariánské Lázně,

⁶ Výzkumy probíhaly již od přelomu 18. a 19. století.

⁷ KAJLÍK, V. a kol.: *České lázně a lázeňství*. Praha: Ministerstvo pro místní rozvoj, 2007. s. 13-14; KŘÍŽEK, V.: *Obrazy z dějin lázeňství*. Praha: LIBRI, 2002. s. 43.

⁸ Radium bylo objeveno roku 1898 Marií Curie-Sklodowskou, jejím manželem Pierem a Gustavem Bémontem v jáchymovském smolinci. (in: *České lázně a lázeňství*, s. 21.)

⁹ Jáchymov jsou ostatně první radonové lázně na světě.

¹⁰ Název pro tyto tradičně používané hmoty v lázních je poměrně nový, byl přijat mezinárodní komisí teprve v roce 1938. Označuje slatinné a rašelinné zeminy, bahna apod., které mají vlastnosti a účinky léčebných zdrojů. (Burachovič, S.; Wierser, S., *Encyklopedie lázní a léčivých pramenů*, s. 396.)

Františkovy Lázně, Karlovy Vary a Teplice. Později vznikají také v Třeboni, Mlázovicích, Velichovkách, Toušeni atd.

Zlatý věk znamenal pro české a moravské lázeňství 18. a 19. století, kdy se západočeské lázně staly uznávaným pojmem a vyhledávaným léčebným a rekreačním místem pro širokou škálu hostů z celé Evropy. Byla založena řada lázeňských měst a mnohá již existující lázeňská města se v 19. stol. rozsáhle rozšiřovala a rekonstruovala.

Tato situace podpořila vznik oborů spojených s lázeňstvím na Pražské univerzitě, čímž se univerzita stala v těchto odvětvích evropským novátorem. Jedná se konkrétně o obor balneologie založený roku 1841 a o několik let později obor vodoléčby.

Skoro na každém panství v českých zemích se nacházely v 18. století alespoň jedny malé lázně, sestávající se z jednoduché a výstavnější budovy, vyhledávané jen místními obyvateli a lidmi z okolí. Šlechtu k tomu nevedly bohužel záměry, nýbrž i vidina rychlého zbohatnutí z přílivu lázeňských hostů, případně z prodeje stáčených minerálních vod. Dalšími aspekty byla společenská prestiž u šlechty díky vlastnictví léčivého pramene, případně popularizace církve díky „zázračným“ a léčivým pramenům. Většinou časem zanikly jako Čachovice u Kadaně, kde byly lázně uváděny už v r. 1720, nebo se po přestavbě na konci 18. či na začátku 19. století rozrostly na skutečné lázeňské podniky jako v Bělovsi, Kysiblu, Kynžvartu, Konstantinových Lázních, Libverdě, Mšeném. Na Moravě se jednalo o lázně Luhačovice, Karlově Studánce, Slatinicích či Rožnově pod Radhoštěm. Především však získaly na významu místa tvořící s Karlovými Vary proslulý trojúhelník západočeských lázní. K roku 1793 se datuje oficiální založení Františkových Lázní u pramenů známých již z dob středověku a v roce 1808 byla první lázeňská sezóna v Mariánských Lázních. Obě místa rostla podle předem vypracované urbanistické koncepce a architektura budov vycházela z norem klasicismu. Velkolepé parkové a terénní úpravy z nich činily zahradní města.¹¹

Díky velké pestrosti majitelů lázní se u nás vytvořil velmi silný konkurenční trh.¹² To byl také jeden z hlavních důvodů, proč se začaly jednotlivé lázně orientovat na individuální druhy onemocnění. Typově podobné terapie byly do té doby aplikovány ve všech velkých lázních. Následná rozrůzněnost byla spojena s výzkumem a novými objevy

¹¹ ZATLOUKAL, P. – ZEMAN, L.: *Slavné lázně Čech, Moravy a Slezska*. Praha: Foibos, 2014. s. 10 - 11.

¹² BURACHOVIČ, S.: *Encyklopedie lázní a léčivých pramenů*. Praha: 2001, s. 10; KRÍŽEK, V.: *Obrazy z dějin lázeňství*. Praha: LIBRI, 2002. s. 118.

různých vlastností vod a soutěživém bojem mezi lázněmi. Následkem daných zaměření mohla vzniknout nová lázeňská centra a některé klasické lázně se začaly specializovat. Obvykle bylo využíváno termálních lázní k léčbě revmatických chorob, především v Teplicích v Čechách a Karlových Varech. Později nabyly na významu uhličitě lázně k léčení chorob spojených s krevním oběhem, jako například Poděbrady. Na počátku 20. století vznikaly specializované urologické kliniky, zde začaly vynikat obzvláště Františkovy Lázně. K léčení dýchacích nemocí se využívaly hlavně Luhačovice a Bílina. Na oční choroby se specializovaly Teplice, Karlovy Vary, Mariánské Lázně i Lázně Jeseník, a stejně tak na nemoci pohlavní.¹³

Měřítkem úspěšnosti lázní byla návštěvnost a v tomto ohledu oboje nejstarší české lázně držely krok s předními evropskými lázněmi. Teplice v šedesátých letech 19. století, když zaznamenaly něco přes 9000 osob ročně, byly předstiženy Karlovými Vary s 11 000 tisíci návštěvníky. Světová sláva Karlových Varů stoupala po r. 1865, kdy se tam začala léčit cukrovka, proti níž doposud nebyly žádné léky. To již Teplice nemohly Karlovým Varům konkurovat počtem hostů, ani vybavením léčebných ústavů, natož lázeňským prostředím. Sledování návštěvnosti lázní dává vcelku výstižný obraz o dynamice změn, které probíhaly jak ve společnosti, tak v samotném lázeňství. Díky poměrně důkladným seznamům, tzv. *kurlistům*, jež si jednotlivé lázně vedly, se můžeme seznámit nejen s návštěvností daných lázní, ale i se společenským vývojem v daném období.¹⁴ Ve středověku, kdy nastalo období úpadku lázeňství a všeobecně nastal menší zájem o vodu jako takovou, byla lázeňská města využívána především nejbohatší vrstvou pro své potěšení. S nástupem novověku však přišel rozvoj lázeňství, v této době se lázeňská města stala centry ekonomického, politického a společenského ruchu. Následně se v lázních kromě pouhého léčení a odpočívání začaly uzavírat různé obchody, navazovat společenské kontakty a domlouvat sňatky. Pořádaly se zde konference, lékařské shromáždění, bály, hudební či divadelní představení.¹⁵ Války, politická nejistota a finanční problémy se odrážely na snižování počtu návštěvníků, naopak období míru,

¹³ HOMOLA, K. – KUČEROVÁ, E.: *Západočeské lázně*. Praha: Libri, 2006. s. 22.

¹⁴ Kurlisty - jsou staré balneologické spisy a seznamy lázeňských hostů. Bylo v nich uvedeno datum příjezdu hosta, jeho jméno a bydliště, titul nebo povolání a dům, ve kterém byl ubytován. Registrovaly se i odjezdy. (in: KRÍŽEK, V.: *Obrazy z dějin lázeňství* s. 120.)

¹⁵ VÁLOVÁ, L.: *Malé moravské lázně a jejich role v cestovním ruchu*. Praha: Academia, 2005. s. 11.

stabilizovaných poměrů a hospodářské prosperity návštěvnost zřetelně zvyšovaly.¹⁶ Z dlouhodobé perspektivy návštěvnost v lázních v průběhu 19. stol. sílila a svého vrcholu dosáhla před vypuknutím I. světové války. Souvislý nárůst návštěvnosti od poloviny 19. století zapříčinilo zvláště vylepšené komunikační spojení a výstavba železnice.¹⁷ Pokrok v oblasti techniky a oborech spojených nějakým způsobem s lázeňstvím se projevil nejen v objevování nových možností léčení, ale i ve vývoji lázeňských měst jako takových.

Rozvoj lázní znamenal i budování velkých lázeňských prostor, hudebních pavilonů, hotelů, divadel, sanatorií, pomníků¹⁸, rozlehlých parků a zahrad. Na rozdíl od jiných, „běžných“ měst, dostala ta lázeňská, díky své osobité architektuře, specifický ráz. Příznačným prvkem je kolonáda, či altánek nad pramenem. Jakékoli jiné architektonické úpravy už se však liší podle stylu architektů a preferencí majitelů lázní.

V 19. století začaly lázně s velkolepou obchodní propagací a zcela se rozvinul konkurenční boj. Běžnou věcí se staly propagační materiály, jakými byly různé brožury, průvodce, plakáty, inzerce v tisku, upomínkové předměty - mince, medaile, malované pohárky, aj. Kreativci vymýšlely chytlavé reklamní slogany a emblémy. Místní lékaři vydávali lázeňské almanachy jako svůj informační materiál.

S počátkem 20. století a pokračující vědecko-technickou evolucí přišla změna a modernizace lázeňské léčby, a také účinnější péče o pacienta. Progresy ve vědě poskytly zefektivnění léčebných procedur a objevení nových léčebných postupů. Díky tomu se do povědomí českého lázeňství dostávají i Poděbrady. Roku 1918 vzniká Československo jako nejbohatší ze států rakousko-uherské monarchie, bohaté na počet léčivých zřídél, jež už před válkou byla hojně známa. Nejlepší pověsti se těšily Karlovy Vary a některá lázeňská města na Slovensku, která se okamžitě dostala do popředí evropského zájmu.

Návštěvníci měli možnost vybočit z běžných zvyklostí a vychutnat si radosti a zábavu, k nimž doma nebyla příležitost, nebo narážely na běžné konvence.

¹⁶ Příklady poklesů návštěvnosti západočeských lázní: napoleonské války hlavně 1809, rakouský státní bankrot 1811, revoluční léta 1830 a 1848, rakousko-pruská válka 1866 atd.

¹⁷ KŘÍŽEK, V.: *Obrazy z dějin lázeňství*. Praha: LIBRI, 2002. s. 121; VÁLOVÁ, L.: *Malé moravské lázně a jejich vliv v cestovním ruchu*. Praha: s. 18.

¹⁸ Věnované především zakladatelům, slavným návštěvníkům, lékařům a zasloužilým balneologům.

3.3 Lázně na britských ostrovech

Z archeologického hlediska můžeme v 1. století na a na počátku a v polovině 2. století pozorovat, jak se větší i menší města Británie rozvíjela do své plné šíře. Správní střediska *civitates* byla vybavena čtvrtěmi veřejných zařízení: bylo tu fórum a basilika, které skýtalo místo pro trh, soudní dvůr, správní úřady a místnosti rady a veřejné lázně, které byly v římském světě městským střediskem odpočinku a společenského života.

Rozkvět lázní započal na britských ostrovech v 17. století. Velká města začala prosperovat díky své měnící se úloze – soustředění se na prodej služeb. Přitažlivost krámů a sílí význam hrabských měst jakožto správních středisek, v nichž se pravidelně shromažďovaly stovky lidí k zasedání místních soudů a komisí, k nabídce služeb a příležitostí, jak trávit volný čas, vybízely. Gentlemani a úspěšní sedláci přicházeli do města za obchodem nebo na nákupy, zajížděli tam, aby získali odborné rady právníků, lékařů, aby se věnovali společenským stykům, k nimž patřily návštěvy divadla, koncertů, nových rekreačních zařízení a právě lázní.¹⁹

Středostavovská práce a středostavovské studium si vyžadovaly středostavovské hry a kratochvíle. Osmnácté století se už navždy bude spojovat se zábavami elegantní oligarchické společnosti, jež se nejpozoruhodněji projevíly obdobím rozkvětu lázeňských měst. Lázeňské město Bath by bez středostavovské klientely zůstalo jen stínem svého gregoriánského já. Podnik, jehož projektanty byli otec a syn Woodové a jehož mistrem ceremoniářem byl „Fešák“ Nash²⁰, nezávisel jen na jménech těch velkých, ale i na penězích těch průměrných. Na každého šlechtice, o němž se proslechlo, že se v lázních léčí nebo se účastní shromáždění, musel připadat celý zástup těch, kdo za možnost dýchat onu atmosféru noblesy, jež se vytvářela, platili. Město Bath ovšem nezůstávalo osamoceno. Lázně byly jevem stejně tak celonárodním jako regionálním a v provinciích se naskýtalo množství poctivých nápodob proslulejších vzorů. Když na počátku 20. let 18. století cestoval po Anglii Daniel Defoe, objevil hojný počet lázeňských měst. Tunbridge, Epsom, Dulwich či Sydenham Wells skýtala hostů toužícím po venkovském vzduchu a minerálních solích lákavé útočiště.²¹

¹⁹ BISHOP, D.: *Spa*. London: Taschen, 2005. s. 35-39.

²⁰ Richard „Beau“ (Fešák) Nash (18 October 1674 – 3 February 1761) byl bathským mistrem ceremoniářem, místním dandym a vyhledávaným společníkem.

²¹ BISHOP, D.: *Spa*. London: Taschen, 2005. s. 42.

Minerálních vod bylo ovšem omezené množství, zato se hojně dostávalo jiné cenné komodity – vody mořské. Zde stejně jako v případě lázní se příhodná kombinace zdraví a rekreace nabízela ve spolupráci s lékařskými odborníky. Brighton se podstatněji rozvíjel až v 90. letech, avšak rozvoj přímořských letovisek započal už dlouho předtím.

Mezi elegantní společností, jejíž rok podléhal ceremoniálnímu rozčlenění a jejíž časový rozvrh ovlivňoval, a opovrhovanými trhy a svátky nižších vrstev zela značná mezera, kterou nová lázeňská střediska s nesmírným úspěchem a ziskem vyplňovala. Byla ve své podstatě středostavovská, představovala městský život dočasně přesunutý do nového prostředí, tedy jakousi buržoazní obdobu života na venkovských sídlech, kam se uchýlovala aristokracie. Jejich vlastním základem byla obecně pociťovaná potřeba typicky středostavovského rozptýlení. Zavedení poplatků zajišťovalo slušnou společnost a náležitě zámožné ovzduší. Takto přizpůsobivé, a přesto chráněné prostředí mělo zásadní důležitost zejména pro ženy, jež z tohoto nového blahobytu těžily v mnoha ohledech nejviditelněji. Dlouho předtím, než se tato lázeňská střediska objevila, se jejich charakter plně projevoval v tom, co Defoe nazýval „novou módou setkávat se při společenských událostech. Společenská setkání, při nichž se tančilo, hrály karty, popíjel čaj a pěstovaly společenské styky vůbec, byla v polovině století běžná. I v mnoha tržních městech skýtala neocenitelnou půdu k činnostem natolik praktickým, jako bylo vyhledávání vhodných ženichů, či natolik neformálním, jako byly venkovské klepy. Ve větších městech se k nim mohla pojit stavěná měšťanská okázalost.²²

3.4 Život v lázních

3.4.1 Komu lázně patřily

V minulosti panovala neobyčejná pestrost v majetkoprávních poměrech. Lázně měly rozmanité majitele, a není proto divu, že si v podnikatelském světě často konkurovaly.

Některé lázně u nás byly majetkem obcí nebo měst. Tak tomu bylo i v Karlových Varech či ve Františkových Lázních aj. Mariánské Lázně patřily větším dílem řádu tepelských premonstrátů, kteří je počátkem 19. století vybudovali. Mnoho lázeňských

²² MORGAN, K. O.: *Dějiny Británie*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1999. s. 348-350.

míst patřilo nejednou po celé generace šlechtickým rodinám. Někde šlo o zděděné majetky.

V době první republiky bylo státních jen několik menších lázní, nebo dokonce jen lázeňských objektů. Byl to například Jáchymov, Tatranská Lomnica, Lubochňa a některé další

3.4.2 Sezóna

V dávné minulosti se do lázní jezdilo téměř výlučně koňskými povozy. Chudší hosté přicházeli z nedalekých míst pěšky nebo přijížděli selským povozem taženým kravami. Veřejným dopravním prostředkem dlouho byli poštovní dostavníky. Mariánské Lázně, původně bez silnic do okolí, tento nedostatek rychle doháněly již koncem 20. let 19. století. Bohatí hosté přijížděli vlastními kočáry. Mariánské Lázně byly lázně mladé a nezažili proto již zvyklosti dříve běžné jinde, kdy hostům, projíždějícím městskou branou, troubili trubači z věže. Jen večer přicházeli muzikanti z lázeňské kapely zahrát pod okno dostaveníčko. Tento zvyk vydržel až do roku 1858.²³

Až zavedením železnice se poměry značně změnily, cestovalo se pohodlněji a návštěvnost rychle stoupala.

V minulosti byl provoz lázní sezónní a až počátkem padesátých let přecházely postupně znárodněné československé lázně na dnešní celoroční provoz. Všechny naše největší lázně, Karlovy Vary, Teplice, Mariánské Lázně, bývaly v provozu vlastně jen menší část roku, od května do konce září. A ani tato pětiměsíční sezóna nebyla rovnoměrně využívána. Hovořilo se o „předsezóně“, vrcholné sezóně a o „posezóně“. Podle toho byly odstupňovány ceny za ubytování a stravování. V červenci a v první polovině srpna bývaly nejednou i dvojnásobné než v červnu. Ceny procedur – koupelí, vodoléčby, masáží a slatinných koupelí – se však neměnily a lišily se jen podle denní doby: v dopoledních hodinách byly procedury drahé, časně ráno nebo v odpoledních hodinách byly za poloviční ceny. Sezónnost s sebou přinášela i mnoho problémů. Bylo

²³ KRÍŽEK, V. – ŠVANDRLÍK, R.: *106x Mariánské Lázně, aneb vyprávění o městě, kterému stačilo sto let k dosažení světové proslulosti*. Vimperk: Západočeské nakladatelství, 1990. s. 49.

nutno zajistit sezónní personál a v mimosezónních měsících provádět údržbu v budovách i opravy fasád či přístavby.²⁴

Sezóna se zahajovala oficiálně obvykle 1. května večer koncertem na kolonádě. Už řadu dní před tím se sjížděli muzikanti lázeňského orchestru, kteří přes zimu působili ve velkých městech. První neděli v květnu bylo slavnostní svěcení pramenů. Vysvěcením pramenů byla sezóna otevřena a nad městem se snášelo požehnání z nebes. Jarní svěcení pramenů, to jsou dozvuky prastarých kultovních slavností a projevované úcty k pramenům, které – jak uváděl už kronikář Kosmas – prováděli naši pohanští předkové. I drobné studánky, natož pak vzácné a léčivé prameny, se na jaře pečlivě čistily. Tyto tradice jsou velmi silné a i při dnešním celoročním provozu v lázních přetrvává slavnostní zahajování sezóny.

3.4.3 Hosté a pacienti

Všichni lázeňští hosté nepatřili mezi potřebné nemocné. Řadu osob sem přiváděly povinnosti společenské, a především obchodní. V družné zábavě okolo lázní se uzavíraly obchody často mimořádných rozsahů. „*Pan A. se vrací z dovolené značně obohacen. Podařilo se mu v lázních nasbírat kolem hotelu půl tuctu průmyslníků, na promenádě před hudebním pavilonem získal dva sekční šéfy, v parku za hotelem chytil dokonce jednoho chorého a velmi bohatého majitele realit a pivovarských papírů. Hrál tenis s prominenty, zasedl k bridži s kapacitami a obědval s kapitány obchodu a průmyslu. Večer tančil ve smokingu a jeho choť měnila každých patnáct minut toalety. A značně ochočená lázeňská příroda mu v tom nijak nepřekážela.*“²⁵

Bývali zde lvi salónů, kteří nemohli vynechat špičkovou lázeňskou sezónu jako společenskou událost první třídy. Rodiny s neprovdanými dcerami vyjížděly sem jako na burzu ženichů, a již proto se při udání profese otce do zveřejňovaného seznamu hostů trochu taktizovalo. Dařilo se sňatkovým podvodníkům, kteří zde snadno navazovali své známosti.²⁶

²⁴ KRÍŽEK, V. – ŠVANDRLÍK, R.: 106x Mariánské Lázně, aneb vyprávění o městě, kterému stačilo sto let k dosažení světové proslulosti. Vimperk: Západočeské nakladatelství, 1990. s. 50.

²⁵ POLÁČEK, K.: *Doktor Munory a jiní lidé*. Havlíčkův Brod: Východočeské nakladatelství, 1965. s. 117.

²⁶ KRÍŽEK, V.: *Obrazy z dějin lázeňství*. Praha: Libri, 2002. s. 203.

Pacienti byli také různí, od lehkých až po nejvážnější, pro které byly lázně někdy téměř posledním útočištěm. Některým se vedlo skutečně dobře. Rozkvétali v novém prostředí a vážili si rad a pokynů lékaře i všech zasvěcených lázeňských masérů, bytných, vrátných, číšníků i ostatních sdílných hostů. Z pamětí českého lékaře Vladimíra Vondráčka se dozvídáme, že pacienti opravdu byli různorodí: „*Pobyt v lázních je změna, ale musí to být příjemná změna, ne stresové období. Znal jsem pacienty, kteří jezdili do lázní a říkali, že mají „reakci“ několik neděl, ale pak od žlučníku celý rok pokoj; navrhl jsem jim, aby do lázní jednou nejeli, a oni pak měli pokoj neustále.*“²⁷

3.4.4 Ubytování a bydlení

S rozvíjejícím se turistickým ruchem se navyšoval počet ubytovacích zařízení. Přibývalo penzionů i mondénních hotelů také místní obyvatelé byli s to ubytovat velká množství hostů ve svých domácnostech. Po dobu sezóny se rodiny tísnily v podkrovních často nepatrných prostorech, jen aby mohly za velké obnosy pronajmout své pokoje lázeňským hostům. Pro prominentní hosty a jejich početný doprovod byly nezdědky nájímány celé hotely nebo lázeňské domy.²⁸

Většina našich velkých lázní bývala v provozu jenom tři až čtyři měsíce v roce. Pak veškerý život ustal. Hotely a penziony se zajistily na zimu, stočily se koberce a proložily se naftalínem, zakryly se balkony proti sněhu, vše se uložilo k přezimování. V Poděbradech fungovaly lázně částečně i přes zimu.

3.4.5 Společenský život

Společenským centrem lázní byly kolonády a za nepříznivého počasí společenské domy. Lázeňští hosté se rádi procházeli po kolonádě za zvuků orchestru. Pokud jim to jejich kloubní obtíže nedovolovaly, posedávali na lavičkách a židličkách v parku. Promenáda na kolonádě byla korzem a zároveň módní přehlídkou. Dámy s odvážnými klobouky s péry či umělými květinami měnily oděvy podle příležitostí. V létě vzhledem k přeháňkám byly nutné deštníky, lodenové pláště a v horkém parnu slunečníky.

Jako možnost zábavy existovaly v lázních konverzační salóny, čítárny novin a časopisů servírovaných ve velkých rákosových rámech nebo tvrdých deskách. V hudebním salónu si mohli hosté přehrávat na klavíru. K užití byl kulečníky, šachové

²⁷ VONDRÁČEK, V.: *Lékař dále vzpomíná – 1920 – 1930*. Praha: Avicenum, 1977. s. 85.

²⁸ KAJLÍK, V.: *České lázně a lázeňství*. Praha: Ministerstvo pro místní rozvoj, 2007. s. 189.

salóny – a k tomu nejednou i velké šachy v parku, kde se tato důmyslná spojovala s fyzickou námahou přetahování velikých figurek. Zvláštní prostory byly vyhrazeny pravidelným karbaníkům a jako zpestření sezóny se konaly nejednou turnaje v bridži a jiných karetních hrách. Oblíbené byly kuželky, později golf a minigolf.

K aktivní zábavě lákaly ale také tělocvičny, gymnastické salóny, šermířské pokoje, taneční mistři, jezdecké školy, plovárny a říční lázně a v neposlední řadě i půjčovny jízdních kol.

4. PRVOREPUBLIKOVÝ IDEÁL KRÁSY A FENOMÉN „ŠVIHÁKA LÁZEŇSKÉHO“

„Ideál je vznešený, vysoký cíl, nedostižný nebo těžko dosažitelný, vzor, neskutečná myšlenka, idea.“²⁹

Každý člověk si pod pojmem krása umí něco představit. Leckdo možná dokáže svou představu poměrně přesně popsat. V každém případě půjde vždy o subjektivní vnímání onoho konkrétního jedince. Jaká je ale ta správná, vyčerpávající, přesná a zejména obecně platná definice, která by jednoznačně a objektivně vymezovala, co vlastně krása je. Odborné publikace se ve svých výkladech převážně shodují na tom, že jde o nějaké reálné, objektivní kvality (barva, tvar,...), které dotyčné osobě způsobují smyslové potěšení. Vágněji bývá krása definována jako radost, kterou vzbuzuje. Níže představuji několik příkladů slovníkových definic:

- *„krásné je to, co v člověku vzbuzuje určité specifické uspokojení“³⁰*
- *„[Krásno je] estetická kategorie, v níž se odrážejí a hodnotí jevy, skutečnosti a umělecká díla, která poskytují člověku pocit estetického zážitku [...] Krásno je základní kladnou formou estetického zvládnutí skutečnosti. Bezprostředně se v ní projevuje estetický ideál.“³¹*

4.1 *Ideál ženské krásy v průběhu staletí*

Krása byla odjakživa atributem mládí, pouze mládí příslušela a nepatřilo a nepatřilo se umělými zásahy mládí prodlužovat. Již středověké a raně novověké satiry si tropily posměch ze žen, které se bránily stáří; byly směšné a společnost je odsoudila. Rozhodujícím faktorem v pěstování krásy nebyly pouze znalosti, umožňující výrobu základní a dekorativní kosmetiky, ale vztah společnosti k tělu. Každá společnost sice ocenila půvabnou tvář a hezké tělo, dlouho je však chápala jako hodnoty velmi pomíjivé, jako znaky mládí, které rychle uplyne.

²⁹ KLIMEŠ, L.: *Slovník cizích slov*. Praha: Pedagogické nakladatelství, 2002. s. 293.

³⁰ DUROZOL, G.: *Filozofický slovník*. Praha: EWA Edition, 1994. s. 289.

³¹ AFANASJEV, A. V.: *Filozofický slovník*. Praha: Svoboda, 1976. s. 221.

Ženská figura se v průběhu staletí měnila: od steatopygie pravěkých Venuší, androgynie řeckých Afrodit, úzkých ramen a vypouklého břicha Cranachových Ev, majestátnosti Poussinových Nymf, mohutných poprsí Rubensových vládkyň k drobným ňadrům Fragonardových *Koupajících se žen*, od vosích pasů až k portrétům zachycující poslední zvonění korzetu na počátku 20. století.³² Střídaly se éry stavící do popředí ňadra, hýždě či klín. Docházelo ke změnám v oblečení, legalizovala kosmetika a parfémy, začaly se zkracovat vlasy i sukně. Období romantismu (konec 18. a začátek 19. století) idealizoval vyhublý vzhled, který akcentoval křehkost a štíhlost jakožto znak duchovní krásy. Prvně se také objevuje „výchova těla“ a výchova k tělesné zdatnosti s přípravným zřetelem: buď k cílům nacionální bojeschopnosti (například v souvislosti s německými osvobozeneckými válkami a snahami o sjednocení Německa, nebo sokolským hnutím u nás), nebo k výcviku pro pracovní proces.³³

Transformace ženského těla se shodovala s proměnou konstruktů feminity, se změnou sociální náplně genderových stereotypů a symbolů. Završila ji první světová válka. Přetváření ženské siluety v průběhu 20. století sice neustalo, ale bylo méně nápadné. Tělo zůstalo svobodné, nesešňované korzetem, do denního šatníku přibyl oděv staletí symbolizující maskulinitu – kalhoty.

Oblečení odráží a současně pomáhá vytvářet dobový ideál krásy. Žije vztahem k svému sociálně a věkově určenému nositeli, působí mu radost i starost, je prostředkem komunikace, propojením mimořádně rozmanitých vlivů vycházejících z textilních a krejčovských technik, ze sociálních struktur, z hospodářských možností, z imperativu účelnosti, z psychologických postojů, z víry, ideologie i politiky a v neposlední řadě z genderového kódu, zdůrazňovaného či naopak popíraného. Oděv je kategorií proměnlivou. Mění se jeho morfologie i jeho sociální funkce.

³² VOŠÁHLÍKOVÁ, P.: *Česká žena v politice a veřejné činnosti na přelomu 19. a 20. století*. In: Documenta Pragensia XIII – Žena v dějinách Prahy. Praha, 1996. s. 298.

³³ GREBENÍČKOVÁ, M.: *Tělo a tělesnost v novověkém myšlení*. Praha: Prostor, 1997. s. 107.

4.2 Prvorepublikový ideál ženské krásy

Emancipace ženy, její stoupající vzdělanost, informovanost, její počínající ekonomická nezávislost a s ní spojený růst ženského sebevědomí přispěly k všeobecnému přijetí myšlenky, že – pokud se půvabu týče – patří se přírodě pomáhat. Ženy středních vrstev užívaly pleťové krémy, kolínské vody, pudr a rtěnku. Ženy z dolních vrstev o sebe dbaly alespoň do sňatku a narození prvního dítěte.

Také sport a pohyb ovlivnily ideál ženské krásy. Žena meziválečné doby byla štíhlá, vypadala zdravě a svěže. Měla přirozenou, sportem vypracovanou postavu, zavržený korzet už nepotřebovala. Vyznávala správnou životosprávu, zdravou stravu a dostatek spánku a pohybu. Pečovala o své zdraví a pravidelně navštěvovala lázeňská zařízení. Ovšem nejen z důvodu zdravotního, ale i společenského. V této spojitosti se vyslovila Marie Calmy ve své knize „Duha“:

Jsou dva druhy žen. Jedny, jež se jezdí do lázní bavit a jiné, jež se tam léčí. Těmi prvními nebudu se zabývat. Ordinují si samy: zahálku a rozkoš. Utrácejí lehkomyšlně dobrou svou pověst v atmosféře nudy a zahálky, v níž rychle klíčí pomluva. Lázeňské obecenstvo stará se o kde koho, odhaduje, kritizuje a kombinuje. Z každého, často i z dobromyslného člověka stává se vlivem zahálčivého života slídový detektiv: pohledy a úsměvy jsou pod kontrolou, dostaveníčka nejsou tajemstvím. Zkrátka žena, jež jezdí do lázní pro zábavu, nesmí se hněvat, i když slouží za zábavu i druhým. – Ženy choré, jež hledají v lázních úlevy a uzdravení nebo osvěžení nervů, musí se soustředit jen ke své léčbě a vyhnouti se všemu, co by uzdravení zdržovalo. Většina žen odstonává zanedbání svého zdraví. Nevěnuje dosti času péči těla, nešetří se po porodech, nervosní v starostech o domácnost a o rodinu. Proto první podmínkou léčení v lázních jest napravit tyto chyby, tyto křivdy těla učiněné a starati se o náležité osvěžení těla i ducha.³⁴

Bledé barvě pleti, znaku ženského půvabu, je odzvoněno. S novým stylem života, který přinášel častý pobyt venku na slunci, se estetickou a módní stala opálená pleť, kdysi atribut dolních vrstev, pracujících pod širým nebem, na přímém slunci.

Od 20. let je možné vidět i nový náhled na sexuální vztahy, který se objevil po první světové válce. Bylo možné pozorovat chování některých mužů a zejména žen, které by se dříve považovalo za šokující. Hranice mezi veřejným a soukromým se zmenšila.

³⁴ CALMA, M.: *Duha*. In: Lázně Poděbrady. Poděbrady, 28. května 1927. s. 5.

Otevřenost sexuálního chování šla ruku v ruce s dalším vývojem. Osamostatnění ženy symbolizovaly krátké vlasy, nová móda štíhlých chlapeckých postav, finanční nezávislost prostřednictvím placeného zaměstnání a v mnoha zemích také zavedení volebního práva žen. Představa ženy byla důležitá, neboť byla spjata s představami o mužnosti, boji, moci národa a hrozby revoluční politiky. Jelikož pohlaví bylo spojováno s mocí, dobýváním a ctí, vytvářely sexuální vztahy mezi muži a ženami spory mezi muži. Politický rozměr sexuální morálky byl v Evropě zvláště významný po první světové válce, protože na sexuální vztahy se již nepohlíželo jako na záležitost týkající se jen dvou jednotlivců.³⁵

Skutečnost, že na měnící se úlohu žen bylo pohlíženo optikou mužské hysterie, neznamená, že k žádným změnám nedocházelo. Následkem války se změnil počet pracujících žen a občas se předpokládalo, že to je prostě válečný produkt: ženy se prosadily v práci, neboť nahradily muže poslané na frontu.

4.3 *Mužský ideál krásy*

Idealizované tělo muže se zrodilo v souvislosti s počátky konstituování buržoazní společnosti v druhé polovině 18. století. V období osvícenství se objevil nový koncept hegemonní maskulinity. Jednalo se o princip založený na biologické pohlavní diferenci vycházející z anatomických odlišností mužů a žen. Kategorie muž a žena se definitivně oddělily a staly se prvotní identifikační kategorií, jímž prostřednictvím jedinci zasahují do sociálního života.³⁶

Moderní ideál maskulinity se zrodil v napoleonských válkách a podobně jako mnohé další kulturní fenomény se i on šířil Evropou prostřednictvím kulturního, či naopak přímého politického vlivu napoleonské Francie, a nakonec nabyl takového významu, že jej jako normativ přijala prakticky veškerá následující politická a kulturní hnutí a stal se základem vnímání mužské role ve společnosti. Tento maskulinní ideál je zakotven v řeckém pojetí krásy – tedy vyvážené přítomnosti síly, rozumu a obecně akceptovaných hodnot – jako čest, odvaha, psychická i fyzická odolnost. K manifestacím ideálu pak docházelo nezhledně v protikladu k tzv. anti-typům, tedy zcela opačným charakteristikám. Ty byly přisuzovány zejména mužům z vrstev na okraji společnosti –

³⁵ VINEN, R.: *Evropa dvacátého století*. Praha: Vyšehrad, 2007. s. 96 – 99.

³⁶ LENDEROVÁ, M. – TINKOVÁ, D. – HANULÍK, V.: *Tělo mezi medicínou a disciplínou*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2014. s. 100.

židům, cikánům, homosexuálům či mentálně nesvéprávným osobám. Právě vymezování vůči těmto anti-typům přispívalo k mnohem snazší a jistější interiorizaci dominantního ideálu maskulinity.

V českém prostředí byl tímto anti-typem zejména obraz ortodoxního židovstva, s nimiž bylo možno se setkávat v každodenním životě, ale i při frekventovaných návštěvách českých lázní.

V podobném duchu vykresluje mužské tělo i dobové společenské příručky. Autoři se shodují v názoru, že muž nemusí být krásný. Vnější reprezentace maskulinity byla odvozována od prospěchářského náhledu na mužské tělo jakožto nástroj obživy a vystupování v souznění s dobovými hodnotami, pouze výjimečně se objevují charakteristiky estetických kvalit.

4.3.1 Dandysmus

„Dandysmus je způsob potvrzení absolutní modernosti krásy.“

Oscar Wilde³⁷

Dandysmus: s tímto pojmem by spjat život elegantní vybrané společnosti literatury a historie 19. století. Při letmém pohledu na panorama dandysmu by náhodný návštěvník spatřil samé krásné mladíky s nasazenou mondénní maskou. Viděl by elegantní sofistikované, svérázné shromáždění Angličanů obdivujících Francii a Francouzů obdivujících Anglii, či lépe Pařížanů pokukujících po módě z Londýna a Londýňanů napodobujících pařížské mravy.

Že byl dandysmus coby ucelený způsob bytí něčím mnohem víc pouhou módou, byť jakkoli metafyzickou, to dokonale vystihl již dávno obzvláště zářný dandy Oscar Wilde: *„Móda, jejíž zásluhou se z toho, co je výstřední, stává na okamžik něco všeobecného, a dandyovství, jež vlastními cestami usiluje prosadit naprosté novotaření v kráse, měly pro Doriana samozřejmě své kouzlo. Styl jeho oblékání a nápadné formy vystupování, v jakých si čas od času liboval, měly znatelný vliv na mladé elegány navštěvující mayfairské plesy a vysedávající za okny pánských klubů na Pall Mall. Elegán, kteří dělali všechno po něm pokoušeli se napodobit nahodilý jeho líbezných šviháckých nápadů, které sám myslel jen zcela vážně. Přece jen v hloubi srdce přál si být*

³⁷ WILDE, O.: *Intence*. Olomouc: Votobia, 1994. s. 37.

*něčím víc, než být pouhý arbiter elegantiarum, s nímž se lidé radí, jak nosit šperky, jak si upravit vázanku nebo jak zacházet s hůlkou. Snažil se vypracovat nějaký moderní životní systém, který by měl svou promyšlenou filosofii a stanovené zásady, a najít jeho nejdokonalejší výraz v zduchovnění smyslů.*³⁸

Ve společnosti by měl muž vystupovat jenom jako dandy. Nebylo by totiž pro něho obezřetné ukazovat světu srdce. Dandy jakožto brilantní řečník a milovník vybraného vyjadřování by měl ve společnosti hodně mluvit, dokonce i sám o sobě. A to většinou proto, aby se za svá slova lépe ukryl a svou duchaplností lépe čelil tyranii vulgárnosti.

Klasický dandy, tak jak ho chápeme my, připomíná vzhledem hloubku svého horizontu. Dandy je něco víc než dobře oblečený muž, jelikož kritizuje, překvapuje, čas od času i děsí. Je dirigent, nikoli poslušný hráč.

V dnešní době se slovo stalo marketingovým pojmem a lacinou nálepkou v médiích. Je tím hrubě zneuctěno a ztrácí celkový obsah, neboť se aplikuje pouze na stylovou originalitu. Avšak redukovat pojem dandy na vzhled, je takřka zločin. Znamená to okrást dandyho o jeho umění, o jeho filosofii, popřít jeho víru založenou na nenasytném hledání krásna a odlišnosti, zapomenout na jeho revoltu proti nudě a prozaické společnosti, která se ubírá chybným směrem. Kdysi to bývala intelektuální volba a patřila k jisté době a býval to i určitý životní model, v naší éře velkého kapitálu dnes těžko představitelný.

4.3.2 Švihák lázeňský

*V teplý letní den až ho potkáte,
támhle to je on, hned ho poznáte,
slamák, hůl a šaty s plnou parádou,
jak se pyšně nese k vám kolonádou,
s chůzí taneční, švihák lázeňský.*

*Je tak báječný, švihák lázeňský,
něžný výřečný, švihák lázeňský,
je elegant, dnes náhodou Karlových
Varů ozdobou,
a zítra zas snad někdo z vás vedle
něj bude groteskní,
už je to tak, on je švihák lázeňský.*³⁹

³⁸ WILDE, O.: *Obraz Doriany Graye*. Praha: Mladá Fronta, 1964. s. 183.

³⁹ DEJL, R.: *Písničkář Karel Hašler*. Praha: XYZ, 2007. s. 80.

Lázeňský švihák byl už od své přirozenosti čistě rodinný typ, a to dokonce bez ohledu na to, zda si ho rodina pořídila domů, či působil v některých rodinách coby zdatný externista. Jeho nedbalá elegance snoubící se s mimořádnou výmluvností nutně oslnila každou ženu, a to bez ohledu na věk či pohlaví. Nedbalá elegance byla vždy jakousi pózou. Dokonale sladěné obleky, boty, doplněné vždy příhodným kloboukem, byly základním pravidlem přítomnosti na lázeňském korzu. Galantnost zde leckdy sváděla boj až s vtíravostí, ovšem ženská srdce byla po nějakém čase přece jen dobytá.

Setkání s ním často zamávalo i se zkušenou ženou. Potkala-li ho mladá, ne příliš protřelá dívka, mohlo ji toto setkání poznamenat na celý život. Švihák velmi dobře věděl, že k dosažení cíle je většinou zbytečné plýtvat slovy – stačil jemný náznak, letmý či naopak dlouhý pohled a na arytmií ženského pohlaví bylo zaděláno. Omámená duše ztratila kontrolu nad vlastním tělem, a než přišla zase k sobě, byl švihák dávno v jiných značkových lázních. Smutek pak nutně býval odvrácenou tváří toho radostného, co prožili, nebo důsledkem nenaplněné touhy. Lze konstatovat, že švihák byl smutný klaun, který vnášel radost do života spřízněných duší. Předaný energetický potenciál pak dále prohluboval životní deficit jeho rozervané duše.

5. MÓDA ZA PRVNÍ REPUBLIKY (1918-1930)

Móda. Důležitá součást kultury národa i životního stylu. Prezентuje a připomíná duchovní a kulturní atmosféru v průběhu dějin. Móda prvorepubliková se liší. Poukazuje na změnu cílů meziválečné generace československých žen, ať už šlo o rozvoj vzdělání a sportu, uplatnění v zaměstnání a zvýšení etické úrovně, nebo změny v názorech na ideál krásy. V oblasti módy nezůstávají pozadu ani muži.

Módu dlouhodobě zakotvenou v lidských společnostech nelze ztotožňovat s prostým projevem marnosti a touhy po jedinečnosti. Stává se výjimečnou a vysoce problematickou institucí, společensko- historickou entitou, charakteristickou pro Západ i samotnou modernost. Z tohoto hlediska móda nepředstavuje příznak třídních ambicí, nýbrž východisko ze světa tradice. Je jedním ze zrcadel, v němž lze spatřit to, co utváří náš vrcholně jedinečný historický úděl: popření odvěké moci tradiční minulosti, moderní horečnaté hledání novot, oslavu společenské přítomnosti.⁴⁰

Nově vzniklá první republika rozvíjela vlastní kulturu a prosperující hospodářství, zdravotěvu a jiné důležité oblasti společnosti. Aby ovšem mohl nově utvořený stát prosperovat a rozvíjet se, bylo nutné dbát o úroveň vzdělání, jenž nabylo v meziválečném období velkého významu oproti létům minulým. Vyrůstal zájem o všechny druhy umění, krásné věci, módu, noblesu, ale i jistou zdravou morálku obyvatelstva, jež k první republice neodlučně patřila. Nově vzniklému státu tedy nešlo pouze o změnu politiky, ale snažil se vybudovat nový přístup národnostního cítění. Po únorovém schválení demokratické ústavy, následovaly v květnu první demokratické volby do parlamentu na základě všeobecného, rovného volebního práva. Jelikož volební právo získaly i ženy, můžeme v tomto okamžiku spatřovat důležitý mezník či spíše odrazový můstek pro následně zvýšené snahy žen, jejichž cílem bylo dosáhnout rovnosti s muži v pracovních činnostech, vzdělání a v celkovém rovnocenném nazírání k ženské osobě. Vznik první republiky znamenal pro dámy období velkých změn a ve srovnání s jejich situací před první světovou válkou, značně kontrastující. Přelomen dvacátých let se v této otázce již mnohé změnilo, zejména v oblasti vzdělání a zaměstnání, další výrazné proměny týkající se dámského pokolení průběžně následovaly. Nemalou změnou bylo též zrušení dívčích lyceí od školního roku 1923/1924, neboť bylo právem shledáno, že se jejich náplň

⁴⁰ LIPOVETSKY, G.: *Říše pomíjivosti – móda a její úděl v moderních společnostech*. Praha: Prostor, 2010. s. 315-317.

shodovala s ostatními středními školami. Na ty měly dívky zcela volný přístup, jehož bohatě využívaly, a o diskriminaci nemohla být již řeč. Tyto nemalé změny v postavení dam zcela zvrátily i následný vývoj módy. Ženské odívání totiž vlivem emancipace velmi rychle získalo mnoho nových, značně výrazných prvků.⁴¹

První republika osvobodila společenský život, dala volný průchod zábavě. Konečně nebylo už třeba je stále něco předstírat, vyjadřovat se v podtextu a narážkách. Z pocitu uvolnění vzniká i společenská satira, jakési pokračování společenské zábavy. Humor se stává věcí veřejnou, patří k demokracii a dá se říci, že je i občanskou vlastností.⁴²

5.1 *Móda v časopisech*

5.1.1 **Módní a společenské časopisy**

Rozvoj módní tvorby a tiskových médií přispěl k rozmachu domácí žurnalistické, fotografické a kreslířské produkce. Módní časopisy podporovaly zájem žen o vlastní zevnějšek, učinily módu dostupnější. Poptávka po módě zpětně působila na další rozmach těchto časopisů. Módní referáty a rubriky pro ženy se vyskytovaly také ve společenských časopisech, které nebyly určeny pouze ženám, a ve velkých politických denících, například v *Lidových novinách*, *Národních listech* nebo *Národní politice*. Vydávány byly také specializované odborné časopisy pro krejčí a švadleny.

Témata, která se objevovala v prvorepublikových ženských a módních časopisech, odrážejí myšlenkové ovzduší první republiky. Móda byla úzce spojena s uměním, kulturou a sportem. Být elegantní neznamenal pouze být správně a módně oblečen, s oblečením úzce souviselo jednání a vystupování lidí, elegance byla určitým morálním závazkem.⁴³ Tyto časopisy byly určeny širokému spektru čtenářek - laickým švadlenám, které z nich čerpaly střihy pro domácí zhotovované oděvy, tak i švadlenám, které vedly vlastní živnost, a mohly střihových služeb, které časopisy nabízely, využívat pro usnadnění své práce. Bezesporu byly čtenářkami těchto časopisů též ženy ze středních a vyšších vrstev, které z časopisů čerpaly informace o současných módních trendech

⁴¹ MELICHAROVÁ, R.: *Móda a společnost. Vliv společenských událostí na vývoj módy ve 20. století*. Bakalářská práce. Brno, Filozofická fakulta Masarykovy Univerzity v Brně, 2008. s. 13-14.

⁴² UHALOVÁ, E.: *Česká móda (1918-1939)*. Praha: Olympia, 1996. s. 9.

⁴³ LENDEROVÁ, M. a kol.: *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*. Praha: Lidové noviny, 2009. s. 265-266.

a inspiraci pro modely, které si nechávaly u svých švadlen zhotovovat. Módní časopisy vycházely 1-2x měsíčně, buď samostatně, nebo jako příloha společenských časopisů (např. Bazar byl přílohou časopisu Světozor, Módní svět přílohou Lady).

Některé módní časopisy vznikaly jako české verze zahraničních módních časopisů například časopis Nové pařížské mody, který byl přetiskem rakouského listu Wiener mode. Přetisky zahraničních časopisů se od původně českých periodik odlišují především svojí strukturou, která byla dána nutností překladatelského zásahu. Časopis obsahoval v naprosté většině pouze módní ilustrace s číselným označením jednotlivých modelů a byl doplněn několika listy a obálkou v českém jazyce, která nesla popisy jednotlivých modelů, několik článků a případně též stranu reklamní inzerce. Součástí všech módních časopisů bývaly pravidelné „Módní zprávy“ v každém čísle, které informovaly čtenářky o aktuálních i nadcházejících trendech, a umožňovaly jim tak orientaci v tom, jaké šaty si pořídit na nadcházející sezonu, tak, aby byly „chic“, případně radily, do jakého druhu šatů investovat, neboť v nejbližší době z módy nevyjde. Kromě ilustrací dámských modelů, které byly hlavní náplní všech časopisů, obsahovala většina z nich též jistou část věnovanou dětské módě a ručním pracím a několik článků na téma oděvu či domácnosti. V některých případech obsahoval časopis román na pokračování, kterým byly doprovázeny módní ilustrace s odděleným popisem modelů. Kromě obálky byly módní časopisy tištěny černobíle a módní fotografie se v nich vedle ilustrací objevuje jen výjimečně v souvislosti s okrajovými tématy (módní doplňky, prádlo apod.)⁴⁴

5.1.2 Společenské magazíny

Velké množství společenských magazínů věnovalo tématu módy část svého obsahu. Z ženských časopisů to byly především *Eva*, *Elegantní Praha*, *Módní revue*, *Pestrý týden* (módní dopisovatelkou byla Milena Jesenská). *Eva* byla obsahově nejkvalitnějším prvorepublikovým kulturním periodikem sledujícím ženskou emancipační trendy. Po celou dobu své existence přinášela informace z oblasti společensko-kulturního dění, prostřednictvím cestopisných reportáží seznamovala čtenářky se životem mimo hranice republiky, pěstovala v nich eleganci i sportovního ducha, poskytovala právní poradnu i rady pro domácnost.

⁴⁴ LENDEROVÁ, M. a kol.: *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*. Praha: Lidové noviny, 2009. s. 269.

Unikátním společenským žurnálem zaměřeným na muže byl časopis *Gentleman* vydávaný od roku 1924. Literatura a politika se v *Gentlemanu* nenuceně prolínala s módou a společenským životem, propagovalo se cestování, motorismus a turistika. Na jiném místě se doporučovaly mixované nápoje nebo praktické sportovní oblečení. Častým tématem bylo čestné slovo, mužská odpovědnost, fair-play, chování opravdového muže.

Móda je na stránkách těchto časopisů pojednávána především v souvislosti s nejnovějšími módními trendy, setkáváme se s referáty z pařížských módních přehlídek (příspěvatelkou časopisu *Elegantní Praha* byla např. Hana Podolská) i reportážemi z módních přehlídek tuzemských módních domů konanými v Praze. Na rozdíl od módních časopisů se ve společenských žurnálech vyskytují též módní fotografie spolu s ilustracemi. Články pojednávají kromě nejnovějších módních novinek také o tom, jak se vhodně obléci k jaké příležitosti. Kromě módy se uvedené magazíny věnují též hospodaření a vedení domácnosti, zařízení a vybavení bytu, společenským událostem, setkáme se s tématy cestování i moderní techniky. Vše doplňují zábavné články či povídky, reklamy zveřejňované ve společenských magazínech jsou cílené především na ženy, jejich obsahem je kosmetika, domácí spotřebiče, vycházející knižní tituly, případně inzerce konfekčních či zakázkových závodů nabízející prádlo a některé druhy oděvů.⁴⁵

⁴⁵ UCHALOVÁ, E.: *Česká móda 1918 – 1938. Elegance první republiky*. Praha: Olympia, 1996. s. 18.

5.2 *Módní průmysl*

Novodobá struktura módní tvorby v Čechách se vytvářela v průběhu 19. století. Postupem času vznikaly módní závody pro pánskou a dámskou zakázkovou výrobu, které se již po polovině století dokázaly prosadit i v mezinárodní konkurenci. Po celé trvání monarchie existovala čilá migrace krejčí a švadlen mezi Vídní a Čechami. Čeští krejčí odcházeli do Vídně za zkušeností a lepší existencí. Mnozí se po čase vrátili, ti nejlepší se usadili ve Vídni a podíleli se na vytváření vídeňské módy.⁴⁶

Po roce 1918 se situace zásadně mění. Rakousko-uherská monarchie se rozpadla a politická i kulturní orientace nového státu směřuje výrazně k Francii. Móda, která měla odedávna své centrum v Paříži, se stává jednou z oblastí, kde obrat k Francii projevil nejvýrazněji. Slovo „*Francie*“, „*francouzský*“ nebo „*Paříž*“ se stalo v módě zárukou kvality a elegance.

Od samého vzniku československého státu se pražští krejčí snažili vytvořit a naplnit obsahem pojem „pražská móda“. V roce 1922 byly schváleny stanovy spolku „Pražská moda“, který si stanovil cíl „*pečovati o zvelebení pražské mody, hledíc k účelnosti, vkusu a dobré jakosti*“⁴⁷

Velké závody vyrábějící konfekci průmyslově se soustředily především v Prostějově. Mezi nejvýznamnější konfekční závody patřila továrna na oděvy Rolný, založená roku 1871, která zaznamenala mezi válkami velký rozmach. Rolnému konkurovala firma Nehera, založená rovněž v Prostějově v roce Janem Neherou. Ve velkých městech, jako je Praha nebo Brno, byla součástí prodejen oddělení pro „nejlepší druhy dámských šatů a plášťů, které jsou spojením pařížské elegance a jemné práce prostějovských odborníků.“

Nejprestižnější móda vznikala za první republiky v modelových a zakázkových domech, které měly své vlastní návrháře a udávaly módní směry a trendy. V Československu, kde se pro ně vžilo označení „*salon*“, jich rázem přibývalo. Mezi nejznámější pražské módní salony patřily salony Hany Podolské, Oldřicha Rosenbauma nebo Arnošty Roubíčkové. Zákaznicemi Hany Podolské byly příslušnice tehdejší

⁴⁶ UCHALOVÁ, E.: *Česká móda 1918 – 1939*. Praha: Olympia, 1996. s. 23.

⁴⁷ OSOBOVÁ, A.: *Krejčovské řemeslo ve zlaté éře první republiky*. Bakalářská práce. Praha, Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy, 2013. s. 35.

společenské smetánky – herečky, filmové hvězdy, operní pěvkyně, manželky politiků.⁴⁸ U Rosenbauma, největšího konkurenta Podolské, si nechávali šít oděvy většinou manželky bohatých německo-židovských průmyslníků. Rosenbaum měl bohatou židovskou klientelu po celém Československu.⁴⁹

Móda se nestává jen prioritou nejbohatších a urozených, nýbrž se otevírá i širšímu okruhu společnosti. Ve dvacátých letech dochází snad k největšímu obratu a módnímu „kotrmelec“ v dějinách módy. Móda se razantně zjednodušuje a to má za následek, že mnohem širší vrstvy se mohou oblékat módně. Pryč jsou doby, kdy byly módní komplikované krinolíny a dámy svazovaly nepohodlné korzety. Móda dvacátých let je celkově uvolněnější. Typickým znakem je krátká sukně sahající jen něco málo nad kolena, a přitom taková délka sukně by byla ještě před několika málo desítkami let neakceptovatelná. Také se sukně už ve třicátých letech začínají znovu prodlužovat a k trendu kratší sukně dojde zase znovu až na přelomu padesátých a šedesátých let. Větší odvaha žen se projevuje také ve výrazněji dekoltovaných šatech. Krom nohou jsou tak odhalené paže i krk.⁵⁰

Kdo vůbec prosadil takto revoluční módu, která se snad ve všech jeho aspektech liší od módy předválečné? Zásahu na tom měla nová nastupující generace mladých lidí z období mezi válkami. Mladí lidé protestovali proti stávajícím řádům a prosazovali své politické a sociální požadavky, které mnohdy demonstrovali i svým oděvem. Odmítali oficiální módní styl. Tehdy dochází k prohlubování rozdílu mezi oblečením zralé dámy a mladé dívky. Například v 18. století nebyl téměř patrný rozdíl v šatech pro mladou dívku a zralou dámu. Ve dvacátých letech dochází v tomto ohledu naopak k propastným rozdílům. Módě dvacátých let se také někdy říká „*à la garconne*“, neboli móda „garsoněk“. Tento název vznikl z francouzského slova znamenající chlapec, což plně vystihovalo zjev žen dvacátých let, u kterého dochází k vědomé maskulinizaci. V módě je extrémně takřka chlapecky štíhlá a vysoká postava, na níž vynikají tunikové nebo tubovité šaty s nízkým pasem a přepásané stuhou, tolik typické pro tyto léta.

⁴⁸ LENDEROVÁ, M. a kol.: *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*. Praha: NLN, 2009. s. 265.

⁴⁹ MANDLOVÁ, A.: *Dneska už se tomu směju*. Praha: Československý filmový ústav, 1990. s. 42-43.

⁵⁰ ZÍTEK, O.: *Lidé a móda*. Praha: Orbis, 1962, s. 58-60.

Samozřejmostí jsou i chlapecky střižené vlasy, které s určitými obměnami a s neustálým prodlužováním zůstávaly módním účesem až do 30. let 20. století.⁵¹

5.3 *Móda sama o sobě*

5.3.1 **Změny módní linie 1918 – 1924**

Způsob oblékání poválečného období plynule navazoval na tendence let předcházejících. Válečné strádání postavilo sice ženu před řadu nových náročných úkolů, ale vývoj módní linie v průběhu válečných let nezastavil. Móda vyšla naproti praktickým potřebám zkrácením sukní do půli lýtek a z vojenských uniforem přebrala některé dekorativní prvky – knoflíky, prýmky apod. V módě se v prvních letech po válce rozvíjel styl z roku 1917 s plochým střihem, volně přepásaným mírně nad přirozeným pasem a soudobé módní snahy navazovaly na předválečné odívání uplatněním soudkovité siluety. Tento soudkovitý obrys těla se stal aktuální v letech 1918 – 1919. Soudkovitého tvaru se dosahovalo rozšířením sukně na bocích a jejím zúžením ke spodnímu okraji, případně použitím druhé, úzké spodní sukně.⁵²

V období první poloviny 20. let se současné módní představy uplatňovaly na malých a velkých večerních šatech. Silueta večerních šatů existovala dvojí. První byla dlouhá, úzká, pouzdrová se sníženým a málo vyznačeným pasem, rovná. Střih tvořily dva podlouhlé pruhy látky, tvarované různými způsoby aranžování v oblasti boků a sukně. Druhou, představovanou typem tzv. stylových šatů, tvořily přiléhavý živůtek s pasem položeným o něco níže, než je pas přirozený, a široká krinolínová sukně s volány či plisováním.⁵³

Večerní šaty se šily z taftu, sametu a brokátu v kombinaci s lehkými hedvábnými materiály – tylem, šifonem, krajkovinou. Řasné aranžované živůtky na úzkých ramínkách nebo oválné měly loďkovité, čtverhranné či špičaté výstřihy, tvořené překřížením předních dílů, které byly vzadu uvázány. Šaty častokrát v lemu krášlily třásně, řada korálků nebo perly. Výšivkami se zvyšovalo dekorativní provedení nádherných materiálů. Šaty většinou neměly rukávy, pokud ano, byly určeny pouze

⁵¹ KYBALOVÁ, L.: *Od „zlatých dvacátých“ po Diora*. Praha: NLN, 2009, s. 22.

⁵² EVA: *ženský měsíčník pro umění, vzdělání, zábavu a ženské sociální otázky*. XV., 1918, č. 1 – 2, s. 35.

⁵³ UCHALOVÁ, E.: *Česká móda 1918 – 1939. Elegance první republiky*. Praha: Olympia, 1996. s. 59.

k dekoraci. Mohly být krátké, nebo dlouhé, hluboko prostřižené, spojené na ramenou a zápěstí a volné díly tak vytvářely další draperii. Pásek tvořil zřasený pruh látky a zvyšoval pas nad jeho přirozenou linii. Sukně byly na bocích opatřeny hlubokými mísovitými záhyby nebo plizovanými, nabíranými či zvonovými volány. Dalším oblíbeným typem byly sukně s tunikou z lehkého materiálu, nabranou a prodlouženou na bocích či naopak na bocích zkrácenou, s cípy či volány. Sukně v tomto období dosahovala do půli lýtek. Setkáváme se u řady modelů s inspirací v historii – objevovaly se např. široké výstřihy přesahující ramena a nabírané svrchní sukně připomínající biedermeier, dále šaty doplněné draperií, splývající z levého ramene k pravému boku, ovinutou kolem těla a ukončenou vlečkou připomínající římskou tógu. Bylo možné se setkat i s kimonovými stříhy u šatů, plášťů a pláštěnek a typ ornamentu prozrazoval inspiraci v japonském odívání. Délka večerních šatů v letech 1921 – 1924 sahala ke kotníkům. Mezi významný ozdobný prvek se řadily kožešiny, které se používaly na všech druzích oděvů – společenských i vycházkových.⁵⁴

Vyšívání nezůstalo určené pouze pro večerní šaty. Vyšívaly se i šaty odpolední, kostýmky, pláště. Technika vždy odpovídala typu oděvu. Nápady pro ornamenty byly velmi pestré, pro denní šaty se uplatňoval dekor geometrický nebo lidový, pro společenský oděv dekor historizující nebo orientální.⁵⁵ V roce 1922 byla objevena Tutanchámonova hrobka a ornament typický pro Egypt se stal módním a pronikl i do českého prostředí. Odpolední šaty byly ve srovnání s večerními šaty střízlivější povahy, ušité z hedvábných nebo vlněných tkanin. Často se kombinovaly látky jednobarevné s pruhovanými, kostkovanými, či jinak vzorovanými.

Rychlý nástup ženské emancipace a stále více se uplatňující vliv sportu si vyžádal změnu k praktickému stylu denního odívání. Ženy nyní mohly do zaměstnání nosit košilové šaty, sukně s halenkou, doplněnou svetrem nebo kazakové šaty, sestavené z rovné sukně a kazaku.⁵⁶ Velice módní se stala třídílná souprava složená ze sukně, blůzy, většinou kazakového tvaru a kabátku, nebo také dvoudílný komplet šatů a kabátku. Do obliby přišly žerzejové látky a ruční pleteniny. Nošení svetrů se objevilo jako nový trend. V dalších letech se začaly využívat ve formě zapínacích vest používaných místo kabátků

⁵⁴ SKARLANTOVÁ, J.: *Od říkového listu k džínům*. Praha: Grada, 1999. s. 160-161.

⁵⁵ UCHALOVÁ, E.: *Česká móda 1918 – 1939. Elegance první republiky*. Praha: Olympia, 1996, s. 63

⁵⁶ kazak – dlouhá nepřestřižená blůza s malým výstřihem nebo límečkem

nebo ve formě tzv. *jumperů*, což byly delší pulovry s malým výstřihem, obvykle s páskem a kapsami. S ohledem na rozvoj různých sportů vyvstala potřeba přizpůsobení oděvu. Například právě svetr třeba tvořil součást sportovního obleku, nejčastěji lyžařského. Plisované sukně zase tvořily základní oděv při tenisu.

Drahým, ale přesto velmi rozšířeným kusem oděvu byl kostým. Kostýmový kabát, též zvaný žaket, byl prodloužen do tříčtvrteční délky a boky byly zdůrazněny sklady nebo nabíráním v pase. Odstávající šosy připomínaly kabáty pánských barokních obleků. Přední části byly velmi uzavřené, dvouřadové nebo jednořadové se zapínáním ke straně, se šálovými, stuartovskými nebo vysokými stojacími límci. Byly nápadně zdobené širokými lemy z kožešin.⁵⁷ V dalších letech pomalu vymizelo původní zdůraznění boků a nosil se kostým klasického střihu nebo smokingový typ s prodlouženými klopami, který se zapínal na jeden knoflík v pase. Kolem roku 1923 se uvolňovalo prořezání pasu, objevily se varianty odpovídající rovné linii 20. let. I tvar pláště byl šit tak, aby vytvářel soudkovitou siluetu (pokleslá ramena a rozšíření v bocích). Po roce 1920 se již u pláště prosazoval střih rovný, uzavřený ke krku a s vysokým přehnutým límcem.

Po celá 20. léta byly v oblibě kožichy. Jejich cena se odvíjela podle druhu kožešiny, a tím byly dostupné téměř všem vrstvám žen a dívek. Krátké kožíšky vyhovovaly sportovnímu charakteru módního stylu, proto byly vhodné pro sport, na cesty, na vycházky, i do auta. Luxusní kožichy se šily z persiánu se skunkem, z činčily, z vačice nebo z norků. Jejich kůže se dekorativně skládaly např. do geometrických vzorů.⁵⁸

5.3.2 Změny módní linie 1925 – 1930

Povaha módy druhé poloviny 20. let byla spíše sportovní a praktická. Jednotlivé druhy šatů se stále rozlišovaly podle funkce, kterou plnily. Všechny typy kromě večerních toalet⁵⁹ ovlivnilo sportovní pojetí. Módní styl podmiňoval praktické oblečení do zaměstnání, na vycházky do přírody a ke sportu. Nejoblíbenějším reprezentantem tohoto období se staly komplety v nejrůznějších variantách. Kdysi k sobě jednotlivé části náležely více typově než výtvarným řešením a nyní se komplety skládaly ze dvou či více druhů látek i různých barev a zdobily se stejným způsobem dekoru – forma pásků,

⁵⁷ UCHALOVÁ, E. *Česká móda 1918 – 1939. Elegance první republiky*. Praha: Olympia, 1996, s. 56.

⁵⁸ Tamtéž, s. 56.

⁵⁹ Toaleta – dámská večerní róba

proužků, ozdobných lemů, vyložení klop a kapes apod.⁶⁰ Předností těchto kompletů byla hlavně variabilnost, dále minimální výdaje na pořízení efektního a zároveň moderního oděvu s použitím zbytků látek či přešitím starších oděvů. Typů kompletů existovala nespočetné množství. Dámy nosily komplety šatů a pláště, avšak stále více na oblibě si získával typ šatů ušitých z látky podšívky pláště. V kompletech se uplatňovaly i krátké nebo tříčtvrteční kabátky a peleríny různého střihu. Vysloveně sportovní typ soupravy tvořila krátká sukně, často plizovaná, s anglickou halenkou s pánskou kravatou a pletená vesta s rukávy.⁶¹ Další variace byla kalhotová sukně, jež se objevila jako novinka, ale obecně se moc nerozšířila. Příznačné kostýmy byly díky popularitě kompletů v tomto období zatlačeny do pozadí, ale objevily se snahy je kompletům přizpůsobit. Sukně se zúžily a zkrátily, dosahovaly pouze pod kolena. Pláště se šily v rovném střihu volné, nebo přepásané na bocích. Oblíbeným doplňkem se stal šálový límec opatřený kožešinou z vydry, bobra či lišky.

Večerní róby se stále šily z luxusních materiálů a zdobily bohatými výšivkami. Mohly být úzké rovné, se sukní rozšířenou vkládanými díly, nebo stylového typu se širokou zvonovou, nabranou nebo volánovou krinolínovou sukní. Od roku 1927 se navrhovaly sukně nesteré, dlouhé, vpředu kratší než vzadu, s rozšířenými zvony, sklady či plisováním.⁶²

Spodní prádlo žen, jak horní tak i dolní díl, se také stávalo menší a menší. Ženy si mohly vybrat z celé řady košilek, čepečků, kalhotek v kombinaci všech druhů barev i cen. „*Dříve platívalo, že jen drahé věci jsou pěkné, dnes bohudíky i to se změnilo, a také levné prádlo sluší ženám stejně jako drahocenné prádlo hedvábné, plné jemných výšivek a krajek, díky svým roztomilým střihům, uplatňovaným stejně na levném, jako na drahém materiálu.*“⁶³ V roce 1928 móda opět začala tíhnout k ženskému stylu odívání. Smyslem bylo dokázat, že po letech, kdy žena svým praktickým oděvem vyjadřovala novou pozici ve společnosti, neztratila emancipaci nic ze svého ženského šarmu a útlocitu. Civilizovaná žena se oblékala podle účelu své činnosti. Poněvadž se

⁶⁰ Modní revue. VI., 1926, č. 8, s. 3 – 4.

⁶¹ Modní revue. VII., 1927, č. 10, s. 1

⁶² Modní revue. VI., 1926, č. 42.

⁶³ Modní revue. VI., 1926, č. 9, s. 2.; Modní revue. VI., 1926, č. 9, 30.; Modní revue. VII., 1927, č. 2, 13.

uplatňovala ve všech oborech rovnocenným způsobem s muži, bylo pro ni potřeba také vytvořit jakýsi jednotný a ustálený princip oblékání, jako měli muži, a ten byl spatřován v kalhotovém kostýmu.

Na podzim roku 1929 se na módních přehlídkách vrací zpět opět dlouhé sukně. Obrat byl zdůvodňován např. jakousi podvědomou touhou žen po návratu k ženskosti a eleganci. Předešlá móda krátkých sukní a krátkých vlasů byla připisována vlivu války, a která by měla být zapomenuta. Dlouhé sukně tedy byly nejnápadnějším vnějším znakem této nové módy. Avšak její formální a elegantní charakter se projevil již v bohatém rozlišení typů oděvů, jež byly určeny pro různé účely a denní dobu.⁶⁴

Šatník společensky angažující dámy by měl zahrnovat oblek dopolední, odpolední, malý a velký večerní, oděv po ulici, do deště a různé sportovní oblečení. Denní šaty byly ze silnějších vlněných látek a nosily se do kavárny, do biografu, do restaurace a na návštěvu. Odpolední šaty jako velmi významná součást garderoby se nosily na čaje, k návštěvám, do kaváren a k přijímání hostů doma. Ty se naopak šily z jemných vlněných látek nebo hedvábných. Šaty byly vhodně doplněny pláštěm s kožešinou nebo kožešinovým kabátkem. U večerního oděvu se stále velmi striktně diferencovala móda pro malé a velké večerní příležitosti. Na plesy, divadelní premiéry a recepce se hodily velké večerní toalety s dekolty a bez rukávů, dlouhé na zem nebo i s vlečkou doplněné večerním pláštěm, pláštěnkou či kabátkem. Malé večerní šaty byly vhodné pro všechny ostatní příležitosti (divadla, koncerty, večerní společnosti a zábavy). Malé večerní šaty byly delší než šaty odpolední, mohly sahat až ke kotníkům, měly vždy rukávy a malý výstřih a mohly být doplněny denním pláštěm s příslušným kloboukem.⁶⁵

Kostým i nadále zůstával vhodným oblekem pro celý den mimo večerních příležitostí. Hodil se i do zaměstnání. Považovalo se, že šaty do zaměstnání by měly být jednoduché, vkusné, působit spořádaně, ale ne výstředně. Žena by jich měla vlastnit několik na střídání. Společenské kostýmy ušité z dekorativních materiálů mohly mít dlouhé i krátké sukně.⁶⁶

⁶⁴ ZAJCEV, V.: *Móda a její rozmary*. Praha: Lidové nakladatelství, 1987. s. 133-135.

⁶⁵ UCHALOVÁ, E.: *Česká móda – elegance první republiky*. Praha: Olympia, 1996. s. 110-113.

⁶⁶ EVA: časopis moderní ženy. I., 1928/1929, č. 12, s. 19.

Výraznou novinkou tvořilo na sklonku let 20. oblečení sportovní. Nosilo se zvláštní oblečení vhodné na tenis, na lyže a další zimní sporty, oblečení do vody a na pláž, do automobilu a na motocykl, k výletům a sportům v přírodě.

K vodě si mohly ženy obléci komplety plavek, živůtků s různě řešenými ramínky, dále komplety plážových sukní a propínacích šatů, krátkých i dlouhých kalhot, které se daly kombinovat na bezpočet způsobů a možností. Plavky postupem let dostávaly prádlový vzhled – v prsní části tvarovaný střih. Užívaly se dokonce i plavky dvoudílné a nechyběly ani opalovací soupravy.

5.3.3 Česká pánská móda

Ač se změny dotkly výrazně dámské módy a neminuly ani módu pánskou. Po vzniku republiky zde byly snahy vyrovnat se národům evropského západu. I u nás, stejně jako jinde ve světě, bylo charakteristickým znakem pánského oblečení typová jednotnost, a tím i demokratičnost. Prostí občané i prezident nosili oděvy stejného střihu. Samozřejmě velký důraz byl kladen na kvalitu materiálů, dokonalost a pečlivost ušití. Dále musel oblek umožňovat volný pohyb a měl splňovat i estetické nároky. Přestože měl být oblek střihem i látkou perfektní, neměl svými kvalitami nebo novotou působit nápadně. Neměl zde vznikat dojem, že majitel připisuje oblékání zvláštní pozornost. V Československu do oblasti odívání zasahoval i náš první československý prezident T. G. Masaryk. Jeho charisma propojené s dokonalostí formálních oděvů zavedlo v prvních letech trend nekonvenčního jezdeckého obleku.

Pánská módní tvorba v Čechách byla nápadně orientovaná na Anglii. Vzorem pro muže na celém světě stala nedbalá elegance - moderní, nekonvenční a současně vrcholně elegantní způsob oblékání - prince Waleského, anglického následníka trůnu. Přebírala se nejen elegantní podoba večerních obleků, lehký a pohodlný sportovní styl denního oblečení, ale i jednotlivé druhy oděvů i s jejich anglickými názvy.⁶⁷

Pravý gentleman se vždy vyznačoval především decentností a neokázalostí. Rozhodovala spíše kvalita látky, vzorek a dokonalé padnutí. Pro celé meziválečné období platila přísná společenská etiketa. Každá příležitost si žádala zvláštní typ obleku. Slavnostním oblekem pro večerní příležitosti se opět stal frak. Ovšem smoking návratem

⁶⁷ UCHALOVÁ, E.: *Česká móda 1918 – 1939. Elegance první republiky*. Praha: Olympia, 1996. s. 97.

fraku neustupoval do pozadí.⁶⁸ Po roce 1925 se doporučovala pro večerní společenský oděv tmavá námořnická modř. Společenská pravidla nařizovala pro oficiální a slavnostní příležitosti konané ve dne žaket a redingot⁶⁹ (svatba, dostihy atd.). V našem prostředí byly tyto typy společenského obleku opomíjeny a nemístně nahrazovány sakovým oblekem nebo smokingem. Jedním z důvodů byla zajisté nákladnost a malá využitelnost těchto specifických obleků. Pro ostatní příležitosti byl příhodný sakový oblek. Tradičně byl šit z jedné látky a kolem roku 1925 se populárním stal oblek kombinovaný.

Podle etiky nebylo možné ve společnosti odkládat sako, rozepínat límec, košili nebo vestu nebo dokonce chodit bez vesty, proto vznikl oblek bez podšívky, díky kterému bylo o něco snazší překonat ty nejparnější dny v létě.

Na druhou stranu nejteplejší funkci svrchního oblečení pro pány splňoval kožich. Kožich - vlněný plášť s kožešinovou podšívku a kožešinovým límcem. Kožichů bylo možno vidět v ulicích několik typů: pro denní nošení určen kožich nad kolena, pro večerní nošení delší, pro sport kratší a na cestování určen kožich nejdelší délky. Roku 1924 se nejmódnějším typem zimníku stal jednořadový plášť z tmavé, nejlépe černé látky. Na jaře muži vyměnili kožich nebo zimník za raglán⁷⁰ šitý ze světlé slabě silné látky, který se nosil na procházku i na cesty a umožňoval pro svůj volný střih pohodlný a ničím neomezovaný pohyb.⁷¹

Muži si také mohli vzít méně teplou variantu převlečníku ušitého většinou ze světle hnědého nebo světle šedého koverkotu nebo shetlandu.⁷² V průběhu 20. let se objevovaly další varianty pánských plášťů vesměs s anglickými názvy, jako byly např.: svrchník k návštěvám „chesterfield“, dvouřadový svrchník „polo-coat“, dvouřadový raglán „guard-coat“ nebo „trench-coat“ určený do chladného a sychravého počasí.

Moderní životní styl se všeobecnou oblibou sportu vytvářel ideál muže vysoké atletické postavy se širokými rameny a štíhlým pasem. Tento vzor s sebou přinášel volnější pohodlný styl pánského dívání, polopřiléhavého střihu, se širokými rovnými

⁶⁸ Tamtéž. s. 101, 104.

⁶⁹ Redingot - dlouhý uzavřený kabát v pase projmutý

⁷⁰ Raglán - oděvní střih s klínovým rukávem

⁷¹ ZAJCEV, V.: *Móda a její rozmary*. Praha: Lidové noviny, 1987. s. 55.

⁷² UCHALOVÁ, E.: *Česká móda 1918 – 1939. Elegance první republiky*. Praha: Olympia, 1996. s. 106.

rameny a upnutými boky. Kalhoty byly volné, s několika sklady v pase, dole opatřené manžetami. Stejně jako v dámském odívání se na sklonku 20. let prodloužily všechny součásti oděvu. V pánské módě se nosily delší saka i kalhoty, které se zalamovaly na střevících. Delší se šily i krovky fraku, dosahující pod kolena, i všechny druhy pláštěů.⁷³

Ač se popis některých oděvních kousků 20. let může zdát na „hory vzdálen“ dnešní módě, je třeba uvést ukázkou z Pražského ilustrovaného zpravodaje z roku 1924:

„K eleganci předměstského dandyho náleží nevyhnutelně „psí dečky“, které se pěkně vyjímají v kočáře a na jevišti, ale nikdy ne za zablácené a zaprášené ulici. Proč to jen ti muži nosí? Nad polobotkou křičívá pestrá ponožka a klátí se dolní část nesmírně krátkých kalhot. Švihák zahalen jest v „nejmodernější“, a dle jeho zdání nejkrásnější svrchník či zimník zkarikovaného City, King, Menčíkova, v téměř uniformní látce, takže než přejdete blok Václavského náměstí, napočítáte i 20 „Kingů“ atd., ale dále počítat vás omrzí.“⁷⁴

Více jak osmdesát let starý článek nemůže snad více aktuální než dnes. Kritické líčení tehdejšího pánského obutí velmi připomíná obuv dnešní subkultury *hipsterů*⁷⁵. Tento úryvek krásně poukazuje na nadčasovost prvorepublikové módy.

5.4 *Satira a karikatura módy*

Časopisecká satira, karikatura a humor měly v Českých zemích starší tradice. Programově a politicky na ně navázaly některé časopisy, které sloužily cílům národní československé revoluce. Kromě jiných to byly především *Šibeničky*, založené a redigované Eduardem Bassem a vydávané příznačně v kritických letech 1919-21.⁷⁶

Periodika se staví do role jakéhosi institucionalizovaného veřejného mínění. Hlavní zbraní tohoto druhu manipulativního působení je přirozený sklon člověka ke konformitě. Humoru nechybějí prostředky, jimiž si může poslušnost vynucovat. Být vyobrazen

⁷³ UCHALOVÁ, E.: Česká móda 1918 - 1938. Elegance první republiky. Praha: Olympia, 1996. s. 108.

⁷⁴ Pražský ilustrovaný zpravodaj. 1924, č. 12, s. 10.

⁷⁵ Hipster – je příslušník společenské subkultury; osoba ve věkovém rozpětí dvacátníků a třicátníků, která si zakládá na tom, že je nezávislá v myšlení, odívání i případné tvorbě

⁷⁶ KÁRNÍK, Z.: České země v éře První republiky (1918-1938). Díl první – vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929). Praha: LIBRI, 2000. s. 342 -344.

v karikatuře znamenalo v mnoha ohledech totéž co „přijít do řeči“, stránky humoristického časopisu se nezdálo stávaly novodobým pranýřem. Vedle srozumitelnosti byla dalším důležitým předpokladem úspěchu humoru a satiry u nižších vrstev také jejich vyšší citlivost až emocionální labilita.

Zájem o módu patří do sféry tradiční role ženy odnepaměti. Kreslený humor v něm vždy nacházel dostatek příležitostí pro shovívavé ironizování výstředních novinek a odkrývání povrchnosti, která bývá s přílišným zájmem o vlastní zevnějšek spojena. Nástup spotřební společnosti v moderní době vnáší do této oblasti nový náboj, úměrně tomu vzrůstá počet příspěvků, které se k ní vztahují. Po roce 1907 proniká karikatura do všech významnějších periodik.⁷⁷

Stereotypy spojené s oblékáním mají mnoho různých podob. Ponejvíce je znovu zdůrazňována ženská naivita: „*Růženko, nejezdila do Prahy, jsou tam černé neštovice.*“ „*Co na tom, třeba je to nová móda.*“⁷⁸

Rámec běžné produkce překračoval několik příspěvků na téma ženských kalhot, přesněji kalhotových sukní. Pokud byl klobouk pouze výstřední, dámské kalhoty znamenaly šokující narušení staletých symbolických hranic mužského a ženského světa. Ohlasy – v naprosté většině případů odmítavé – na toto téma nacházíme ve všech českých humoristických časopisech. Nejnapaditější příspěvek uveřejnil Švanda dudák: „*Co jsi tam vyděšen, Miroušku?*“ *Synáček ustrašen ukazuje do vedlejší světnice: „Vedle v pokoji je strašidlo!“ „Jdiž, bláhový! To je maminka v kalhotové sukni!“*⁷⁹

Móda se nedotýkala jen oblečení, postihovala i celkový fyzický vzhled dam. Zatímco dříve nebyla přiměřená otylost jako výraz dobrých majetkových poměrů a vitality na závalu, moderní žena začíná programově hubnout. Svou roli sehraje sport, o něco později ovlivní vkus společnosti filmové hvězdy. Štíhlejší jsou rovněž mladé ženy na ilustracích, na rozdíl od svých patřičně zaoblených matek.

Nárůst zájmu o módu souvisí i s celkovou změnou spotřebního chování společnosti. V něm hrála právě žena rozhodující roli. Obstarávala běžné domácí nákupy, ale toužila být i rozmazlována. Klobouk, boty, pobyt v lázních, automobil, nic z toho si nechtěla

⁷⁷ FRONK, V.: *Sebereflexe české společnosti*. Bílina – Praha: Václav sobě, 2011. s. 166.

⁷⁸ Kopřivy, roč. XXV

⁷⁹ Z dob neujavší se módy. In. Švanda dudák č. 7, roč. 1911, s. 213.

nechat odepřít: „Už zase tak mrzut? Z těch křesťanů ve *Quo vadis* máš si vzít příklad. Šli umřít a zpívali si – “ „No jo, umřít! Ale kdyby měli za 200 korun měsíčně s moderní ženou žít, to by si nezpívali...“⁸⁰

Oblíbeným tématem byli otlí, někdy dokonce konfrontovaní na počátku a na konci léčby po mohutné redukci váhy i po vyprázdnění peněženky. Také karikatury židovských návštěvníků v kaftanech⁸¹ a s pejzy patřily k oblíbené tematice pohlednic.

Obr. 1 Karikatura módy

⁸⁰ Manželská láska. In: Humoristické listy. č. 9. roč. 1910, s. 220.

⁸¹ Kaftan – mužský, obvykle bavlněný nebo hedvábný plášť; dosahuje až ke kotníkům, zapíná se vpředu, má dlouhé rukávy a nosívá se s šerpou

6. LÁZNĚ PODĚBRADY (NEJEN) V MÓDĚ REFLEKTOVANÉ

„Necelých 50 kilometrů východně od Prahy, v rozsáhlé polabské rovině, 189 metrů nad hladinou moře, leží město dobře všem Čechům známé, skoro úplně české – Poděbrady, dnes významné město lázeňské.“⁸²

6.1 Historie města

Historie Poděbrad sahá do pravěku, daleko před počátky českého státu. Tehdejší lesnatou krajinou protkanou hustou sítí říčních ramen procházela dálková obchodní cesta, směřující z Prahy do východních Čech a dále do Slezska a Polska. Tato významná komunikace přetínala řeku Labe západně od dnešního města v místech, kde se říká Na vinici.

Nedaleko brodu vznikla prastará osada a malá strážní tvrz. Je pravděpodobné, že poloha místa se odráží i v dnešním názvu města "pode brody" – Poděbrady.

Ve druhé polovině 13. stol. získal Poděbrady jako odúmrt' král Přemysl Otakar II., který v letech 1262–1268 zbudoval v místě staršího opevněného sídla na strategickém místě nad Labem kamenný vodní hrad. V jeho podhradí se tvořila nová sídelní aglomerace, kde žila hradní čeleď, první obchodníci a řemeslníci. Poděbrady se měnily v poddanské městečko, které však bylo často předmětem zájmu českých panovníků. Způsobovala to mimo jiné i přitažlivost lovu ve zdejších lužních lesích, násobená malou vzdáleností od Prahy.⁸³

Největšího rozkvětu doznalo poděbradské panství za pánů z Kunštátu, kteří je získali od Karla IV. v tzv. "ušlechtilé léno". Šest generací tohoto rodu zvelebovalo (od r. 1345 do r. 1495) svůj majetek. Nejvýznamnější postavou tohoto rodu se stal Jiří z Poděbrad, který byl r. 1458 zvolen českým králem. Tento vynikající diplomat (označovaný někdy jako husitský král) se jako první evropský politik pokusil založit mírovou unii evropských panovníků. Z jeho poručení byly Poděbrady povýšeny v r. 1472 na město a obdařeny důležitými právy, výsadami a městským znakem.⁸⁴

⁸² POLABSKÉ MUZEUM, fond Lázně Poděbrady (1924-1980), lázeňský zpravodaj Lázně Poděbrady.

⁸³ ŠMILAUEROVÁ, E.: *Poděbrady v proměnách staletí*. Praha: Scriptorium, 2005. s. 31-32.

⁸⁴ Tamtéž, s. 40-42.

V polovině 18. stol. projevila o císařský zámek zájem Marie Terezie. Na její pokyn byl přestavěn do současné podoby (1752–57) a uzpůsoben pro pohodlí císařovny i jejího manžela Františka Lotrinského a pro jejich doprovod. Císařský pár Poděbrady skutečně několikrát navštívil.

Poděbradské panství v r. 1840 zakoupil vídeňský bankéř Jiří Sina. Pravnučka bankéře kněžna Chariclea roz. Ypsillanti se zde se svým manželem Filipem Arnoštem Hohenlohe z Schillingfürstu usadila natrvalo. Společenský život se na zámek navrátil a jeho rozvoj prospíval i městu. Přátelství knížete s podnikateli bratry Gerhartovými bylo prý příčinou vzniku sklářského průmyslu v kraji bez surovin a sklářské tradice.

Historickým mezníkem v životě města byl r. 1905. Tehdy navštívil knížete německý statkář von Bülow. Tento známý proutkař označil na vnitřním nádvoří místo silného pramene, jenž zde byl pak skutečně v hloubce 96,7 m navrtán. Objev minerální uhličitě vody způsobil, že již v r. 1908 zde byla zahájena první lázeňská sezóna. Město se po ukončení první světové války rychle měnilo v město lázeňské, s lázněmi od r. 1926 specializovanými na léčení srdečních a cévních onemocnění. Rychle získalo věhlas nejen u nás, ale i daleko v zahraničí.⁸⁵

6.2 *Vznik lázní a urbanizace města*

O Poděbradech jako lázních se zmiňuje J. A. Komenský již v roce 1624. Byly to tehdy železité lázně, nalézající se za mostem přes Labe „U kostelíčka“ s okolím historicky vzácným. Teprve v roce 1908 byla známým říšskoněmeckým proutkařem Bülowem, který byl do Poděbrad od majitele velkostatku pozván „hledati vodu“, objevena vřídla kyselky, kteráž nazvána „*Poděbradkou*“.

Základy poděbradských lázní byly položeny v letech 1905–1914. Do roku 1910 se tak dělo v režii vlastníka panství, potom města, které lázně od knížete koupilo. Přípravu na zřízení lázní zajistil poděbradský lékař dr. Bohumil Bouček. Ze tří pramenů (Bülow, Hohenlohe, Charikleia), k nimž později přibyla řada dalších, se základem lázní stal pramen v zahradě Dřevnici – západně od Riegrova náměstí. Do roku 1908 byla stará vrchnostenská stodola přestavěna na Knížecí lázně s 8 místnostmi a 6 kabinami s kovovými vanami. Dne 5.6. 1908 byly lázně otevřeny a hned v první sezoně

⁸⁵ HRABĚTOVÁ, J.: *Poděbrady – Z alba minulých časů*. Praha: Ostrov, 2008. s. 67–69.

zaznamenaly velkou návštěvnost (3 993 koupelí). Roku 1911 postavilo město na tomto místě novostavbu Letních lázní a roku 1912 vznikl v severním sousedství hotel U krále Jiřího (později lázeňský dům Libenský). Dřevnice byla podle návrhu Antonína Veselého z Molitorova přeměněna na lázeňský park. Kolem roku 1910 začaly v blízkosti vyrůstat první vily podle projektu J. Fanty a F. Jandy. Od počátku 20. století začalo podle generálního projektu regulace Labe splavňování a regulace řeky, s čímž byla spojena i výstavba architektonicky pozoruhodné hydrocentrály se zdymadly (1915-18), jež vytvořila pomyslný protipól zámku.⁸⁶

Již v roce 1912 vypracoval pro Poděbrady František Janda regulační plán, který určoval základní principy nového urbanistického rozvoje města. Šťastnou souhrou okolností zůstávalo dosud bez zástavby celé území mezi historickým jádrem města a železniční tratí (dnešním nádražím). Nyní k historickému centru těsně přiléhal lázeňský park. Základní myšlenkou regulačního plánu se proto stal nápad protažení parku až k železniční trati. Nová výstavba reprezentativnějšího charakteru se měla odehrávat po obou jeho stranách tím, reprezentativní lázeňské a činžovní domy vytvoří kulisy parkového náměstí a za nimi se bude rozvíjet další činžovní a vilová zástavba. Celá nová čtvrť byla navržena osově symetricky. To bylo možné též díky jednotné středověké parcelaci polností. Parková osa tak byla rovnoběžná s Průhonem, který získal charakter poměrně reprezentativní ulice, a jeho analogií po západní straně. Kompoziční uliční síť nové čtvrti nebyla schematicky pravoúhlá, ale byla obohacena o oblouky ulic Studentské a Hakenovy a o radiální prvky. V ostatních částech města se naopak počítalo s prostou pravoúhlou uliční sítí, jejíž základy byly položeny již v době těsně před zadáním regulačního plánu. Na takovém principu byla například roku 1906 založena čtvrť Žižkov severovýchodně od města, za tratí.⁸⁷

⁸⁶ HRABĚTOVÁ, J.: *Poděbrady - Město mého srdce III. Obrázky z kulturních dějin*. Praha: Ostrov, 2013. s. 243.

⁸⁷ KUČA, K.: *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku -5. díl*. Praha: LIBRI, 2001. s. 544 - 550.

Rozmach lázní pokračoval velmi rychle a k rozmachu přispěla i národní agitace, kdy se „naše“ české lázně s převážně maloměstskou klientelou stavěly do protikladu k „cizáckým“, s převážně německým obyvatelstvem a mezinárodní „smetánkou“.⁸⁸

Propagační kampaň byla zaměřena na obyvatele Prahy, kteří do Poděbrad díky nové silnici otevřené roku 1928, hojně přijížděli automobily. Samozřejmě se nesmí zapomenout i na přímý železniční spoj z pražského Wilsonova nádraží.

„Proč jsou Poděbrady nutné pro Pražany?

Obyvatelstvo Velké Prahy trpí chronickými katarhy horních cest dýchacích, neboť stálé vdechování prachu, čmoudu a kouře dráždí neustále citlivé sliznice nosu, hltanu a průdušek a zavinuje tak velký katarh, který vzdoruje často jiné léčbě. V Poděbradech nejsou žádné průmyslové podniky, zato ale hojnost zahrad a lesů, vzduch je zde čistý, prost prachu a kouře. Již po několikadenním léčení cítí nemocný úlevu, snadněji dýchá a vykašlává hleny a záhy jej přestane kašel trápit úplně.“⁸⁹

Po skončení války se ukázalo, že obec nebude schopna dlouho vést a udržovat tak velký lázeňský podnik. Před válkou dost peněz investovala do výstavby nových lázeňských budov a jejich zařízení, na což si musela z velké části vypůjčit, a končily jí smlouvy s bankami. Byly tu i další důvody, proč se v městské radě začalo uvažovat o prodeji lázní nějakému soukromníkovi. Když se však v dohledné době žádný takový zájemce nevyskytl, nezbylo než ustavit zvláštní komisi k řešení převodu lázní na akciovou společnost. Tehdejší starosta dr. Jan Kvíčala byl pověřen, aby za město připravil kupní smlouvu a s komisí jednal o podmínkách prodeje. A tak v lednu 1919 s přispění kapitálu České eskomptní banky v Praze byla založena nová akciová společnost „Uhličitě lázně a zřídla v Poděbradech“ a úředně potvrzeny její stanovy. Pro město byl prodej lázní výhodným obchodem už proto, že se zbavilo rizika zodpovědnosti za vedení stále nákladnějšího podniku v zatím nejisté budoucnosti.⁹⁰

⁸⁸ BURACHOVIČ, S.: *Encyklopedie lázní a léčivých pramenů v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Praha: LIBRI, 2001. s. 267.

⁸⁹ *Proč jsou Poděbrady nutné pro Pražany*. In: Lázně Poděbrady. roč. 1928, č. 7.

⁹⁰ HRABĚTOVÁ, J.: *Poděbrady – město mého srdce III. Obrázky z kulturních dějin*. Praha: Ostrov, 2013. s. 217-219.

6.2.1 Lázně a cestovní ruch

V meziválečném období se Poděbrady staly nejen jedním z předních lázeňských center, ale i významným střediskem společenského života, zábavy a sportu. Lázeňská správa se starala nejen o prosperitu lázní, nýbrž i o zpříjemnění pobytu lázeňským hostům. Až v roce 1911 byla v lázeňském parku zavedena denní hudba, ve 20. a 30. letech už promenádní kapely hrály dvakrát až třikrát za den. Většinou se jednalo o vojenskou hudbu pěšího pluku „Jiřího z Poděbrad“ z Litoměřic pod taktovkou kapitána Rudolfa Blažka. Každý den se konaly večerní koncerty vážné hudby ve společenských prostorách, jako například v zámecké Sala Terreně nebo v hotelu Krále Jiřího. V lázeňském parku se také konaly večery baletu či společenského tance, divadelní představení. Zajížděli sem vynikající pěvci, koncertní umělci. Město se stávalo střediskem herců, spisovatelů či pěvců. Lázeňští hosté měli možnost navštěvovat Jiříkovo divadlo nebo kino umístěné v sále Sokolovny. Z iniciativy samotných pacientů inspirovaných lázeňskými koncerty vážné hudby vzniklo Sdružení lázeňských hostů za čestného předsednictví primátora pražských měst JUDr. Karla Baxy a senátora N. S. Emanuela Hrubého, ustanovené 18. srpna 1929, které si vzalo za úkol vybudovat tvůrci české hudby Bedřichu Smetanovi a nesmrtelnému géniovi památník v lázeňském parku z dobrovolných příspěvků lázeňských hostů doplněných lázeňskou společností. Sdružení pořádalo koncerty a umělecké večery, z jejichž výtěžku měl být památník postaven.⁹¹ V roce 1934 byl památník postaven a téhož roku i odhalen.

Kvůli zvýšené návštěvnosti města se začalo rozvíjet i místní hoteliérství a vznikaly nové penziony. Mezi nejvýznamnější patřily:

- *Hotel u Krále Jiřího*, který byl moderně zařízený. Disponoval restaurací, kavárnou, vinárnou, stinnou zahradou s vinným loubím a dietní kuchyní. V sezóně se tu denně pořádaly koncerty umělecké hudby.
- *Hotel Central* s dvacetisedmi pokoji, který se nacházel v tiché poloze proti městskému sadu. K hotelu přiléhala oblíbená restaurace s výbornou kuchyní.

⁹¹ *Přehled událostí za jednadvacet let trvání I. vyšetřovacího a léčebného ústavu.* In: Lázně Poděbrady 22, 1947, č. 5-6, s. 2-5. 75

- *Hotel Praha* se sídlem na Riegrově náměstí s kavárenskou restaurací a prvotřídní kuchyní, též dietní dle lékařského předpisu.
- *Lázeňský Park-Hotel*
- *Villa Kouřimka; Villa Kryšpín; Dům Popprův*⁹²

O sezóně v poděbradských lázních se zajímavě zmiňuje článek *Čarovný proutek* od lékaře Karla Drimla, který byl publikován roku 1927 v Národních listech: „Sezóna bývá v Poděbradech velmi živá a veselá. Hudba vám ukrátí chvíli odpočinku po koupeli a dá rytmus vašim procházkám v upraveném lázeňském parku, jehož vrbové vodopády jsou jedinečným zjevem a před nimi nejednou ve vlažné letní noci uvidíte tančiti pohádkové letní víly a rokokové princezny. Ale nemyslíte, že vás toto veselí bude rušiti! Nikoli! Budete se jím obírat — pokud vás to bude bavit — a pak — klíček k branám přírody obdrží každý návštěvník zdarma. Půjdete celé hodiny labskými háji, kde lázeňská správa má kontrakt s nesčetnými umělci — muzikanty, sídlícími v korunách stromů a hrajícími od časného rána do noci své jemné písničky, a to bez hudební taxy. A jsou tu projíždky po Labi, vyjíždky na koni, jsou tu slavnosti květů i svátky zlaté jeseně v ovocné zahradě lázeňského parku. A ještě něco tu je, co má velkou cenu pro hosty. Znáám mnoho světových lázní — našich i zahraničních — ale málokde jsem si tak uvědomil, jak je krásné naše české heslo: „Host do domu — Bůh do domu.“ — Až v Poděbradech, kde je každý přijat opravdu a otevřeným srdcem.“⁹³

6.2.2 Propagace lázní

Na počátku propagace poděbradských lázní byl hlavní úkol především vytvořit z Poděbrad prvotřídní léčebné místo, dále pak tzv. víkendové místo pro hlavní město republiky. Proto se zde také objevil zájem o cizinecký ruch v Praze. Výborná geografická poloha Poděbrad, ležících uprostřed cesty mezi Slovany jižními a severními, dala podnět také k myšlence vybudovat z Poděbrad jednak velké lázně, specializované na léčení srdečních chorob, jednat veliké společenské slovanské středisko.⁹⁴ Lázně leží v polabské nížině, obklopené lesy a luhy. V tehdejší době se nenacházel v Poděbradech větší

⁹² *Hotely v Poděbradech*. In: Lázně Poděbrady. Praha: Československý kompas, 1922. s. 5 - 6.

⁹³ *Čarovný proutek*. In: Národní listy. č. 142. roč. 1927, s. 9.

⁹⁴ *Význam Prahy pro Poděbrady*. In: Lázně Poděbrady. č. 5. roč. 1928, s. 1.

průmyslový závod, který by výrazně znečišťoval okolní krajinu. Velkým kladem byla výhodná železniční spojení na všechny strany.

Mezi podnikateli byli samozřejmě i lékaři, kteří se snažili z Poděbrad udělat jedny ze světových lázní, a zaměřili se tedy především na propagaci lékařské péče, což se jim i osvědčilo. Propagovali vědecké odborné vyšetřování srdečních i cévních nemocí ve specializovaných ústavech, kterými vesměs předběhli prakticky všechny lázně v tehdejší Československu.⁹⁵

Již výše zmiňovaný český lékař Vladimír Vondráček měl na poděbradské lázně udělaný vlastní obrázek: „*Poděbrady mají všechny předpoklady lázní pro choroby srdeční. Jsou v absolutní rovině, krajina je docela milá, mají optimální vzdálenost od hlavního města, výborné lékaře, dobrá diagnostická a léčebná zařízení, takže kardiakům, pokud se nepřepíjejí dosti nechutnou poděbradkou, se tam musí dobře dařit. A přece byly proti nim předsudky, že „tam nic není“ (rozuměj krajina) a že „tam lidé umírají“. Přirozeně, že nějaký kardiak občas náhle zemře tam, kde právě je. Kde se shromažďují kardiaci, je více úmrtí než tam, kde se shromažďují reumatici.*“⁹⁶

Na počátku 20. let vystupují lázně „jako mladá nevěsta mezi ostatními lázněmi naší republiky“.⁹⁷ Avšak už po 25 letech měly Poděbrady celostátní význam, byly známy u nás i za hranicemi. U příležitosti čtvrtstoletí působení lázní byli v Poděbradech na nádraží uvítáni starostou města Caňkářem českoslovenští zákonodárci a čeští žurnalisté. Jeden z novinářů vzpomínající na zájezd konaný před deseti lety poznamenal: „*Věřili jsme již tehdy Poděbradům, nevěřili jsme však, že půjdete tak rychle vpřed – jako Moravan bych Vám měl vlastně závidět, že tak úspěšně jste nás vytlačili se sedla – myslili jsme, že jen my máme skutečně velké naše lázně.*“⁹⁸

Stále se navyšující počet lázeňských hostů zlákal i řadu zajímavých lidí, jejichž přítomnost, u některých pravidelná, významně napomáhala k propagaci mladých lázní. Během 20. a 30. let minulého století se mezi lázeňskými pacienty objevili význačné

⁹⁵ ROBEK, A.: *Lázně Poděbrady 1908 – 1978*. Poděbrady: Polabské muzeum, 1978. s. 48.

⁹⁶ VONDRÁČEK, V.: *Lékař dále vzpomíná – 1920-1930*. Praha: Avicenum, 1977. s. 81.

⁹⁷ *K sezoně lázní poděbradských v r. 1924*, Lázně Poděbrady 1, 1924, č. 1.

⁹⁸ *25 let „Poděbradky“*, Lázně Poděbrady 7, 1930, č. 5-6, s. 1 -2.

osobnosti nejen československého politického, hospodářského, kulturního či veřejného života. Tak kupříkladu navštívil středočeské lázně v Polabí ruský spisovatel Němirovič Dančenko, prof. petrohradské univerzity Dr. Alexis Petrov, spisovatelka Vlasta Pittnerová a Joža Toucová-Mettlerová, prof. Dr. F. Pastrnek, rektor Univerzity Karlovy, prof. Dr. G. Kabrhel, přednosta hygienického ústavu na české univerzitě v Praze, poslanec Dr. Josef Patejdl, předseda československé legionářské obce, spisovatel Dr. Müldner, švédský konzul Ing. Kinberg s rodinou, poslankyně Fráňa Zemínková, spisovatel F. X. Šalda, bývalý ministr spravedlnosti ruské prozatímní vlády A. Demjanov, cestovatelé Stanko Vráz a Josef Kořenský, vynikající chetitolog Bedřich Hrozný, básník Karel Toman, František Halas, režisér K. H. Hillar, prof. Albert Pražák, prof. MUDr. Pelnář, Marie Hübnerová, Rudolf Deyl st., herec Karel Želenský, básník a spisovatel Ivan Olbracht, vůdce českých legií v Itálii generál Andrea Graziani, starosta města Chicaga Antonín Čermák, princ J. M. Liechtensteina, dr. Edvard Beneš, ministr národní obrany Fr. Machník, primátor Prahy Dr. Baxa s chotí či populární herec Vlasta Burian se svým souborem herců J. Marvanem, J. Štěpničkovou a dalšími, kteří zde natáčeli Hrdinného kapitána Korkorána.⁹⁹ Poděbrady se staly také místem zájezdů státních návštěv. Jednalo se o návštěvy tehdejších československých prezidentů – roku 1923 to byla návštěva T. G. Masaryka a roku 1936 Edvarda Beneše.

Návštěva prvního prezidenta Československé republiky Tomáše Garrigua Masaryka se uskutečnila dne 9. května 1923, kdy byl nejprve přivítán už na okraji poděbradského okresu v Sadské poděbradským okresním hejtmanem JUDr. Aloisem Slukou a odtud pozdravován davy, lemující silnici ve všech obcích až do Poděbrad. Na vyzdobeném poděbradském náměstí byl přivítán zástupci města a všech místních korporací v čele se starostou města Kochem. Po prohlídce zámku a lázní navštívil Masaryk i chlapeckou školu. Večer o půl sedmé opět odcestoval se svým doprovodem zpět do Prahy.¹⁰⁰

Hosté Lázní Poděbrady měli možnost vyjádřit své názory na lázeňskou léčbu a okolí Poděbrad jako takového v lázeňském deníku. Cestovatel a spisovatel Enrico

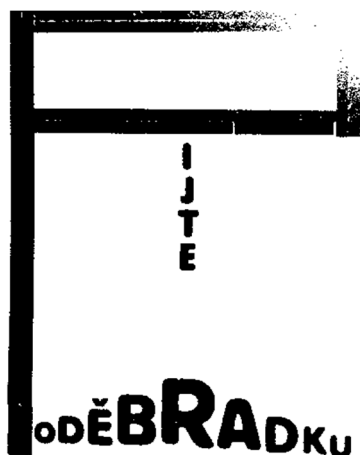
⁹⁹ VLČKOVÁ, E.: *Příspěvek k historii československých lázní Poděbrady v letech 1908 – 1948. Zlatá léta poděbradského lázeňství*. Diplomová práce. Ústí nad Labem, Pedagogická fakulta Univerzity Jana E. Purkyně v Ústí nad Labem, 2010. s. 69.

¹⁰⁰ ŠMILAUEROVÁ, E.: *Poděbrady v proměnách staletí*. Praha: Scriptorium, 2005. s. 190-191.

Stanko Vráz, který patřil mezi stálé pacienty, do památníku poděbradských lázní napsal: „*S nosítek do vozičku, pak opřen o dvě osoby, zde u Vás, naučil jsem se zase choditi. Ó vody, Vy Zázračné Vody, z hlubin naší krásné vlasti. Vy vrátily jste mně zdraví, sílu bych chodil opřen jen o vůli svou.*”¹⁰¹

Společenskou událostí se stal i Všeslovanský lékařský sjezd roku 1928, kdy do Poděbrad přijela 60 členná výprava v čele s předsedou Svazu polských lékařů MUDr. Stefanskim, která byla hned na nádraží přivítána předsedou lázeňské společnosti prof. Dr. Hráským, za město pozdravil hosty starosta Caňkář, za lékařskou župu MUDr. Eremiáš a za správu lázní ústřední ředitel Karel Nováček. Po přednáškách MUDr. Mládky ve Vyšetřovacím ústavu, byli hosté v lázeňském parku uvítáni polskou a československou hymnou.¹⁰² V návaznosti na první lékařský sjezd se pravidelně konaly lékařské kurzy o srdečních chorobách na popud a pod vedením prof. Libenského, pořádaných v Poděbradech Mladou generací lékařů. Hned první kardiologický kurz zaznamenal skvělý úspěch – do Poděbrad 1929 zavítalo na 320 lékařů, aby si vyslechli přednášky vědeckých odborníků. Tradice těchto kurzů pokračovala i v následujících letech.¹⁰³

6.2.3 Reklama lázní

Reklama, jejíž vliv na přelomu století výrazně vzrůstal, začala věnovat zákazníkovi náležitou péči. Tímto způsobem se projevuje zvyšující se životní úroveň obyvatelstva v době dříve obecně odsuzováno jako rozmařilost a zbytečný luxus, se později stává nutným předpokladem k vyjádření žádoucího postavení.

Obr. 2 Reklama na Poděbradku v časopise Lázně Poděbrady

Poděbradské lázně pracovaly s reklamou velmi předválečné konjunktury. Podstatnější byla ovšem změna hodnot. To, co bylo intenzivně. Inzerce se objevovala pravidelně v bulletinu Lázeňský svět, poděbradském magazínu Lázně

¹⁰¹ NOVÁČEK, K.: *Lázně Poděbrady*. Lázně Poděbrady 3, 1926, č. 7 (39), s. 67.

¹⁰² *Lázně Poděbrady* 5, 1928, s. 1 -2.

¹⁰³ ROBEK, A.: *Lázně Poděbrady 1908-1978*. Poděbrady: Polabské muzeum, 1978. s. 47.; *320 lékařů v Lázních Poděbradech*, Lázně Poděbrady 6, 1929, č. 8-9, s. 1.

Poděbrady či Světozoru. Lázně šířily své jméno vydáváním mincí a medailí, obdobně jako to dříve činila poutní místa. Také plakáty a prospekty (viz Obrázkové přílohy) hrály v reklamní politice významnou úlohu. Pro Poděbrady namaloval v letech 1908-10 v secesním slohu předlohy pro plakáty Ludvík Kuba a novější plakát s vývěrem vody vytvořil v roce 1935 Mario Stretti. Lázeňské emblémy, stejně jako propagační slogany, měly vstoupit do povědomí široké veřejnosti. Etiketa lahve poděbradské kyselky s Jiřím z Poděbrad pochází z díla Mikoláše Alše.¹⁰⁴

Vyráběly se památeční předměty: hrníčky, talíře, sklenice, misky, karafy na víno či brandy, džbánky, popelníky, těžítka (viz Obrázkové příloha). Lázeňští hosté si mohli zakoupit typické pohlednice vykreslující atmosféru promenády či panorama zámku. Oblibu získaly vtipné kýčovité pestré kresby, které úsměvně zachycovaly žertovné příběhy ze života lázeňských hostů: otlé osoby vylézající z koupelí, sexy-krásky slibně se vynořující z vanových koupelí. Pro své blízké a známé kupovali jako prezenty lázeňské oplatky a místní likér.

¹⁰⁴ HRABĚTOVÁ, J.: *Poděbrady – město mého srdce III*. Praha: Ostrov, 2013. s. 289.

7. REFLEXE PODĚBRADSKÉ LÁZEŇSKÉ MÓDY

Nejprve bych ráda upozornila, že v této práci vycházím z obsahového popisu fotografií z fondu Lázně Poděbrady a dobového periodika, lázeňského zpravodaje Lázně Poděbrady z let 1924 – 1930, nacházejících se v Polabském muzeu v Poděbradech.

Samostatný lázeňský časopis s názvem „Lázně Poděbrady“ vycházel od roku 1924 pravidelně každou sobotu po celou lázeňskou sezonu až do roku 1939. Každé periodikum se skládalo ze zhruba dvaceti stránek. Začátek obsahoval hlavní, oko čtenáře poutavou zpráva z regionu, která se týkala událostí následujícího týdne. Posléze se čtenář dočetl krátké kulturní zprávy z vlasti i ze světa, následoval výčet činností, kterých se mohou lázeňští hosté v Poděbradech zúčastnit, např. sekce: „Hudba a divadlo, Sport, lákaly na přitažlivé denní i večerní aktivity. Články doporučující nové módní trendy se objevovaly v každém zhruba třetím čísle, nebylo to ovšem pravidlem. Ke konci zpravodaje byl zveřejněn seznam lázeňských hostů za poslední týden. Vždy bylo uvedeno: příjmení a jméno; povolání; místo bydliště; místo pobytu v Poděbradech.

Valta Karel, zasílatel, Turnov —
Zimní lázně.
Vilímek Josef R., nakladatel, Praha
— Lázeňský hotel.
Vitoušek Karel, továrník, Třebecho-
vice — Lázeňský hotel.
Višková Antonie, choť hosp., Jení-
kovice.
Voldřich Jaromír, účetní rada, Pra-
ha, s chotí — hospice Zimní lázně.

Obr. 3 Ukázka ze seznamu lázeňských hostů

Během studia těchto pramenů jsem prošla okolo 170 čísel časopisu Lázně Poděbrady. Vyhledávala jsem především módní ilustrace. Fotografie byly součástí fondu a volně připojeny. Podle archivářky Polabského muzea PhDr. Heleny Lipavské, pocházejí fotografie především z materiálů samotných lázní, a také z pozůstatostí. Mnoho fotografií bylo muzeu darováno, proto byl leckdy problém s datací.

Celkově jsem získala 120 obrázků a fotografií. Ovšem ne všechny obrazové materiály mohly být z hlediska kvality použity. V konečné části práci, jsou tedy využity všechny obrázky a fotografie vztahující se k módě v lázních, které bylo možno zhodnotit. Celkově jich zbylo na posouzení „pouhých“ 65. Špatná kvalita, malá velikost a nejasná viditelnost, bohužel, počet zredukovaly.

7.1 *Reflexe lázeňské módy z periodika Lázně Poděbrady*

Lázeňský zpravodaj Lázně Poděbrady začal pravidelně vycházet na začátku předsezóny v květnu 1924. Úvodního slova se ve zpravodaji obvykle na počátku sezóny ujal starosta Poděbrad. Vřele vítal nové hosty, zmínil, co se událo během posledních měsíců nového nebo doporučoval k navštívení restaurace a kavárny na promenádě. Magazín kromě aktuálních informací týkajících se života v lázních, budoucí návštěvě významné osobnosti či seznamu klientů, podával zprávy z předváděcích mol o nových módních kouscích. Místním podnikatelům, hoteliérům a restauratérům poskytoval také značný prostor k reklamě. Obvykle jedna dvojstránka v čísle byla cizojazyčná – anglická či francouzská. Nejednalo se ovšem o pravidlo.

Ne vždy byly módní variace na stránkách žurnálu zmíněny, proto na níže uvedených ilustracích můžeme vidět pouze ty ukázky, které byly publikované. Proto občas chybí v jedné či druhé sezóně příklad onoho kusu pánského či dámského oděvu.

Samozřejmě ve větší míře bylo vždy poukazováno na módu dámskou, která se proměňovala zřetelně rychleji, a tudíž, pánové odpustí, je i na dalších stranách více reflektována. Některé obrázky byly původně kolorované, jiné pouze černobílé; v práci je dodržena vždy původní podoba.

Vzhledem k blízké vazbě Československa na Francii a Velkou Británii, bylo mnoho názvů tkanin a oděvů použito v textu v původním názvu. Dané pojmy jsou v poznámce pod čarou přeloženy a vysvětleny. Všechna cizí slova jsou poté shrnuta a význam objasněn na konci práce.

7.1.1 Sezóna 1924

7.1.1.1 *Spodní prádlo a plavecké úbory*

Obr. 4 Ukázky spodního prádla

Trendy ve spodním prádle se v průběhu 20. let minimálně měnily. Světlá košilka se vzory a saténové kalhotky s nohavičkami též v pastelových barvách byly nošeny až do 30. let.

Charakter koupacích obleků se ve 20. letech velmi zjednodušil. Všeobecně se užívaly trikoty z vlněného nebo bavlněného úpletu se širokými ramínky a s krátkými nohavičkami, někdy s páskem (viz Obr. 5).

Obr. 5 Vlněné dámské plavecké úbory

Plavky kompletovala řada doplňků, potřebných zejména do lázní: koupací plášť, impregnovaná hedvábná čapka, plochý japonský slunečník z prací látky do barvy šatů, kabelka na karty, zrcátko, hřeben a kosmetiku (viz Obr. 6)

Obr. 6 Plavkové doplňky

Obr. 7 Jednodílné plavky

7.1.1.2 Večerní róby

Obr. 8 Z elegantních lázní

At' už se jednalo o lázně světové nebo vnitrozemské, pěstoval se zde vždy přepych a dával se na odív na promenádách. V roce 1924 byly novinkou dlouhé hedvábné třásně, které se dekorativně povívaly okolo nohou při chůzi.

Během letní sezóny se prosadily v módě úbory z bílého *krepešínu*¹⁰⁵ nebo bílé vlněné látky zdobené červenými motivy. Ke krátkým rukávům a holým pažím se vždy hodilo vzít si rukavičky s kornoutkovými tuhými manžetami.

Vkusný oblek s polo přiléhavým živůtkem, zdobeným vyšíváním i pestrými pruhy.

Moderní oblek z prací látky (polokrinolina). Úplně hladký, přiléhavý živůtek, zapnutý uprostřed řadou knoflíčků. Límeček ve tvaru peleríny nahrazuje částečně rukávy. Sukně ze tří bohatých volánů.

Elegantní oblek ze světle modrého surového hedvábí. Přednice sukně na stojato plisována. Kimono halenka s

Obr. 9 Vkusné šaty na večerní zábavu

¹⁰⁵ Krepešín – druh hedvábné látky

krátkými rukávy, které jsou širokou légou nápadně rozšířené.

Apartní oblek z brokátového etamínu temně modrého. Široké volány na sukni, límec a rukávy zdobené širokou obrubou z bílého hedvábí.

Crepe de chine (krepdešín – viz poznámka výše) šaty, zdobené pasem a vsazeným dílkem na halence z pestře květovaného hedvábí. Úzké rukávy serpentinou rozšířené.

7.1.1.3 **Doplňky**

Široké klobouky z doby secese vymizely. Nahradily je moderní, zcela jednoduché a svým tvarem připomínající klobouky pánské. Malý, mírně rozšířený okraj se nosil hluboko sklopený do očí.

Obr. 10 Klobouky

Rukavičky měly zcela odlišnou funkci oproti dnešku. Zatímco nyní jsou používány hlavně jako ochranný prostředek a do společnosti nošeny především ke zvláštním příležitostem jako jsou například plesy, tak v období první republiky byly nepostradatelným módním doplňkem každé ženy.

Jejich hlavní funkcí nebyla ani tolik ochrana rukou, jako spíše forma elegance, zdůraznění krásy části ženského těla. Díky svému střihu totiž ladně kopírovaly křivky ruky a opticky ji prodlužovaly.

Obr. 11 Rukavičky

7.1.1.4 **Odpolední úbory**

Elegantní kostým z *crem* vlněné látky. Šůsky kabátku obloukovitě přisazené, rovné osazované rukávy. Obdélníčky na límci i ozdoby na rukávech a kolem kapes naaplikovány z vlněné látky barvy cihlové.

Kostým je z tmavého *gabardénu*¹⁰⁶. Kabát zdobený našitými dutými záhyby, které se přepínají na falešné kapsy, zhotovené z našívaných ruliček z látky světlejšího odstínu. Kostým zapnutý pouze sponou na pásku, který je ze stejné látky zhotovený.

Obr. 12 Vycházkový kostým I

Obr. 13 Vycházkový kostým II

o hrubé kapes i patičky z látky jednobarevné, stepované lacetkami. Světlý, kožený pás se širokou sponou.

Jarní vycházkový kostým z tmavohnědé, světle kostkované látky. Hladká rovná sukně, delší kabátek s šalovým límcem. Dolní část spodního dílu přisazena a přehnutím rohu vytvořena ozdobná kapsa, úzké manžety a naaplikované trojúhelníky na límci barvy šedé.

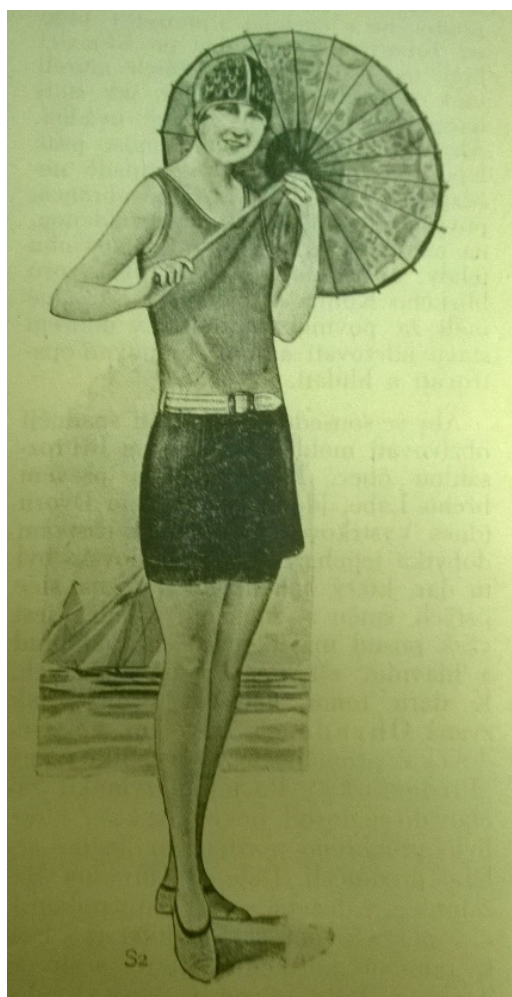
Apartní kostýmek z drap vlněné látky s tmavšími kostkami. Límeček, manžety,

¹⁰⁶ Gabardén - je hustá, většinou vlněná (ale i bavlněná) tkanina v keprové vazbě

7.1.2 Sezóna 1925

7.1.2.1 *Plavecké úbory*

Žena ztrácela velmi mnoho, když neměla nohu oděnou v punčoše a střevíčku a musela tudíž estetický dojem zvyšovat obzvláště opatrně volbou a úpravou koupacího obleku. Byla to otázka zvlášť důležitá tehdy, v době společného koupání. Některé plavky měly střih se sukénkou (viz Obr. 14), jehož vznik časopis Salon připisoval „cudné“ Americe. Ve dvacátých letech ovšem dámy, které trávily více času na břehu než ve vodě, používaly stále ještě skutečné obleky se sukní šité na míru.

Obr. 14 Koupací úbor dámský

7.1.2.2 ***Sportovní úbory***

Sportovní oděvy ovlivnily podobu běžného pánského a dámského oblečení. Sportovní styl odpovídal životnímu stylu mladé generace všech společenských vrstev, ať už šlo o studující nebo již o zaměstnanou mládež či bohaté mondény a lvi salónů.

Základním typem pánského sportovního oděvu byl oblek, složený ze saka – buď hladkého, pohodlného, s našitými kapsami a s rozparkem ve středním zadním švu a kalhot pod kolena, zvaných pumpky. K nim patřily přízové nebo vlněné podkolenky či vysoké soukenné kamaše. Kabát mohla nahradit pletená nebo kožená vesta. Oblek měl být elegantní, ale v žádném případě nápadný. Hlavním požadavkem byla účelnost, jednoduchost a kvalita (viz Obr. 15)

Obr. 15 Pánský sportovní oblek

Obr. 16 Golfová móda

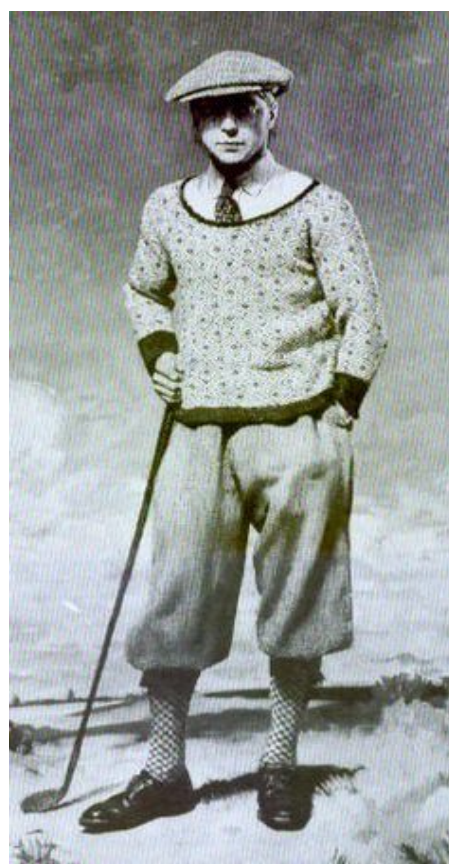
Ženské oblečení bylo typologicky pestřejší, ale stále si udržovalo společné rysy s mužskou sportovní módou, především její jednoduchost a účelnost. Příznačné bylo, že zcela vymizely korzety, protože nový ideál krásy oceňoval přirozenou, sportem vypracovanou dívčí postavu bez jakýchkoli deformací.

Dámy oblékaly šaty s nižším pasem, ozdobným živůtkem a apartní kloboučky s krepou do čela.

Z mnoha nabídek sportovního vyžití využívali návštěvníci Poděbrad především tenisové kurty a přírodní plovárnu u zámku na Labi. Ovšem ani golfová móda nebyla opomíjena. A ačkoliv vzniklo golfové hřiště v Poděbradech až v 60. letech, blízko dnešních „Rádiověk“ bylo již ve 20. letech zřízeno cvičné odpaliště.

Pletený svetr kombinovaný s barevnou kravatou a bílou košilí. Tradiční pumpky doplněné podkolenkami s výrazným vzorem a polobotky.

Právě proto byla ukázka módy zveřejněna v Lázeňském zpravodaji.

Obr. 17 Golfová pánská móda

Oblečení na tenis se v zásadě neměnilo dlouhá léta. Aby mohlo sloužit svému účelu, muselo být co nejjednodušší, bez zbytečných ozdob, ušité z pracovního materiálu. V dámském tenisovém oděvu se během let uplatňovalo moderní oblečení v bílé nebo pastelové barvě – jumprové šaty, skládané či plizované sukně a šaty prostého sportovního střihu tradičně bílé barvy s barevnými akcenty.

Obr. 18 Tenisové šaty

Obr. 19 Ukázka tenisových šatů

7.1.2.3 **Společenské úbory**

Do lázní potřebovala vždy mladá dáma trojí druh toalet: Předně elegantní vycházkové, za druhé sportovní (tenis, vycházkové,...) a třetí večerní společenské k tanci.

Na první figuře je znázorněn tvar tehdejšího nejmodernějšího úboru vycházkového ze vzorkovaného krepdešinu. Sukýnka byla zvonová, ale pouze vpředu. Vzadu zůstaly šaty ještě zcela rovné. Do výstřihu v podobě U byla vložena vestička.

Druhá figura znázorňuje sportovní úbor ze šantungu (surového hedvábí) přírodní barvy s lemem modrým nebo zeleným. Je sestaven z dlouhého tílka a skládané sukýnky, tílko vybíhá přes sukýnku rovným šůskem.

Třetí úbor je večerní k tanci. Na róbě z modrého hedvábí, pouzdrově přiléhavé, jsou našity po stranách volánky z krepžoržetu nebo ze šifonu téže barvy.

Čtvrtý úbor jsou sportovní aneb vycházkové šaty modrého zefírového plátna. Sukýnka i halenka jsou ušity zvlášť. Ozdobu tvoří plátno stejné látky, jaké jsou proužky na šatech. Vzadu jsou tyto šaty zcela rovné, nezdobené.

Na poslední figuře jsou vidět dívčí šaty vhodné jak k tanci, tak na vycházku.

Obr. 20 Dívčí úbory pro pobyt v lázních

7.1.3 Sezóna 1926

7.1.3.1 Vycházkové úbory

Obr. 21 Vycházkové kostýmky I

Krejčovský kostým z proužkované, vlněné látky. Stranou lehce vyhnutý, polodlouhý kabátek s kapesními patkami.

Podzimní komplet, šaty a kabátek z vlněného rypsu. Límec a rantly z kožešiny. Hrotovité světlé sedlo s přeloženým límcem. Kožený pás. Hluboce nasazená, dutě zahýbaná sukně.

Sportovní kostým z žíhané vlněné látky. Polodlouhý kabátek s koženým pásem. Velké kapsy s patkami. Vycházkový kostým ze sukna. Polodlouhý kabátek. Límec a kapsy ozdobené koženými knoflíky.

Kostým, 7/8 dlouhý kabátek zdobený límcem a rantly z kožešiny. Výzdoba z péroví.

Pelerína z velurového šifonu s límcem z beránka. Vnitřní strana z čínského krepu. Bolero se stříbrnými knoflíky a mezivložkou z velurového šifonu. Plisované postranní díly.

Šat z rypsu¹⁰⁷. Sedlové tílko. Límec a náprsenka ze světlého georgette¹⁰⁸.

Obr. 22 Vycházkové kostýmy II

¹⁰⁷ Ryps – je jemně vroubkovaná tkanina

¹⁰⁸ Žoržet (georgette) - lehká, pružná tkanina na šaty a halenky se zrnitým povrchem a omakem

7.1.3.2 *Společenské úbory*

Obr. 23 Odpolední šaty

Odpolední šaty, vhodné i na skromnější večerní posezení. Pas byl položen stále ještě níže na bocích, ale začíná se zvýrazňovat páskem.

Zvonovité dlouhé rukávy a řasení přes působily dojmem županu. Klobouky s širší křempou se spíše upozaďovaly, ale stále byly mnohdy k vidění. Během letních měsíců byly tyto kloboučky k užitku spolu se slunečníky.

Krátké šaty pod kolena, s pasem posunutým níže na boky a s větším výstřihem. Sukně pod boky rozšířena a vložen plizovaný pás.

Lehké bavlněné sako stejné světlé barvy jako celý komplet. Na sako bylo možné připnout ozdobnou brož či květinu.

Oděv byl vhodný na dopolední i odpolední návštěvu lázeňské kavárny, procházku po promenádě.

Jako doplňky by dáma zvolila lehké psaníčko světlé barvy z kvalitního materiálu a klobouček s úzkou křempou do čela.

Obr. 24 Podvečerní šaty

7.1.4 Sezóna 1927

7.1.4.1 *Spodní prádlo a plavky*

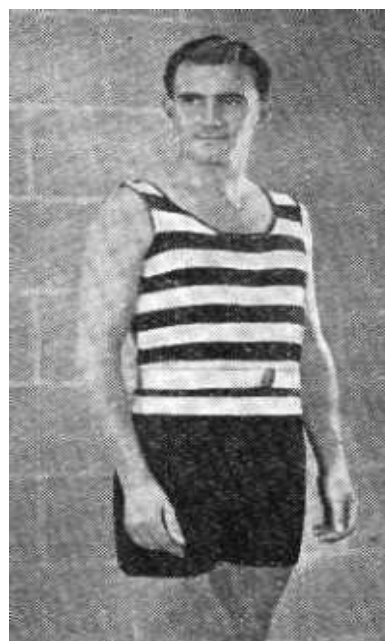
Spodní prádlo bylo velmi luxusním zbožím. Ač bylo viděno pouze okem manžela, návrháři si na něm nechali velmi záležet. Krajka, mašličky, satén, hedvábí, to vše se dalo na košílkách nalézt. Vrchní díl obvykle tvořily košílka zdobená krajkou, spodní díl saténové kalhotky. Dámy měly možnosti výběru v široké škále pastelových barev.

Obr. 25 Spodní prádlo

Pánské plavky z roku 1927. Trikot z vlněného úpletu s širokými ramínky a nohavičkami do půli lýtek. Tradiční motiv námořnických bílo-modrých pruhů. Spodní díl kratší do poloviny lýtek.

Trikoty bylo možné pravidelně spatřovat na poděbradské plovárně u Labe.

Obr. 26 Pánské plavky

7.1.4.2 **Odpolední úbory**

Započínala snaha sukně rozšiřovat, ovšem úzký a rovný střih se stále držel na výsluní. A to proto, že slušel jak vysokým a štíhlým postavám, tak i silným a malým.

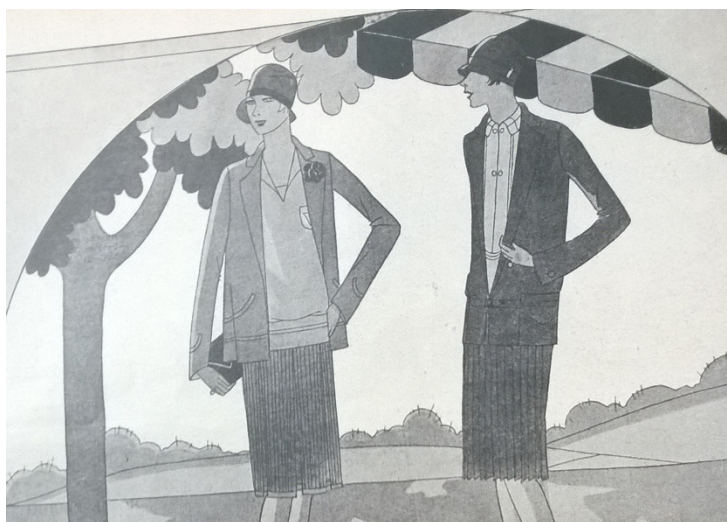
Obr. 27 Odpolední pláště

První model, dole již rozšířený do zvonového tvaru. Plášť z vlněného rypsu nebo z polohedvábí.

Plášť do deště z nepromokavé látky, buďto z anglické nebo koverkotu. Plášť tvořily duté záhyby dole rozpuštěné. Byly utvořeny z dílu po straně na bocích vsazeného.

Volné krátké bolero, které se nezapínalo, doplněné plisovanou sukní. Dále žaket různě uměle střižený a sestavovaný, podlouhlý, přepásaný. Žaket byl zdobený záložkami, které tvořily celé ornamenty.

Pro konec letní lázeňské sezóny byly příhodné kostýmy z látek lehčích, hedvábné i sametové. K nim se nosily jumperové blůzky nebo jiné hedvábné blůzky ozdobné. Klobouky s krempou směrem do očí.

Obr. 28 Variace z Paříže

7.1.4.3 **Sportovní úbory**

Sporty se pro ženu v druhé polovině 20. let staly nedílnou součástí života. Turistika, tenis, plavání, jízda na koni pociťovaly změny v módě.

Na tenis se stále nosily blůzky s dlouhým i krátkým rukávem a tradiční skládaná nebo plisovaná sukýnka. Při jízdě na koni se staly oblíbenou částí oděvu rajtky a kravata, které bývaly doménou mužů.

Obr. 29 Sportovní úbory

Sportovní oděv, který si kladl za cíl ležérní styl. Bunda zkrácená do pasu, doplněna pumpkami s podkolenkami s kosočtvercovým módním vzorem. Jako obuv sloužily černé nebo hnědé polobotky.

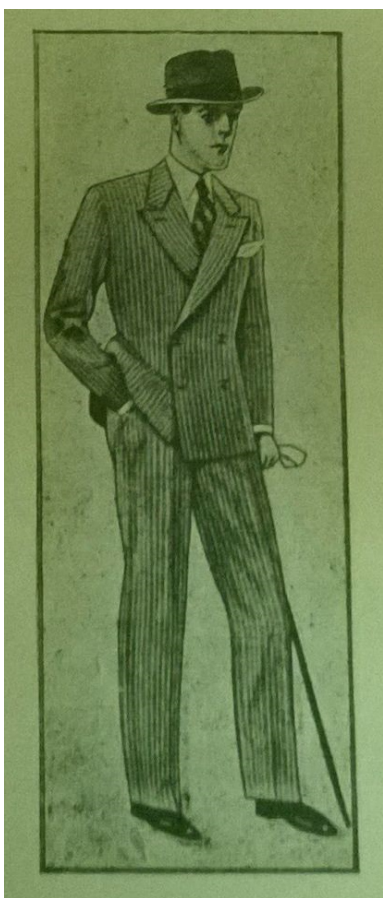
Tento komplet byl vhodný na projížďku automobile, vycházku či vyjížďku na kole.

Obr. 30 Sportovní oděv

7.1.5 Sezóna 1928

7.1.5.1 Vycházkové úbory

Obr. 31 Vycházkový úbor

Tento obrázek je vhodnou ukázkou hypermodernosti a decentnosti obvyklé dandyům. Kravaty nošené pestré a pruhované byly spolu s barevnými smokingy – šedivými a modrými, největší novinkou toho roku. Komplet šviháka lázeňského doplňuje klobouk podobné barvy jako oblek a hůlka.

Kalhoty z roku 1928 již nebyly tak široké jako léto předtím. Kabát byl delší a v bocích mírně probraný.

Outfit byl doporučován k nošení na lázeňské korzo, vycházku do blízkého parku či posezení v několika kavárenských zařízeních.

Šaty skromnějšího střihu i levnější látky. Dlouhé rukávy se šily košilové, zakončené manžetami. Celkový tvar byl rovný, sukně skládaná, takže i při značné šířce vypadala úzká. Dosahovala pod kolena, ale o nic doleji. Dlouhé sukně zůstávaly vyhrazeny toaletám večerním.

Varianta šatů byla určena spíše matkám mladých návštěvnic lázní. Na venkově v nich mohly udělat parádu i v kině nebo divadle.

Obr. 32 Odpolední šaty

7.1.5.2 ***Večerní úbory***

Obr. 33 Smoking

Velmi slavnostní události jako návštěva divadelní lóže, svateb či větších bálů si žádali frak. Frakové sako nebylo možné zapnout, i když mělo našité knoflíky. Byla tedy vždy vidět bílá vestička (dvojřadá či jednořadá) a bílá košile.

Sako bylo ušito z černého materiálu, klopý potažené černým matným hedvábím. Oblek byl doplněn bílým motýlkem a bílými rukavicemi.

Vhodnou obuv tvořily černé lakýrky.

Po sedmé hodině večer, do hotelů, klubů, divadla a tančiren se nosil zásadně smoking. Jeho límec byl ušit z lesklého materiálu, knoflíky potažené hedvábím. Oblékal se s bílou košilí a náprsenkou. Spodní přední strana saka byla vykrojena do obloučku.

Klobouk byl nezbytnou součástí kompletu. Mohla se nosit klasická buřinka nebo na vysoce společenskou událost byl přípustný i cylindr. Ten ovšem postupně ztrácel na významu.

V klopě smokingu neměla chybět květina či bílý kapesník.

Obr. 34 Frak

7.1.6 Sezóna 1929

7.1.6.1 Sportovní oděvy

První krátké sportovní bundy do pasu, tzv. *lumberjack*, se začaly objevovat koncem dvacátých let, jako vysloveně sportovní oděv, kupř. na lyže, sportovní turistiku, při projížděce automobilem.

První „unisex“ oděv, který byl vhodný pro dámy i pány. Lumberjack bundy doplňují široké režné kalhoty podchycené podkolenkami a šik vycházkové polobotky Baťa. Výlety na dvojkolech bývaly oblíbenou kratochvílí lázeňských hostů. Proto Lázeňský zpravodaj propagoval módu i tímto způsobem.

Obr. 35 Lumberjack bundy

Obr. 36 Obleky s pumpkami

Příklady sportovního obleku s pumpkami. Pán vlevo působí více usedle, model vpravo je o poznání sportovnější (károvaný vzor, našité kapsy s dutými záhyby atd.)

Vycházkový sportovní oděv byl doplněn hůlkou a baretem: „Baret je nejspanilejší klobouk našeho věku. Baret pružný, mladistvý a nenáročný. Obleku ubere strohosti, elegantnímu cestovnímu dodá pikantnosti. Můžete jej obléci k sportovnímu dresu i k vycházkovému obleku.“¹⁰⁹

Příliš krátké pumpky omezovaly pohyb, a vůbec nepříjemně se nosily. Příliš dlouhé byly sice jistou rebelií, ovšem třeba

¹⁰⁹ Doplnky do nepohody. In: Lázně Poděbrady. roč. 1927, č. 7.

v kombinaci s velocipédem, pakliže neměl kardanový převod, mohly jejich nositeli přivodit horké chvíle.

7.1.6.2 **Odpolední úbory**

Dvoudílný dopolední úbor. Sukně z kaštanově hnědé (marone) látky, svetr vzorovaný bíle a hnědě. Pás je z hnědé kůže, sepnutý zlatými knoflíčky.

Třídílný ensemble (komplet) sportovního genu (typu). Také zde převládá ton marone. Svetr: kostkovaný béžovo-hnědý; sukně: béžová; plášť: hnědý tvíd.

Obr. 37 Odpolední úbor

Obr. 38 Dopolední úbor

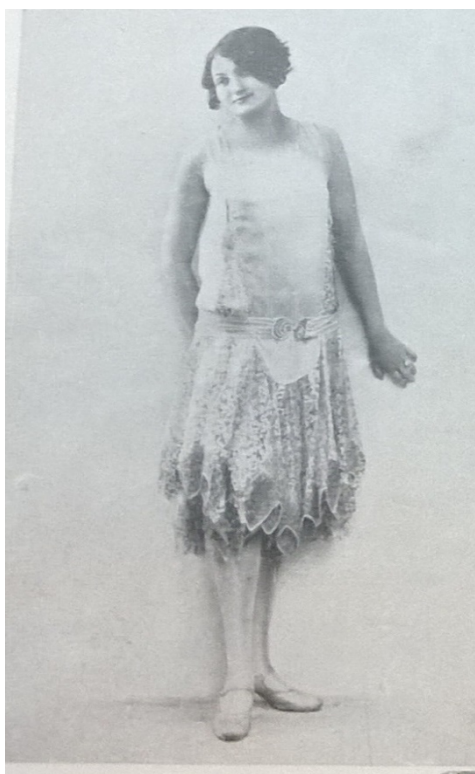
Dopolední ensemble (komplet) byl vypracován z béžové látky. Patří k němu svetr, pruhovaný červeně a bíle. Volná sukně světlé barvy s délkou těsně pod kolena.

Fešný jumper svetr z originálně pruhovaného krepdešínu. Pásky udělány nejnověji z hedvábné rypsové stuhy. Volná sukně světlé barvy s délkou těsně pod kolena.

Komplety jsou doplněny apartními malými kloboučky a příručními kabelkami.

Souprava byla vhodná na dopolední příležitostnou kávu v lázeňském hotelu, dopolední návštěvu lázeňského pramene či procházce po korzu.

7.1.6.3 ***Večerní úbory***

Obr. 39 Večerní róba I

Šaty krinolínové, pařížský model z taftu vodově zeleného. Zdobil je úzký starodávně vypadající ryšek ze stejného taftu a průhledná bordura z jemného hedvábného tylu stejné barvy. Okraj této bordury dosahoval skoro až ke kotníkům, živůtek byl dole u pasu zdrhován a dosahuje kousek pod pas. Ozdoba byla vytvořena z plochých růžiček, udělaných ze stužek různých růžových a červených odstínů. Tytéž stužky visící dolů – lístky – byly vyrobeny z hedvábí zeleného.

Oproti výše popsaným šatům, byly tyto vhodné i na větší společenskou událost.

Večerní toaleta, tedy šaty, které se mohly nosit do menších společností, do divadla, k čajům, večer k poslechu lázeňského orchestru.

Původně pařížský model krepu žoržet barvy modravě šedé, kombinované s hedvábnou krajkou stejné barvy. Do dolní části krajky, byly vsázeny špičky krajky zlaté. Krajkové sukýnky byly dvě – spodní delší, vrchní vzadu a po stranách kratší.

Obr. 40 Večerní róba II

7.1.7 Sezóna 1930

7.1.7.1 Sportovní oděvy

Obr. 41 Sportovní šaty

Sportovní šaty z hedvábného piké. Blůza bez rukávů se světlou zapnutou vestičku. Sukně tmavé barvy délky ke kolenům.

Do sukně jednoduchých krepdešínových šatů je po straně vsazen nabíraný díl, který tvoří bohatý godet¹¹⁰. Blůzka je ozdobena měkkým vodopádovým fiží. Sukně se opět drží trendu délky ke kolenům.

Letní plášť z lehké vlněné látky. Mohl být tříčtvrteční nebo úplně dlouhý, obsahuje úzký, rovný límeček a zastřížené postranní kapsy.

Svetr se nosil ke sportovnímu obleku s pumpkami. Svetr mohl podle příležitosti nahradit vestu jedině u anglického obleku. K svetrům se nenosil naškrobený límeček ani bílá košile. Vhodný byl motýlek či kravata.

Svetr se mohl obléci místo vesty na cestu, do kavárny, na výlet. Z vázanek byla ke svetrům nejlepší vlněná nebo z pružného, nemačkového hedvábí. Každé vycházkové polobotky se ke svetrům hodí. Ovšem lakýrek se měli pánové vyvarovat. Doplnění kompletu punčochami z téže vlny jako je svetr.

Obr. 42 Svetr

¹¹⁰ Godet – vložené pruhy látky

7.1.7.2 *Vycházkové oděvy*

Obr. 43 Jarní kostým

Letní kostým z rudého hedvábí s bílou blůzkou. Blůzka je oproti výše uvedenému jarnímu kompletu s rozhalenkou.

Sukně položená do pasu se opět vrací k délce pod kolena. Černé lodičky na zvýšeném podpatku podtrhávaly celý komplet, a nevznikal dojem krátkých nohou.

Lázeňský zpravodaj uváděl ten model jako vycházkový letní, hodící se na odpolední návštěvu promenády.

Jarní šaty s kabátkem z šedé kostičkované anglické látky. Manžety jsou na kabátku, na knoflík přepnuté, z téhož lehkého hedvábí je také límec na šatech. Kožený módní pás. Klobouk s širší střechou, který se však stejně jako malé kloboučky nasazuje z čela.

Počátek 30. let jasně ukazuje posun klobouku z čela dam. Již nebylo nutné zaklánět hlavy, aby viděly ostatním lidem do tváře.

Komplet byl doporučován lázeňským žurnálem na odpolední vycházku do parku, návštěvu kavárny či posezení v salónu.

Obr. 44 Letní kostým

7.1.7.3 **Večerní róby**

Obr. 45 Večerní róba I

Šaty přestřiženy v pase. Na jeho zvýraznění byl použit saténový pruh látky ozdobený umělou květinou.

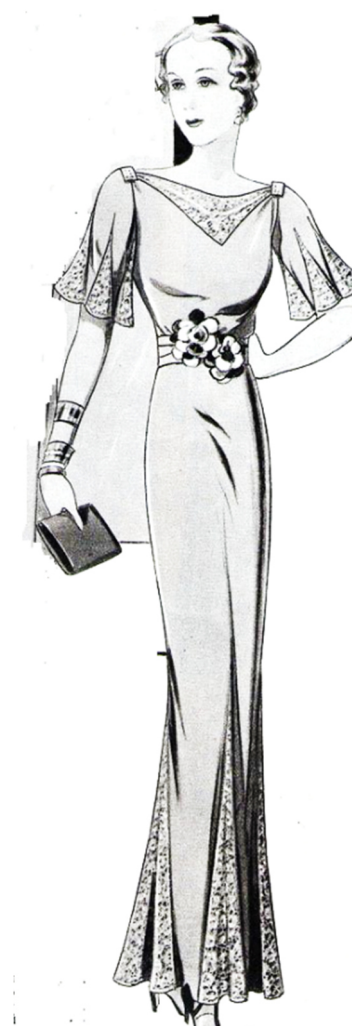
Výstřih opět ustoupil do pozadí, větší prořmutí bylo na zádech. Na dolní části sukně, mírně zvonovité, jsou našity krepdešínové pruhy látky.

Vrchní část je zdobena krajovými rukávy a živůtkem.

Večerní róba s velkým stříhem na zádech, dosahující až téměř k pasu, sukně sahala k zemi. V pase byly šaty přestřiženy. Světlý elegantní krepdešín sahal až do poloviny lýtek, odkud navazoval skládaný tyl.

Výstřih se oproti 20. letům zmenšil. K této večerní toaletě by byl po mužském vzoru vhodný smoking tmavé barvy.

Dámy tento model mohly obléci při návštěvě lázeňského banketu, divadla, koncertu určeného pro vyšší společenskou třídu.

Obr. 46 Večerní róba II

7.2 *Popis lázeňské módy z fotografií na promenádě*

Vzhledem k tomu, že lázeňská promenáda byla místem hromadného setkávání, nachází se na fotografiích obvykle celé skupiny lázeňských hostů. Jednalo se buď o záměr fotografa – zachycení daného okamžiku (tisk, propagace, lázeňské účely) či přání návštěvníků. V následující kapitole se tedy pokusím o zhodnocení lázeňských oděvů účastníků z fotografií. Překážkou je chybějící datace u některých snímků. Pomůckou k odhalení konkrétního data mi budou ostatní obrazové materiály. Na škodu je, že dobové černobílé snímky ani nemohou prozradit barevnou povahu šatu.

Vzhledem k poměrně dobré dostupnosti z Prahy navštěvovali poděbradské lázně i přední politici éry první republiky a další známé tváře. Na fotografiích je zaznamenána návštěva např. Karla Kramáře s chotí, primátora Karla Baxy, spisovatele Ignáce Hermanna, Edvarda Beneše, a dokonce presidenta Masaryka.

Fotografie obvykle zachycují lázeňské hosty při procházce na korsu, během návštěvy lázeňského parku či kavárny. Na poděbradské lázeňské kolonádě snímali fotky pravidelně tři fotografové: Karel Mikšovský, Jiří Farský a Josef Lukas. Obvykle hosty snímali na požádání a za patřičnou úplatu. Zdarma byly fotky pořizovány pouze pro propagační účely lázní.

7.2.1 Sezóna 1924

Kavárenské posezení z května 1924. Všichni muži jsou oděni do tmavých obleků černé nebo hnědé barvy, nezbytným doplňkem je kravata. Dámy jsou vybaveny apartními kloboučky. Celkově působí oděvy na fotografii velice moderně. Až rozebrání na jednotlivé části říká – u mužů klobouky, u dam ozdobné kloboučky, nám potvrzuje dobu 20. let.

Obr. 47 Líné nedělní odpoledne

Níže uvedený obrázek dokonale ilustruje dobu před rokem 1925. Typická je stále ještě soudkovitá silueta a zvýraznění pasu. Délka šatů do poloviny lýtek koresponduje se zachováním společenského dekoru doby. Příruční kabelka, rukavičky a klobouček doladují celý „outfit“.

Obr. 48 Dámy na vycházce

Fotografie tří dam byla pořízena během pořádání soutěže Královna krásy Poděbradska 1924.

Úbor první složený ze šatů, psaníčka, klobouku a zdobné kožešiny. Kabelka – psaníčko bylo zvoleno záměrně, neboť se více hodí k ozdobné lišce okolo krku. Nápadnější kabelka by kazila celkový dojem.

Šaty dámy vpravo, doplněné pouze příruční kabelkou, jsou zvýrazněny v pase páskem. Světlá kabelka a světlé páskové boty podtrhují celkový příjemný dojem.

Obr. 49 Na přehlídce

Fotografie níže dokumentuje jeden z mnoha venkovních koncertů lázeňského orchestru. Při poslechu se sešlo široké spektrum lidí. Od mladých děvčat, které postrádají patřičný doplněk – klobouk až po starší dámy. Podle zvolených oděvů je možné určit, že se jednalo o odpoledne. Světlé šaty uprostřed jsou ukázkovou volbou.

Obr. 50 Koncert v lázeňském parku

7.2.2 Sezóna 1925

Obr. 51 Václav Klofáč

Postarší dáma zvolila na procházku lázeňským parkem sukni do pasu z tvrdého kepru. Ze stejné látky bylo i sako s délkou po boky. Světlá blůza s dlouhými rukávy vytaženými přes okraje saka ozvlášťovala celkový dojem úboru. Elegantní vzezření podtrhoval příruční slunečník

Střevíčky na nízkém podpatku byly ozdobeny železnou přezkou.

Tento odpolední oděv mohl být vhodnou variantou i do kina či divadla.

Václav Klofáč navštívil poděbradské lázně roku 1925.

Zvolil tmavý tvídový oblek s ozdobou v klopě, s hůlkou a černými polobotkami.

Dámy šaty překryly pláště do poloviny lýtek. Přikrývku hlavy tvořily klobouky s krempou položenou nízko do čela.

Holčičky byly oblečeny do krátkých šatečků s bílými límečky. Světlé punčocháčky doplnily obyčejné černé polobotky.

Obr. 52 Dáma se slunečníkem

7.2.3 Sezóna 1926

*Obr. 53 Dáma při ochutnávce
Poděbradky*

Rodinné procházky na promenádě nebyly žádnou lázeňskou raritou.

Dámy oblékly široké propínací pulovry s kapsami a široké sukně pod kolena. Dále klobouk s krempou do čela.

Pánové zvolili tmavé vycházkové obleky z příze s vestami a vázankami.

Obr. 54 Rodina na kolonádě

Momentka zachycující dámu při koštování minerálního pramene.

Šaty z barevného krepdešínu přecházely u stehů do plisované sukně. Výrazný živůtek s fiží zastíňoval pas. Nabírané rukávy korespondovaly s plisovaným koncem suknice.

Klobouk s širokou krempou chránil dámu před slunečním světlem, když postrádala slunečník.

Jednalo se o úbor na odpolední procházku po parku spojenou s ochutnávkou místní Poděbradky.

7.2.4 Sezóna 1927

„Styl poděbradský je typický makatelný na kolonádě. Tam má bystrý pozorovatel možnost vidět vše. Kolonáda má své klasické mužské zjevy.“¹¹¹

Na fotografii je zachycen čacký vůdce sokolstva Jindřich Vaníček, chybí mu ovšem obligátní viržinka. Na odpolední procházku zvolil tmavý oblek složený z tmavých kalhot s puky, tmavou vestou, oblekem, bílou košilí doplněnou tmavou kravatou. Nechybí zde ani barvou hodící se klobouk. Moderní sako jednořadové. Zapínání na 1 - 3 knoflíky. Tvar v ramenech je široký a přechod na rukáv kulatý, ne ostrý; vpředu v pase řídí se tvar saka k tělu a prsa jsou bohatě vypracovaná. Rukávy, ne příliš široké, dolů se zužují a zdobí se tolika knoflíky, na kolik knoflíků se sako zapíná. - Sako s prodlouženými klopami.

Bílá košile a tmavá kravata jsou prvky, které se daly různě kombinovat s ostatními kusy oděvů.

Obr. 55 Jindřich Vaníček

Obr. 56 Automobilový oblek

I na kolonádě bylo možné spatřit automobilové úbory. Bílý komplet tvořený oblekem a dlouhým bílým kabátem působil velmi elegantně. Čepka a barevné polobotky dodávají celému „outfitu“ punc dokonalosti.

Atraktivním doplňkem oděvu byl automobil Praga Piccola z pražské Kolbenovy továrny.

¹¹¹ Kdo chodí po kolonádě? In: Lázně Poděbrady. roč. 1927, č. 5

7.2.5 Sezóna 1928

Oskar Nedbal s chotí před hotelem Král Jiří. Pan Nedbal na cestách automobilem (1928) může posloužit jako vzor dobře oblečeného korpulentního staršího gentlemana. Žádné barevné výstřelky, žádné kýčovité doplňky, pouze kvalita látky a um krejčího.

Na první pohled zaujme zaoblený okraj vnitřní části saka. Tento střih započal být moderní po roce 1925. Kalhoty s puky, klobouk a hůlka, nezbytné doplňky moderního gentlemana.

Obr. 57 Oskar Nedbal s chotí

Dámy oblékly delší šaty ke kotníkům. Pas byl posunut dále na boky, ovšem ozdoben páskem nebo stuhou. Výstřihy se šatů jsou vyplněny krepdešínem a decentně zakrývají dekolt. Pruhovaný dekor na šatech byl moderní po celá dvacátá léta. Pánové oblékly odpolední vycházkové obleky s vestou světlé a tmavé barvy. Nezbytným doplňkem byly klobouky.

Obr. 58 Ministerská návštěva

Spisovatel a kreslář Ignát Herrmann navštívil Poděbrady roku 1928. Společnost vyšla do lázeňského parku na košť Poděbradky. Herrmann zvolil na vycházku tmavý přízový oblek s vestou, bílou košilí a kravatou. Svrchník ze světlé látky položený na ramenou působil možná nedbale, ale nezpronevěřil se etiketě.

Obr. 59 Ignát Herrmann (vpravo) a jeho společnost

7.2.6 Sezóna 1929

Primátor Prahy Karel Baxa navštívil Poděbrady roku 1929. Pánové zvolili pro návštěvu kavárny v lázeňském parku vycházkové obleky světlé i tmavé barvy. Špatná kvalita fotografie, bohužel, neumožňuje bližší popis oděvů.

Dámy zvolily odpolední šaty ze světlé bavlny. Délka se u prvních šatů stále držela pod kolena. Pas šatů začínal opět směřovat k pasu postavy, nikoli na boky. Striktní pravidlo přítomnosti dámského kloboučku na hlavě, se častěji porušovalo.

Obr. 60 Primátor Karel Baxa a přáteli

Československá politická elita si poděbradské lázně, které byly příhodně blízko hlavního města, oblíbila. Návštěva Karla Kramáře roku to jen potvrzuje.

Při procházce zvolil tmavý vycházkový oblek s vestou a bílou košilí. Sako bylo zkrácené těsně pod sed.

Manželka zvolila volné tmavé šaty s bohatě zdobeným živůtkem, doplněné světlým čepcem.

Obr. 61 Karel Kramář s chotí

Koncertů na kolonádě probíhalo za den celá řada. K dopolednímu i odpolednímu poslechu přišlo mnoho lázeňských hostů. Ideálním úborem pro tento typ společenské akce byl pro pány tmavý dvouřadový oblek s vestou, kravatou a černými polobotkami. Mohl být doplněn hůlkou.

Po dámy se hodilo vzít šaty či sukni pod kolena, blůzku světlé či krémové barvy a sako. Svetry pro tuto příležitost vhodné nebyly, protože působily spíše sportovně a neformálně.

Obr. 63 Koncert na kolonádě

Obr. 62 Ochutnávka Poděbradky

7.2.7 Sezóna 1930

Obr. 64 Móda na plovárně

Volné široké kalhoty na poděbradskou plovárnu. Tento typ oděvu nebyl úplně obvyklý v lázeňském prostředí. Kalhoty měly vysoký sed a zvýrazňovaly u dámy pas.

Blůzka z kepru s dekorativní mašlí zakrývala dekolt a zvoncovité rukávy chránily ramena při velkém horku.

Ten oděv by modistky rozhodně nedoporučily na lázeňskou kolonádu, ovšem pro návštěvu místního koupaliště byl tento úbor vhodný.

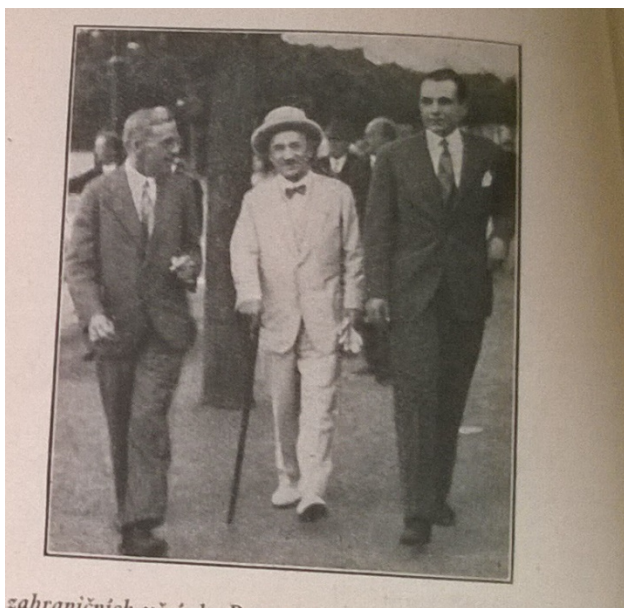
Milan Hodža zvolil na lázeňskou promenádu tmavý jednořadový oblek s bílou košilí a tmavou kravatou. Nezbytný doplněk tvořila hůlka a neobvykle světlý klobouk.

Dáma si vzala delší vlněnou sukni pod kolena. Světlou blůzu a lehký jumper svetřík. Nechyběl klobouk s krempou nízko do čela.

Byl tu znát vliv již 30. let, kdy se dámy opět vracely k trendům delších sukní a podporovaly femininní vzhled se zvýrazněním pasu.

Obr. 65 Milan Hodža (vlevo) s chotí

Obr. 66 Ministr zahraničí Edvard Beneš na návštěvě v Poděbradech

Edvard Beneš navštívil, podle dobových záznamů, Poděbrady několikrát. Na tuto již v pořadí druhou oficiální návštěvu zvolil bílý vycházkový oblek. Sako dlouhé, pod boky, světlé kalhoty, bílá košile a tmavý motýlek.

Celý komplet doplňoval klobouk stejné barvy jako oblek. Nechyběla ani tradiční lázeňská proprieta – hůlka. Ta dodávala panu ministrovi vzezření lázeňského šviháka.

Elegantní pánská společnost na poděbradské kolonádě. Většina pánů zvolila tvídové tmavé obleky s nutnou vesničkou. Zkrácený sed poukazoval již na modernost a pohodlnost pánských oděvů.

Světlý vycházkový oblek z plátna a vázankou působil velmi mladistvě. Zda byly hůlky pouze módní proprietou nebo nutností z hlediska lepší mobility, je otázkou.

Obr. 67 Pánská společnost na kolonádě

8. ZÁVĚR

„Móda si podřizuje všechny a všechno. Může se nám líbit nebo nelíbit, můžeme být jejími přívrženci nebo ji můžeme jednoduše přehlížet, můžeme ji dokonce nenávidět, ale nelze si představit, že by neexistovala. Žilo by se člověku ve světě bez módy příjemněji? Ač to může znít povrchně a prázdně, kdepak. Módy se zkrátka nelze uchránit.“

Coco Chanel¹¹²

Cílem výše uvedené práce bylo vytvořit na základě studia pramenů a sekundární literatury přehledný a ucelený náhled na prvorepublikovou lázeňskou módu v rozmezí let 1924 – 1930 v poděbradských lázních. Práce se snažila osvětlit černé místo v dějinách odívání. Pomocí konkrétních zdrojů zjistit, zda existuje specifická lázeňská móda? Jak se lišila od módy běžné?

Mým úsilím bylo zprostředkovat módní variace z poděbradské kolonády v době 20. let širší veřejnosti a dalším nadšencům šatstva. Vzhledem k tomu, že se jedná o lázeňskou módu, tak se teoretický úvod věnuje samotnému vzniku lázeňství u nás, popřípadě v kontextu Evropy. Přechází do části o ideálu krásy první republiky a zprostředkovává čtenáři práce pohled na fenomén lázeňského šviháka.

V rámci práce byly zmapovány i hlavní druhy oděvů, a to konkrétně v jednotlivých sezónách. Proměny módní linie v letech 1918-1925 a 1925-1930, byly pro tuto práci stěžejní. Produkce oděvů byla ve vymezeném období značně různorodá, a přesto se mnoho prvků oné modelové tvorby, která je v moderních společnostech pro výslednou podobu oděvů určující, zachovalo. Bez této módní průpravy, bych nebyla schopna reflektovat módní variace z časopisu ani poté z fotografií.

Následná část o historii Poděbrad a vzniku poděbradských lázních byla nutná k pochopení kontextu lázeňského provinčního prostoru. Blízkost města vůči Praze doprávala Poděbradům vysokou návštěvnost celebrit z řad politiků, herců, spisovatelů, atd., tím pádem i zvyšovala prestiž lázní, šířila povědomí o lázních nejen v Čechách ale i v Evropě a vytvářela módní ikony. Na lázních bylo vyzdvihováno především „češství“. Oproti tehdejším významným českým lázním jako byly Mariánské Lázně, Františkovy

¹¹² GIDEL, H.: *Coco Chanel*. Praha: Garamond, 2010. s. 289.

Lázně či Teplice, si Poděbrady držely punc lázní vyloženě československých. Propagace v časopisech a novinách mnohdy sázela na cit pro vlastenectví a národní hrdost.

Samotná reflexe „lázeňské módy“ byla poměrně problematická. Složitý úkol v případě, kdy se explicitně v žádné literatuře lázeňská móda neuvádí. Nejčastěji bývá módě v historických pracích vyhrazena role doprovodné ilustrace, pochopení jejího smyslu je v tomto případě považováno za samozřejmost. Když jsem se pokoušela proniknout do problematiky této specifické formy „komunikace“ hlouběji, byla jsem nucena čelit řadě úskalí. Ona interpretační náročnost vyplývala ze samé podstaty módního pojetí, kterým jsem se zabývala, a proto mi ani původní využití metody obsahové analýzy nepřišlo na dané téma aplikovatelné. Použila jsem tedy metodu pouze popisnou.

Po prostudování pramenů z Polabského muzea, konkrétně velkého množství fotografií (120), obrázků a článků z časopisu Lázně Poděbrady, jsem došla k závěru, že konkrétní lázeňskou módu nelze z poděbradské kolonády reflektovat. Veškeré oděvy, které je možné vidět poslední kapitole práce, byly univerzální. Tedy nejen výhradně lázeňské. Módní průmysl byl řízen z Francie a Velké Británie, v Čechách se dané trendy přejímaly, pouze minimálně upravovaly. Vše se řídilo pravidly etikety a společenských norem. Varianty oblečení pro návštěvu lázní se pouze doporučovaly. Stejně jako mohla dáma vzít šaty do lázeňského parku, mohly být využity i například na procházce po pražských Příkopech. Ano, každou sezónu navrhovaly módní salóny ženám několikery komplety do lázní. Ale bylo to především z důvodu časté obměny oděvů v lázních. Aby se dáma nedopustila společenského *faux pas*, nemohla být viděna dvakrát v těch samých šatech. Povedlo si mi tedy popsat prvorepublikovou módu nošenou v poděbradských lázních v konkrétních letech 1924-1930.

Reflektovala jsem a popsala dané kousky oděvů, ty se ovšem podle odborných publikací nelišily od těch běžných kousků nošených například v Praze. Typickou *lázeňskou módu* sice mohou demonstrovat pravděpodobně nepostradatelné módní doplňky, které ale vytvářejí ohledně tohoto místního druhu oblékání stereotypní klišé. Stylová hůlka mohla být nošena i na maloměstě či vesnici, které s lázním prostředím nemusí mít nic společného. Po několikaměsíční práci jsem tedy nedospěla k převratnému konci. Na vině je patrně výběr, mně velmi blízkého města, které je sice lázeňské, ale stále provinční a práce tohoto typu se na něm nedá aplikovat; poměrně malé množství materiálu - většina fotografií a obrázků se vztahovala až na období protektorátu a poválečné doby a široký záběr tématu, které jsem chtěla zmapovat. Nepovedlo si mi tedy

popsat konkrétní módu lázeňskou, ale alespoň jsem zhodnotila módní kousky, které byly nošeny na lázeňské kolonádě. K důkladnému zpracování látky z této módní oblasti by bylo zapotřebí prozkoumání většího množství materiálu z různých lázeňských měst. Vyhodnocení výsledků a následná komparace by tuto problematiku jistě více osvětlila. Poděbrady mají velmi malý manévrovací prostor na toto, bezesporu, zajímavé téma.

Na závěr bych ráda dodala, že psaní této práce bylo pro mě, módního (nejen) prvorepublikového nadšence, velkým potěšením. A ačkoliv jsem se nedostala do bodu, který jsem si vytyčila, myslím, že toto téma by bylo velkou výzvou pro další zájemce, kteří na něj pohlédnou z jiné perspektivy. Vždyť prvorepubliková móda je nadčasová a zaslouží si svou pozornost.

9. SEZNAM POUŽITÝCH INFORMAČNÍCH ZDROJŮ

9.1 *Archivy*

Polabské muzeum

- Fond Lázně Poděbrady (1924-1980)
- Fond I. Republika (1918-1938)

9.2 *Tištěné prameny*

Lázně Poděbrady: *K 25letému jubileu objevení zřídla Poděbradky*. Praha, 1926.

Lázně Poděbrady. *Průvodce*. Praha, 1922.

Naše Polabí: *Vlastivědný sborník okresu Brandýského n. Labem*. Brandýs nad Labem: Okresní osvětový sbor, 1923-1935.

9.3 *Periodika*

Eva

Humoristické listy

Kopřivy

Módní revue

Revue Gentleman

Lázeňský zpravodaj

Lázeňský svět

Světobzor

9.4 *Literatura*

ABRAMSOVÁ, L: *Zrození moderní ženy: Evropa 1789-1918*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2005.

BAUDOT, F.: *Móda století. Z francouzského Mode du siècle*. Praha: Euromedia Group – Ikar, 2001.

BUDINSKÁ, J. - ZERJATKE, P.: *Kapitoly z dějin lázeňství*. Teplice: Regionální muzeum v Teplicích, 2006.

BURACHOVIČ, S. - WIESER, S.: *Encyklopedie lázní a léčivých pramenů v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Praha: LIBRI, 2001.

ČADKOVÁ, K. - LENDEROVÁ, M. – STRÁNÍKOVÁ, J.: *Dějiny žen aneb Evropská žena od středověku do 20. století*. Dějiny žen aneb Evropská žena od středověku do 20. století. Sborník příspěvků z IV. pardubického bienále 2006.

DEJL, R.: *Písničkář Karel Hašler*. Praha: XYZ, 2007.

FELICETTI, C.: *Ryzí styl*. Praha: Mladá fronta, 2007.

FRONK, V.: *Sebereflexe české společnosti: přelom 19. a 20. století v perspektivě humoristických časopisů*. Bílina: V. Fronk, 2011.

GIDEL, H.: *Coco Chanel*. Praha: Garamond, 2010.

GREBENÍČKOVÁ, M.: *Tělo a tělesnost v novověkém myšlení*. Praha: Prostor, 1997.

HRABĚTOVÁ, J.: *Poděbrady – Město mého srdce III. Obrázky z kulturních dějin*. Praha: Ostrov, 2013.

HRABĚTOVÁ, J.: *Poděbrady – Město mého srdce. Z alba minulých časů*. Praha: Ostrov, 2002.

JANOŠKA, M.: *Minerální prameny v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Praha: Academia, 2011.

JIRÁNEK, T. – LENDEROVÁ, M. – MACKOVÁ, M.: *Z dějin české každodennosti. Život v 19. století*. Praha: Karolinum, 2009.

JONAS, S.: *Móda v proměnách času*. Dobřejovice: Rebo Productions, 2008.

KAJLÍK, V. a kol.: *České lázně a lázeňství*. Praha: Ministerstvo pro místní rozvoj, 2007.

KÁRNÍK, Z.: *České země v éře první republiky (1918-1938): Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929)*. Praha: Nakladatelství Libri, 2000.

KREJČÍŘÍK, M.: *Železniční móda. Vývoj železničních stejnokrojů od 19. století po současnost*. Praha: Dokořán, 2003.

KŘÍŽEK, V.: *Obrazy z dějin lázeňství*. Praha: LIBRI, 2002.

KYBALOVÁ, L. a kolektiv autorů: *Obrazová encyklopedie módy*. Praha: Artia, 1973.

KYBALOVÁ, L.: *Dějiny odívání*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1998.

- LENDEROVÁ, M.: *Žena v českých zemích od středověku po 20. století*. Praha: Lidové noviny, 2009.
- LENDEROVÁ, M. – HANULÍK, V. – TINKOVÁ, D.: *Dějiny těla: prameny, koncepty, historiografie*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2013.
- LIPOVETSKY, G.: *Říše pomíjivosti – Móda a její osud v moderních společnostech*. Praha: Prostor, 2002.
- MÁCHALOVÁ, J.: *Móda 20. století*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2003.
- MÁCHALOVÁ, J.: *Módou posedlí*. Břeclav: Moraviapress, 2002.
- MANDLOVÁ, A.: *Dneska už se tomu směju*. Praha: Československý filmový ústav, 1990.
- MELICHAROVÁ, R.: *Móda a společnost. Vliv společenských událostí na vývoj módy ve 20. století*. Bakalářská práce. Brno, Filozofická fakulta Masarykovy Univerzity v Brně, 2008.
- MORGAN, K. O.: *Dějiny Británie*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1999.
- OSOBOVÁ, A.: *Krejčovské řemeslo ve zlaté éře první republiky*. Bakalářská práce. Praha, Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy, 2013.
- PACHMANOVÁ, M.: *Neznámí území českého moderního umění pod lupou genderu*. Praha: Argo, 2004.
- SIMMEL, G.: *Peníze v moderní společnosti a jiné eseje*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997.
- SKARLANTOVÁ, J.: *Od fíkového listu k džínům*. Praha: Grada, 1999.
- ŠMILAUEROVÁ, E.: *Poděbrady v proměnách staletí. II. díl (1850-1948)*. Praha. 2005.
- UCHALOVÁ, E.: *Česká móda 1918 – 1939. Elegance první republiky*. Praha: Olympia, 1996.
- UCHALOVÁ, E.: *Sport a móda*. Praha: Uměleckoprůmyslové muzeum, 2004.
- VINEN, R.: *Evropa dvacátého století*. Praha: Vyšehrad, 2007.
- VOŠÁHLÍKOVÁ, P.: *Česká žena v politice a veřejné činnosti na přelomu 19. a 20. století*. In: Documenta Pragensia XIII – Žena v dějinách Prahy. Praha, 1996.
- ZAJCEV, V.: *Móda a její rozmary*. Praha: Lidové nakladatelství, 1987.

ZATLOUKAL, P. – ZEMAN, L.: *Slavné lázně Čech, Moravy a Slezska*. Praha: Foibos, 2014.

ZÍTEK, O. *Lidé a móda – Mladá moderní encyklopedie*. Praha: Orbis, 1962.

ŽIVNÁ, Ž.: *Šaty dělají člověka*. Praha: Albatros, 1976.

9.5 **Beletrie**

POLÁČEK, K.: *Doktor Munory a jiní lidé*. Havlíčkův Brod: Východočeské nakladatelství, 1965.

WILDE, O.: *Intence*. Olomouc: Votobia, 1994.

WILDE, O.: *Obraz Doriany Graye*. Praha: Mladá Fronta, 1964.

9.6 **Memoáry**

VONDRÁČEK, V.: *Lékař dále vzpomíná 1920-1938*. Praha: Avicenum, 1977.

WOOLFOVÁ, V.: *Deníky*. Odeon, 2011.

9.7 **Slovníky**

AFANASJEV, A. V.: *Filozofický slovník*. Praha: Svoboda, 1976.

DUROZOI, G.: *Filozofický slovník*. Praha: EWA Edition, 1994.

KLIMEŠ, L.: *Slovník cizích slov*. Praha: Pedagogické nakladatelství, 2002.

10. SEZNAM ODBORNÝCH POJMŮ

Následující slovníček vysvětluje pro lepší pochopení textu použité odborné termíny. Jedná se zejména o názvy oděvních látek, které jsou uváděny v pramenných materiálech.

Ensemble – komplet, souprava

Fiží - náprsní nabíraná krajková ozdoba šatů

Gabardén – všeobecné označení pro jemné tkaniny s hladkým plným omakem, které mají charakteristickou strmě žebrovanou strukturu vytvořenou vícestupňovou keprovou vazbou

Godet – šikmý pruh látky

Jumper – svrchní pleteninový oděv pro horní část těla

Kanafas – bavlnářská tkanina s plátnovou vazbou používaná nejčastěji na šaty, ložní rádlo i pro dekorační účely

Kazak – dlouhá nepřestřižená blůza s malým výstřihem nebo límečkem

Kepr – hrubší bavlněná tkanina tkaná v keprové vazbě charakteristické šikmým řádkováním

Kimonové rukávy – rukávy konstrukčně neoddělené od trupového dílu, tvarované vrchním rukávovým švem, který je pokračováním ramenního švu

Konfekce - průmyslová (tovární) hromadná výroba oděvů pro neznámého zákazníka v několika daných průměrných velikostech

Koverkot - vlněná nebo polovlněná látka z česané příze; používá se na obleky, pláště, kostýmy

Krep – obecné označení pro splývavou tkaninu s ostrým omakem, která je tkána ze střídajících se nití s pravým a levým zákrutem. Látka je lehká a splývavá, vhodná na dámské šaty a halenky

Krepdešín – hedvábnická lehká velmi průsvitná a splývavá tkanina s plátnovou vazbou a charakteristickým krepovým povrchem

Krepžoržet – vzdušná tkanina malé hmotnosti a zrnitého omaku tkaná z jednoduché ostře kroucené vlněné příze, využívá se jako šatový a halenkový materiál

Lumberjack – krátká sportovní bunda

Marone – hnědý odstín barvy

Modiství – textilní obor, který se zabývá modelovou výrobou klobouků a ostatních pokrývek hlavy

Outfit – kompletní oděv

Persián – kůže z perských jehňat nebo její napodobenina

Prýmek – obecné označení pro úzkou textilií určenou ke zdobení oděvů, různé technologie výroby (prýmky proplétané, galonové, ruční)

Pumpky – převážně pánské kalhoty zapínané manžetou pod kolena, obvykle jsou podkasané, s různě širokými nohavicemi

Raglán – kabát či plášť s raglánovými rukávy

Raglánové rukávy – neboli rukávy klínové – rukávy konstrukčně řešené tak, že sahají až k průkrčníku

Redingot – dlouhý uzavřený kabát projmutý v pase

Ryps – tkanina charakteristická příčným žebrováním, tkaná v rypsové vazbě nebo ve vazbě plátňové za použití hrubších útkových nití, využití nachází především jako obleková či plášťová tkanina

Serž – jednobarevná tkanina s ostrým plným omakem tkaná v keprové vazbě

Trenčkot – plátěný tříčtvrteční plášť

Tunika – v dané době ozdobný díl našitý pouze na přední díl šatů, obvykle v pase zřasený a zdobený u dolního okraje výšivkou, krajkou či volánem

Ulstr - pánský jednořadový nebo dvouřadový plášť s širokým límcem a velkými klopami

Velur - vlněná tkanina s krátkým vlasem na líci

Veluršifon – obecné označení jemné tkaniny s vlasem a měkkým omakem, využívá se především na dámské společenské šaty a pláště

Žaket – pánský formální denní oblek

Žoržet – hedvábná či vlněná velmi jemná tkanina

11. SEZNAM OBRÁZKŮ Z TEXTU

Obr. 1 Karikatura módy.....	49
Obr. 2 Reklama na Poděbradku v časopise Lázně Poděbrady	58
Obr. 3 Ukázka ze seznamu lázeňských hostů.....	60
Obr. 4 Ukázky spodního prádla	62
Obr. 5 Vlněné dámské plavecké úbory	62
Obr. 6 Plavkové doplňky	63
Obr. 7 Jednodílné plavky.....	63
Obr. 8 Z elegantních lázní.....	64
Obr. 9 Vkusné šaty na večerní zábavu	64
Obr. 10 Klobouky.....	65
Obr. 11 Rukavičky.....	65
Obr. 12 Vycházkový kostým I	66
Obr. 13 Vycházkový kostým II	66
Obr. 14 Koupací úbor dámský	67
Obr. 15 Pánský sportovní oblek	68
Obr. 16 Golfová móda	69
Obr. 17 Golfová pánská móda.....	69
Obr. 18 Tenisové šaty.....	70
Obr. 19 Ukázka tenisových šatů	70
Obr. 20 Dívčí úbory pro pobyt v lázních	71
Obr. 21 Vycházkové kostýmky I	72
Obr. 22 Vycházkové kostýmy II	72
Obr. 23 Odpolední šaty	73
Obr. 24 Podvečerní šaty	73
Obr. 25 Spodní prádlo	74
Obr. 26 Pánské plavky	74
Obr. 27 Odpolední pláště.....	75
Obr. 28 Variace z Paříže	75
Obr. 29 Sportovní úbory.....	76
Obr. 30 Sportovní oděv	76
Obr. 31 Vycházkový úbor	77
Obr. 32 Odpolední šaty	77
Obr. 33 Smoking.....	78
Obr. 34 Frak.....	78
Obr. 35 Lumberjack bundy.....	79
Obr. 36 Obleky s pumpkami.....	79
Obr. 37 Odpolední úbor	80
Obr. 38 Dopolední úbor	80
Obr. 39 Večerní róba I	81
Obr. 40 Večerní róba II	81
Obr. 41 Sportovní šaty	82
Obr. 42 Svetr	82
Obr. 43 Jarní kostým	83

Obr. 44 Letní kostým	83
Obr. 45 Večerní róba I	84
Obr. 46 Večerní róba II	84
Obr. 47 Líné nedělní odpoledne.....	86
Obr. 48 Dámy na vycházce	86
Obr. 49 Na přehlídce	87
Obr. 50 Koncert v lázeňském parku	87
Obr. 51 Václav Klofáč	88
Obr. 52 Dáma se slunečníkem	88
Obr. 53 Dáma při ochutnávce Poděbradky	89
Obr. 54 Rodina na kolonádě	89
Obr. 55 Jindřich Vaníček.....	90
Obr. 56 Automobilový oblek	90
Obr. 57 Oskar Nedbal s chotí	91
Obr. 58 Ministerská návštěva	91
Obr. 59 Ignát Herrmann (vpravo) a jeho společnost	92
Obr. 60 Primátor Karel Baxa a přáteli	93
Obr. 61 Karel Kramář s chotí	93
Obr. 63 Ochutnávka Poděbradky	94
Obr. 62 Koncert na kolonádě	94
Obr. 64 Móda na plovárně	95
Obr. 65 Milan Hodža (vlevo) s chotí.....	95
Obr. 66 Ministr zahraničí Edvard Beneš na návštěvě v Poděbradech	96
Obr. 67 Pánská společnost na kolonádě	96

12. OBRAZOVÉ PŘÍLOHY

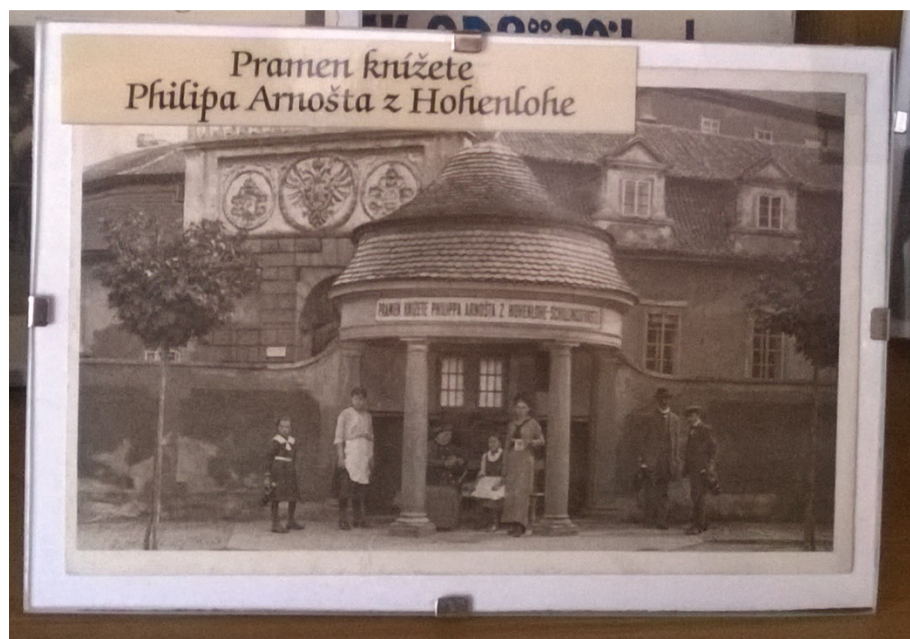
12.1 Lázně Poděbrady

Obrazová příloha 1 Budova lázní

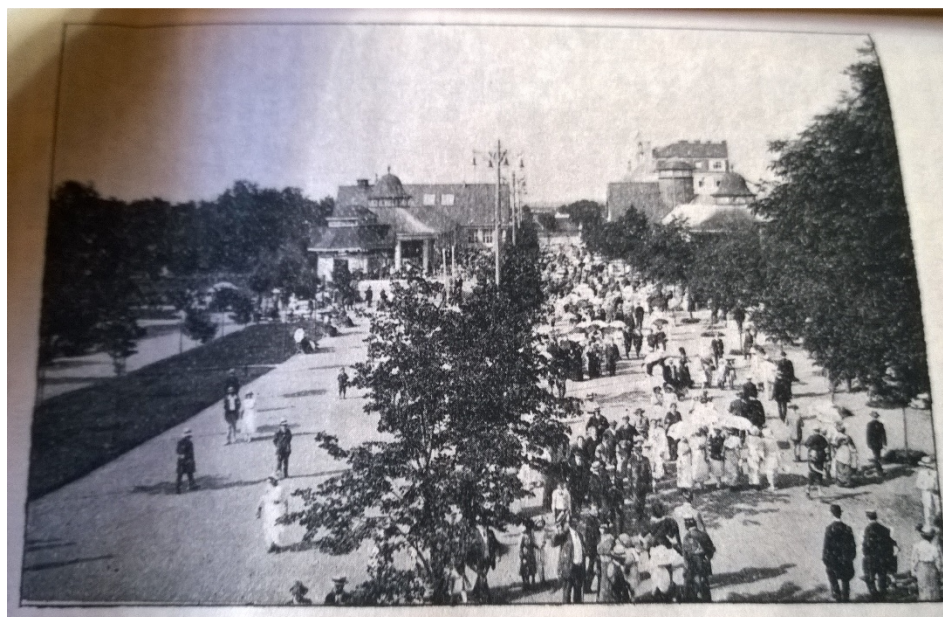
Obrazová příloha 2 Riegrův pramen

Obrazová příloha 3 Pramen knížete Philipa Arnošta

Obrazová příloha 4 Pohled na park a kolonádu

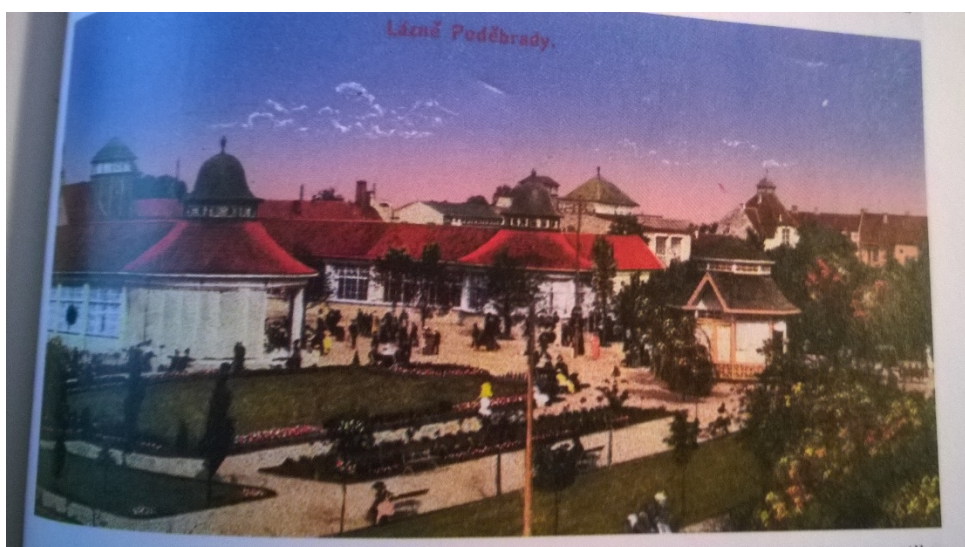
Obrazová příloha 5 Hlavní poděbradská promenáda

Obrazová příloha 6 Letní Lázně (1920)

Obrazová příloha 7 Poděbradská promenáda ve 20. letech

Obrazová příloha 8 Lázeňská kolonáda před I. světovou válkou

12.2 Propagační lázeňské předměty

Všechny fotografie pochází z dočasné výstavy, která probíhala v budově Zimních lázní v Poděbradech na jaře 2015.

Obrazová příloha 9 Lázeňské pítko

Obrazová příloha 10 Hrnek

Obrazová příloha 11 Památeční těžítka

Obrazová příloha 12 Propagační předměty

Obrazová příloha 13 Talíře

Obrazová příloha 14 Popelník

Obrazová příloha 15 Talířový set

Obrazová příloha 16 Hrnečky

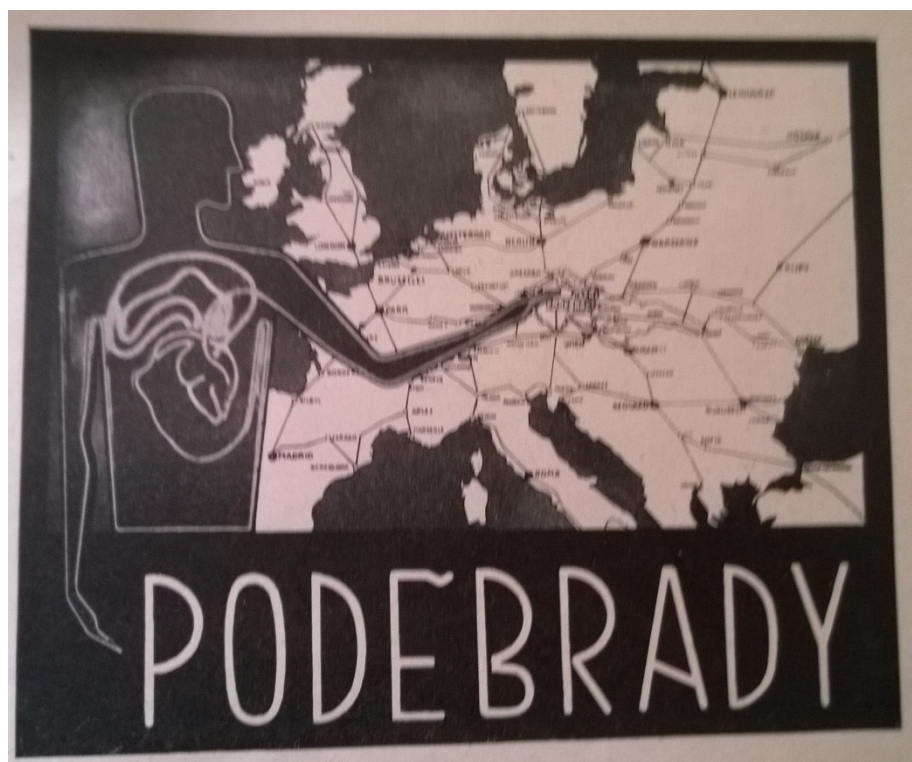
Obrazová příloha 17 Džbánky na Poděbradku

Obrazová příloha 18 Karafe na Poděbradku

Obrazová příloha 21 “Na srdce jsou Poděbrady”

Obrazová příloha 22 Evropské lázně Poděbrady

13. SEZNAM OBRAZOVÝCH PŘÍLOH

Obrazová příloha 1 Budova lázní.....	108
Obrazová příloha 2 Riegrův pramen	108
Obrazová příloha 3 Pramen knížete Philipa Arnošta	109
Obrazová příloha 4 Pohled na park a kolonádu	109
Obrazová příloha 5 Hlavní poděbradská promenáda	110
Obrazová příloha 6 Letní Lázně (1920)	110
Obrazová příloha 7 Poděbradská promenáda ve 20. letech	111
Obrazová příloha 8 Lázeňská kolonáda před I. světovou válkou	111
Obrazová příloha 9 Lázeňské pítko	112
Obrazová příloha 10 Hrnek	112
Obrazová příloha 11 Památeční těžítka	113
Obrazová příloha 12 Propagační předměty	113
Obrazová příloha 13 Talíře	114
Obrazová příloha 14 Popelník	114
Obrazová příloha 15 Talířový set	115
Obrazová příloha 16 Hrnečky.....	115
Obrazová příloha 17 Džbánky na Poděbradku.....	116
Obrazová příloha 18 Karafa na Poděbradku	116
Obrazová příloha 19 Propagační plakáty lázní	117
Obrazová příloha 20 Plakát lákající na sezónu 1928.....	117
Obrazová příloha 21 “Na srdce jsou Poděbrady”	118
Obrazová příloha 22 Evropské lázně Poděbrady	118